

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ
ANABİLİM DALI

YETKECİLİĞİN VE SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİNİN
ÇEVRECİLİKLE İLİŞKİSİNDE
TEHDİT ALGISI VE PSİKOLOJİK MESAFENİN ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi
Gülşah TOY KAPLAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Derya HASTA

Ankara-2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYAL PSİKOLOJİ BİLİM DALI

YETKECİLİĞİN VE SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİNİN
ÇEVRECİLİKLE İLİŞKİSİNDE
TEHDİT ALGISI VE PSİKOLOJİK MESAFENİN ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Gülşah TOY KAPLAN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Derya HASTA

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Doç. Dr. Derya HASTA

Doç. Dr. Ayda BÜYÜKŞAHİN SUNAL

Dr. Öğr. Üyesi Meryem KAYNAK MALATYALI

Tez Sınavı Tarihi: 22.06.2021

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doç. Dr. Derya HASTA danışmanlığında hazırladığım “Yetkecilğin ve Sosyal Baskınlık Yöneliminin Çevrecilikle İlişkisinde Tehdit Algısı ve Psikolojik Mesafenin Rolü (Ankara, 2021)” adlı yüksek lisans tezimdaki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih:

Adı Soyadı: Gülşah TOY KAPLAN

İmza:

TEŞEKKÜR

Tezin her satırına emeğini katan değerli danışmanım, Doç. Dr. Derya Hasta'ya, tüm süreç boyunca ilgisini ve anlayışını eksik etmediği için ne desem, ne kadar teşekkür etsem az kalır. Her aşamada beni bir adım daha ileriye taşıyan tutumu, benim için tez yazma sürecini eşsiz bir öğrenme ve deneyimleme sürecine dönüştürdü. Onun bana kattıklarını ve gösterdiği çabayı hiç unutmayacağım.

Tez jürimde yer alan ve kıymetli katkılarını sunan değerli hocalarım Doç. Dr. Ayda Büyükhahin Sunal ve Dr. Öğretim Üyesi Meryem Kaynak Malatyalı'ya destekleri için gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Sosyal psikolojinin bendeki anlamını inşa eden değerli hocam Prof. Dr. M. Ersin Kuşdil'e üzerimdeki emekleri için teşekkürü borç bilirim.

Hayatım boyunca eğitimim konusunda bana hep destek olan sevgili annem, babam ve kardeşim,

Beni her seferinde cesaretlendiren sevgili dostlarım,

Tüm sıkıntıları ve mutlulukları benimle paylaşan, çözüm aradığım her noktada elinden ne geliyorsa yapan sevgili eşim Erol Kaplan,

Hayatı ve hayatın içinde bu süreci de birlikte deneyimlediğim canım oğlum Ulaş Kaplan,

Sizlere minnettarım, iyi ki varsınız.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLolar DİZİNİ.....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
1. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1 Çevrecilik.....	3
1.2 Sağ Kanat Yetkecilik ve Çevrecilik.....	10
1.3 Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Çevrecilik	13
1.4 Çevreci Tehdit Algısı ve Çevrecilik.....	18
1.5 Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe ve Çevrecilik	22
1.6 Araştırmanın Hipotezleri.....	27
2. BÖLÜM	28
ÇALIŞMA 1	28
2.1 Yöntem.....	28
2.1.1 Örneklem	28
2.1.2. Veri Toplama Araçları.....	28
2.1.2.1 Bilgilendirilmiş onam formu	29
2.1.2.2 Demografik Bilgi Formu.	29
2.1.2.3 Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği	29
2.1.2.4. Çevreci Tehdit Algısı Ölçeği.....	30
2.1.2.5. Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu	31
2.1.2.6. Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği.....	32
2.1.2.7. Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği.....	33
2.1.2.8. Çevreci Davranış Ölçeği.....	35
2.1.3 İşlem	36
2.2. Bulgular	36
2.2.1 Veri Temizliği ve Ön Analizler	36
2.2.2 Ölçeklerin Yapı Bakımından İncelenmesi.....	37
2.2.2.1 Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği	37
2.2.2.2 Çevreci Tehdit Ölçeği.....	38
2.2.2.3 Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu	40

2.2.3 Ölçeklerin ve Alt Boyutlarının Ölçüt Geçerliliği İçin Kullanılan Ölçeklerle ve Onların Alt Boyutlarıyla Korelasyonları	43
2.2.3.1. Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği'nin Ölçüt Geçerliliği İçin Kullanılan Değişkenlerle Korelasyonları	43
2.2.3.2. Çevreci tehdit Algısı Ölçeği ve Alt Boyutlarının Ölçüt Geçerliliği İçin Kullanılan Değişkenlerle Korelasyonları	44
2.2.3.3. Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu'nun Ölçüt Geçerliliği İçin Kullanılan Değişkenlerle Korelasyonları	45
2.3 Tartışma	46
2.3.1 Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği'ne İlişkin Bulguların Tartışılması	46
2.3.2 Çevreci Tehdit Algısı Ölçeğine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	47
2.3.3 Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu'na ilişkin Bulguların Tartışılması ...	48
3. BÖLÜM.....	50
ÇALIŞMA 2	50
3.1 Yöntem.....	50
3.1.1 Örneklem.....	50
3.1.2 Veri Toplama Araçları.....	50
3.1.2.1 Bilgilendirilmiş Onam Formu	50
3.1.2.2 Demografik Bilgi Formu	51
3.1.2.3 Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği	51
3.1.2.4 Çevreci Tehdit Algısı Ölçeği.....	51
3.1.2.5 Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu	52
3.1.2.6 Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği.....	52
3.1.2.7 Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği.....	53
3.1.2.8 Çevreci Davranış Ölçeği.....	53
3.2 Bulgular	53
3.2.1 Veri Temizliği ve Ön Analizler	54
3.2.2 Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular	54
3.2.3 Sağ Kanat Yetkecilik ile Sosyal Baskınlık Yöneliminin Çevreci Tutum ve Çevreci Davranışla olan İlişkilerinde Çevreci Tehdit Algılarının (Sembolik ve Gerçekçi) Aracı ve Psikolojik Mesafenin Düzenleyici Rolü.....	56
3.2.3.1. Sağ Kanat Yetkeciliğin Çevreci Tutumlarla Olan İlişkisinde Çevreci Tehdit Algılarının (Sembolik ve Gerçekçi) Aracı, Psikolojik Mesafenin Düzenleyici Rolüne İlişkin Model.	56
3.2.3.2. Sağ-Kanat Yetkecilik ve Çevreci Davranış Arasındaki İlişkide Çevreci Tehdit Algılarının (Sembolik ve Gerçekçi) Aracı Rolüne ve Psikolojik Mesafenin Düzenleyici Rolüne İlişkin Model.....	58
3.2.3.3 Sosyal Baskınlık Yöneliminin Çevreci Tutumlarla Olan İlişkisinde Sembolik ve Gerçekçi Çevresel Tehdidin Aracı ve Psikolojik Mesafenin Düzenleyici Rolüne İlişkin Model.	60
3.2.3.4 Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Çevreci Davranış Arasındaki İlişkide Çevreci Tehdit Algılarının (Sembolik ve Gerçekçi) Aracı Rolüne ve Psikolojik Mesafenin Düzenleyici Rolüne İlişkin Model.....	62
3.3 Tartışma	64

3.3.1 Korelasyon Analizi Bulgularının Tartışılması.....	64
3.3.2. Sağ Kanat Yetkeliğin ve Sosyal Baskınlık Yöneliminin Çevre Tutum ve Davranışlarla Olan İlişkisinde Sembolik ve Gerçekçi Çevreci tehditlerin Aracı Rolünün Tartışılması	67
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	71
ÖZET	73
ABSTRACT	74
5. KAYNAKÇA.....	75
6. EKLER	89
6.1. Kullanılan Ölçekler	89
6.1.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu	89
6.1.2. Demografik Bilgi Formu	90
6.1.3. Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği	91
6.1.4. Çevreci Tehdit Ölçeği.....	92
6.1.5. Sağ Kanat Yetkeliçilik Ölçeği	93
6.1.7. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği	95
6.1.6. Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği.....	96
6.1.8. Çevreci Davranış Ölçeği.....	97

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1 Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği Maddeler, Açıklanan Varyans Yüzdesi, Özdeğer, Faktör Yükleri, Madde-Toplam Korelasyonları ve Croanbach Alfa Katsayısı.....	38
Tablo 2.2 Çevreci Tehdit Ölçeği Maddeler, Açıklanan Varyans Yüzdesi, Özdeğer, Faktör Yükleri, Madde-Toplam Korelasyonları ve Cronbach Alfa Katsayısı.....	40
Tablo 2.3 Sağ Kanat Yetkecilik ölçeği Kısa Formu Maddeler, Açıklanan Varyans Yüzdesi, Özdeğer, Faktör Yükleri, Madde-Toplam Korelasyonları ve Cronbach Alfa Katsayısı	42
Tablo 2.4 Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği ile Ölçüt Geçerliliği İçin Kullanılan Değişkenler Arasındaki İlişkiler.....	43
Tablo 2.5 Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği ile Ölçüt Geçerliliği İçin Kullanılan Değişkenler Arasındaki İlişkiler.....	44
Tablo 2.6 Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu ile Ölçüt Geçerliliği İçin Kullanılan Değişkenler Arasındaki İlişkiler.....	45
Tablo 3.1 Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar.....	55

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1 Sağ Kanat Yetkeçiliğin Çevreci Tutumlarla Olan İlişkisinde Çevrecilere Yönelik Sembolik ve Gerçekçi Tehdit Algısının Aracı Rolüne İlişkin Model ve Beta (β) Değerleri.	57
Şekil 3.2 Sağ Kanat Yetkeçiliğin Çevreci Davranışlar ile İlişkisinde Çevrecilere Yönelik Sembolik ve Gerçekçi Tehdit Algısının Aracı Rolüne İlişkin Model ve Beta (β) Değerleri.	59
Şekil 3.3 Sosyal Baskınlık Yöneliminin Çevreci Tutumlar ile İlişkisinde Çevrecilere Yönelik Sembolik ve Gerçekçi Tehdit Algısının Aracı Rolüne İlişkin Model ve Beta (β) Değerleri.	61
Şekil 3.4 Sosyal Baskınlık Yöneliminin Çevreci Davranış ile İlişkisinde Çevrecilere Yönelik Sembolik ve Gerçekçi Tehdit Algısının Aracı Rolüne İlişkin Model ve Beta (β) Değerleri.	63

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Günümüzde yaşanan çevresel değişimlerin ve çevre sorunlarının büyük bir bölümü insanların eylemlerinden kaynaklanmaktadır. Bu durum, sosyal bilimciler için bir sorumluluk alanı oluşturmaktadır (Oskamp, 1995). Bu sorumluluğu yerine getirmeye çalışan sosyal bilimciler çevreyle ilgili tutum, inanç ve davranışları anlamaya çalışmakta, onların bu çabaları çevresel değişimlerle ve çevre sorunlarıyla mücadelede önemli bir yer tutmaktadır (Stern, 1992).

Sosyal bilimler alanında çevreciliğin; ideolojik tutumlar (Stanley ve ark., 2017), inanç sistemleri (Stern ve ark., 1999), değerler (Groot ve Steg, 2009), kişisel normlar (Harland ve ark., 2007), çevreye yönelik yaklaşımlar (Arcury ve ark., 1986), içsel ve dışsal motivasyonlar (Brick ve Lai, 2018) ve kişilik özellikleri (Hirsh, 2010) gibi birçok değişkenle ilişkisinin incelendiği görülmektedir. Bu araştırmada ise yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi, çevreci tehdit algısı ve çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe değişkenlerinin çevreci tutum ve davranışlarla olan ilişkileri araştırılmaktadır. Söz konusu psikolojik değişkenlerin çevreci tutum veya davranışlarla olan ilişkileri önceki çalışmalarda da araştırılmıştır. Bu çalışmada öncekilerden farklı olarak anılan değişkenlerinin çevreci tutum ve davranışlarla olan ilişkileri bir arada ve kapsayıcı bir model temelinde ele alınacaktır. Böylece, insanların çevreci tutum ve davranışlarını artırmaya yönelik çözüm önerilerinde kullanılabilecek daha özgül bilgilere ulaşılması amaçlanmaktadır.

Önceki çalışmalar, mevcut düzenlemeleri ve otorite konumundakilerin uygulamalarını sorgulamaksızın kabul etme eğiliminde olan yetkeci bireylerin (Altemeyer, 2004) çevreye zarar veren kişi ve uygulamalar karşısında da benzer bir tavır sergilediklerini ve çevreyle ilgili meselelere gereken hassasiyeti göstermediklerini ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle, insanların yetkecilik düzeyleri arttıkça çevreci

tutum ve davranışları azalmaktadır (Schultz ve Stone, 1994). Benzer şekilde, gruplar arası ilişkilerde hiyerarşik yapılanmalardan ve gruplar arası eşitsizlikten yana olan sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerin (Sidanius ve Pratto, 1999) de türçülüğü benimsemek (tüm canlıların ve doğanın insanlar için var olduğu görüşü) ve çevre sorunlarına karşı duyarsız kalmak eğiliminde oldukları görülmektedir (örn., Milfont ve ark., 2013). Önceki çalışmalar, bireylerin yetkecilik ve sosyal baskınlık yönelimi düzeylerinin sembolik (toplumsal düzen ve geleneklere yönelik algıladığımız tehditler) ve gerçekçi tehditlerden (ekonomiye ve güvenliğimize yönelik algıladığımız tehditler) etkilendiğini de göstermektedir (Charles Toussaint ve Crowson, 2010; Crowson, 2009). Bu tehdit türlerinin ikisini de içeren çevreci tehdit algısı, yetkecilik ve sosyal baskınlık yönelimi ile pozitif yönde, çevreci tutum ve davranışlarla negatif yönde ilişkilidir (Hoffarth ve Hodson, 2016). Bu doğrultuda araştırmada, yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutum ve davranışlarla olan ilişkilerinde sembolik ve gerçekçi çevreci tehdit algılarının aracı rol oynayıp oynamadıkları araştırılacaktır.

Araştırmalar ayrıca çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin de çevreci tutum ve davranışlarla ilişkili olduğunu göstermektedir. Trope ve Liberman'ın (2010) psikolojik mesafe kavramına göre, bireylerin bir sorunu ne kadar somut gördükleri o sorunla aralarına koydukları mesafeyi, söz konusu mesafe ise aynı soruna ilişkin düşünce ve davranışlarını belirlemektedir (Trope ve Liberman, 2010). Trope ve Liberman'ın (2010) görüşüyle tutarlı olarak, son yıllarda yapılan bazı çalışmalarda çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe arttıkça çevre sorunlarına yönelik olumlu düşünce ve davranışların azaldığı görülmektedir (Carmi ve Kimhi, 2015; Loy ve Spence, 2020; Mailella ve ark., 2020; Spence, Poortinga, ve ark., 2012). Bu durumda, bireylerin yetkecilik ve sosyal baskınlık yönelimi düzeyleriyle çevreci tutum ve davranışları arasında gözlenen ilişkilerin aynı bireylerin çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafelerinden de etkileneceği öne sürülebilir. Bu doğrultuda araştırmada,

yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutum ve davranışlarla olan ilişkilerinde çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin düzenleyici bir rolü olup olmadığı da araştırılacaktır. Bütün bunlara ek olarak çalışma kapsamında bir de ilgili değişkenlerin ölçümünde kullanılacak olan Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği (Loy ve Spence, 2020), Çevreci Tehdit Ölçeği (Hoffarth ve Hodson, 2016) ve Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu (Zakrisson, 2005) Türkçeye uyarlanacaktır.

Bu bölümde, ilk olarak çevrecilikten söz edilecektir. Onu sırasıyla yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi, çevreci tehdit algısı ve çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe değişkenleri ve bu değişkenlerin çevreci tutum ve davranışlarla olan ilişkileri izleyecektir. Daha sonra araştırmada test edilecek olan modele ve sınanacak hipotezlere yer verilecektir.

1.1 Çevrecilik

Stern'e (2000) göre çevrecilik, hem çevre sorunları konusundaki farkındalığı hem de çevreci amaçlar içeren tüm davranışları kapsamaktadır. Çevrecilik, bir ideoloji veya eylem olarak (Harper, 1996, s. 293) tanımlanabildiği gibi bireylerin çevre konusundaki yaklaşımları ve algıları olarak da ele alınabilmektedir (Tuna, 2006).

Çevrecilik konusuna insanların çevreyle ilişkileri açısından bakıldığında, toplumsal yaklaşım ve yaşam biçimlerine bağlı olarak farklı dönemlerde farklı paradigmların öne çıktığı görülmektedir. Örneğin, 1960'larda postmodernistler ekolojik krizleri modernleşmenin bir sonucu olarak ele alırken çevreci hareketi de bu sonuçlardan biri olarak görmüşlerdir. 1970'lerde bireylerin çevreyle ilişkileri daha çok sosyodemografik ve politik yönüyle incelenmiştir. Bu dönemde çevresel sorunların artmasıyla birlikte risk toplumları kavramı kullanıma girmiş ve çevre sorunlarının toplumsal boyutu önem kazanmıştır (Adak, 2010). 1980'ler ve sonrasında çevre

sorunlarının artması ve yeşil tüketim kavramının ortaya çıkması ise bireylerin tutumlarının daha çok araştırılmasına neden olmuştur. Söz konusu yıllarda çevre hakkında bilgi sahibi olma, risk algısı, çevreyi korumaya yönelik davranış değişimi, çevre konusunda farklı teknolojilerin ve yasaların kabulü gibi konular psikoloji alanında yapılan çalışmaların da katkısıyla daha ön plana çıkmıştır (Rüdig, 2001). Catton ve Dunlap (1980), bu dönemde insanların çevre ile kurduğu ilişkilerle ilgili olarak iki yaklaşıma dikkat çekmişlerdir. İlki doğanın insan için var olduğunu savunan, insanın doğadan yararlanması gerektiğini düşünen ve insanı diğer canlılardan ayrı ve üstün tutan insan merkezci yaklaşımdır. Bu yaklaşım “İnsanın İstisnallığı Paradigması” (Human Exceptionalism Paradigm) olarak da anılmaktadır. Söz konusu yaklaşım, 1970’li yıllarda yerini insanı doğanın bir parçası olarak gören, insanın doğaya zarar vermeden yaşaması gerektiğini savunan ve “Yeni Çevresel Paradigma” (New Environmental Paradigm) olarak adlandırılan çevre merkezci yaklaşıma bırakmaya başlamıştır (Catton ve Dunlap, 1980, Dunlap ve Van Lier, 1978; Kortenkamp ve Moore, 2001).

Yeni çevresel paradigma, bireyin kendi davranışlarının çevreyi etkilediğine yönelik farkındalığının artmasını, çevreci bir sorumluluk geliştirmesini, çevreci davranışa yönelmesini veya buna yönelik bir niyet oluşturmalarını sağlamaktadır (Stern, ve ark., 1995). Eckersley (1992, s. 34) de 5 temel çevreci akımdan (“doğal kaynakların korunması”, “insan refahının ekolojisi”, “korumacılık”, “hayvan özgürlüğü” ve “doğa merkezcilik”) bahsetmiş ve bu akımların insan merkezcilikten çevre merkezçiliğe uzanan bir yelpaze oluşturdıklarına vurgu yapmıştır. Bu akımlardan ilk üçü insanı üstün gören ve doğanın insan için korunması gerektiğini savunan insan merkezci bir çevrecilik anlayışını yansıtmaktadır. “Hayvan özgürlüğü” ve “doğa merkezcilik” ise doğanın insandan bağımsız olarak iyi olma hakkını temel alan çevre merkezci akımlardır. Bu araştırmada çevrecilik, çevre merkezci yaklaşım temelinde çevreci

tutumlar ve bireyin çevreye verdiği zararı azaltmaya yönelik davranışlarını ifade eden çevreci davranışlar (Stern, 2000) temelinde iki farklı boyutta ele alınacaktır.

İlgili yazın gözden geçirildiğinde çevreci tutumların, çevreye yönelik tutumlar (örn., Worcester, 1992), çevre yanlısı tutumlar (örn., Kortenkamp ve Moore, 2001), çevrecilik (örn., Stern ve ark., 1999) ve çevreci değerler (örn., Wiseman ve ark., 2012) gibi çeşitli başlıklar altında incelendiği görülmektedir. Bu noktada çevresel tutumların (environmental attitudes) nasıl tanımlandığına değinmek yararlı olacaktır. Amerikan Psikoloji Birliği Sözlüğü'nde (American Psychological Association Dictionary of Psychology) bu kavram “bireylerin veya toplumların doğa, ekoloji veya çevreyle ilgili konulara ilişkin inanç ve değerleri” olarak tanımlanmıştır (VandenBos, 2007). Milfont’a (2007, s. 12) göre ise çevresel tutumlar, “onun niteliğini etkileyen etmenler dâhil olmak üzere doğal çevreye ilişkin algıların ve inançların bir dereceye kadar olumlu veya olumsuz değerlendirilmesiyle ifade edilen psikolojik bir eğilimdir”. Tanımlarından da anlaşılacağı gibi çevresel tutumlar, doğal çevreye ilişkin olumlu ya da olumsuz değerlendirmeler içeren algısal ya da inançsal eğilimleri yansıtmaktadır. Çevreci tutumların ardından, çevreci davranış ve çevrecilik kavramlarına değinmek uygun olacaktır. Stern (2000), çevreci davranışı çevreye doğrudan veya dolaylı etkileri olan davranış olarak tanımlamaktadır. Atıkların dönüştürülmesi veya ormanların temizlenmesini doğrudan, uygulanan çevre politikalarını ise dolaylı etkiler olarak ele almaktadır. “Çevrecilik” ise yukarıda da bahsedildiği gibi hem çevre sorunları konusunda farkındalığı hem de çevrenin korunmasına yönelik olumlu niyet içeren tüm davranışları kapsamaktadır.

Daha önce değinildiği gibi çevreci tutum ve davranışlar, ilgili yazında daha çok ideolojik tutumlar (Stanley ve ark., 2019), inanç sistemleri (Stern ve ark., 1999), değerler (Groot ve Steg, 2009), kişisel normlar (Harland, Staats ve Wilke, 2007), çevreye yönelik yaklaşımlar (Arcury ve ark., 1986), kişilik özellikleri (Hirsh, 2010),

içsel ve dışsal motivasyonlar (Brick ve Lai, 2018) aracılığıyla açıklanmaktadır. Yeni çevresel paradigmayı temel alarak yaptıkları ilk araştırmalarından birinde Arcury ve arkadaşları (1986), yeni çevresel paradigmayı benimsemenin çevre hakkında bilgi sahibi olma üzerinde demografik değişkenlerden bağımsız bir etkisi olduğunu ortaya koymuşlardır. Sonrasında Arcury (1990), daha kapsamlı bir çalışmayla çevre hakkında bilgi sahibi olmanın çevreci tutumları ve çevreci tutumların da davranışları ve yasalara ilişkin görüşleri etkilediğini saptamıştır. Stern ve arkadaşları (1995), yeni çevresel paradigma ile çevresel değişimler konusunda farkındalık arasında güçlü bir ilişki buldukları araştırmalarından sonra, çevreciliğin değer- inanç- norm kuramını geliştirerek çevreciliği daha kapsamlı biçimde ele almışlardır (Stern ve ark., 1999). Çalışmalarında, çevreci davranışın çevre merkezci yaklaşım olarak da ifade ettiğimiz yeni çevresel paradigmanın benimsenmesi ile ilgili olduğundan bahsetmişlerdir. Stern ve arkadaşları, çevreci davranışın belirleyicileri arasında bencilce (egoistic), özgeci (social altruistic) ve biyosferik (biospheric) değerlerin olduğuna dikkat çekmişlerdir. Groot ve Steg ise 2007’de yaptıkları kültürler arası bir çalışmada, çevreci davranışlar ve değerler arasındaki ilişkileri farklı ülkelerde çalışmanın anlamlı olduğu sonucuna varmışlardır. Bu öneriyle tutarlı olarak Kırıl Uçar (2020) değerler ve çevrecilik konusunda Türkiye örneğinde bir araştırma yapmıştır. Yaptığı çalışmada özgeci ve biyosferik değer yönelimlerinin çevre yanlısı davranışlarla ilişkisinin pozitif yönde; egoistik değer yöneliminin çevre yanlısı davranışlarla ilişkisinin ise negatif yönde olduğunu saptamıştır.

Yukarıda değinildiği gibi, çevreci tutumlar ve davranışlar araştırılırken çevre ve çevre sorunları hakkında bilgi sahibi olmanın, çevre sorunlarının çözümleri hakkındaki düşüncelerin ve günlük yaşam uygulamalarında çevre bilinci ile hareket etmenin de değerlendirildiği görülmektedir (Arcury, 1990; Stern ve ark. 1995). Gifford ve Sussman (2012), tutumların incelenmesinin sebebinin davranış tahmin edebilmek

olduğunu, ancak çevreci tutumlar söz konusu olduğunda tutum davranış ilişkisinin her zaman çok güçlü olmayabildiğini ifade etmişlerdir. Bazı araştırmaların insanların çoğunun çevresel sorunlarla ilgili kaygı düzeyinin yüksek olduğunu ancak bu kaygılarının davranışlarına yansımadığını gösterdiğine; bazı araştırmaların ise tutumlar ve davranışlar arasında güçlü ilişkiler ortaya koyduğuna dikkat çekmişlerdir. Araştırma bulguları arasındaki bu tutarsızlığın bir nedeninin, çalışmalardaki yöntemsel farklılıklar olabileceğini öne sürmüşlerdir. Gifford ve Sussman (2012) kişilerin beyanlarının esas alındığı çalışmalarda çevreci tutum ve davranış ilişkisinin daha güçlü olduğunu ifade etmişlerdir. Kişilerin gözlemlenen gerçek davranışlarının incelendiği çalışmalarda ise çevreci tutum ve davranış ilişkisinin daha zayıf olduğunu belirtmişlerdir. Kişilerin beyanını esas alan çalışmalar anket ve benzeri uygulamalarla çevreci tutum ve davranışları tespit etmeye yönelikken, araştırmacıların kişilerin çevreci davranış gerçekleştirip gerçekleştirmediğini gözlemlediği durumlarda ise gerçek davranışların incelendiği görülmektedir. Örneğin, Choa ve Lam 2011’de çevreci davranışların ölçülmesine ilişkin yaptıkları araştırmada, katılımcıların çevreci davranışlarını (örn, kullanılmadığı zamanlarda bilgisayarı kapatma, çöpleri geri dönüşüm için ayrıştırma gibi) hem kendilerine hem de gözlemcilere rapor ettirmişlerdir. Sonuçta kişilerin kendi beyanlarına dayanan çevreci davranış sıklıklarının, gözlemciler tarafından rapor edilen davranış sıklığından daha yüksek olduğu görülmüştür.

Gifford ve Sussman’a göre, çevrecilik konu olduğunda kişiler sosyal istenirliğin etkisiyle gerçekleştirdikleri davranıştan daha fazlasını beyan edebilmektedirler. Stern ve Oskamp (1987) ve Kaiser ve arkadaşları (1999) da bu konuda benzer görüşler ifade etmişlerdir. Gifford ve Sussman (2002) ayrıca, çevresel kaygıların cinsiyet, yaş, sosyoekonomik düzey, kültür, din, siyasi görüş, kişilik, değerler, doğayla doğrudan temas (direct experience with nature), eğitim ve çevre hakkında bilgi sahibi olma gibi birçok farklı değişkenle ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Çevreci tutumlar ve

davranışlar arasındaki ilişkinin net olduğunu ancak diğer niyetler ve değişkenler tarafından yönetildiğini ya da düzenlendiğini vurgulamışlardır. Bu değişkenler kimi zaman çevreci tutum ve davranış ilişkisini güçlendirmekte kimi zaman ise psikolojik bir engel görevi görmektedir. Örneğin bazı araştırmalar, tutumları olumlu olsa bile insanların çevreci davranış konusunda en az çabayı gösterme eğiliminde olduklarına işaret etmektedir (Blake, 1999; Gifford ve Sussman, 2002; Kollmuss ve Agyeman, 2002). İnsanlar ayrıca, doğrudan etkilenmediklerinde ya da sorunun nedenini anlamadıklarında da çevre sorunları konusunda etkin bir rol almayı tercih etmeyebilmektedir (Hadlock ve Beckwith, 2002).

İnsanlar yüzünden karşı karşıya kaldığımız çevre sorunları, çevreye yönelik farkındalık geliştirmeyi gitgide çok daha önemli bir hale getirmiştir. Bu konuda olumlu tutum geliştirmek kadar davranış değişikliği de gereklidir (Lehman ve Geller, 2004). Meinhold ve Malkus (2005) ergenlerle yaptıkları bir araştırmada öz yeterlilik, çevre hakkında bilgi sahibi olma ve olumlu çevresel tutumlar ile çevreci davranışlar arasındaki ilişkileri incelemişler ve çevre hakkında bilgi sahibi olmanın olumlu çevresel tutumlar ve çevreci davranışlar arasındaki ilişkide aracı bir rol üstlendiğini görmüşlerdir. Kaiser ve arkadaşları (1999) da çevresel değerlere ve çevre hakkında bilgiye sahip olmanın çevreci davranış niyetini ve onun bir sonucu olarak çevreci davranışı ortaya çıkardığını ifade etmişlerdir. Bireylerin çevre sorunlarına ve bu sorunların ortaya çıkmasında paylarının olduğuna ilişkin farkındalıkları arttıkça olumlu çevresel davranışa daha çok yöneldikleri görülmektedir (Menzel ve Bögeholz, 2010; Steg ve ark., 2005). Kollmuss ve Agyeman (2002) da çevreyle ilgili farkındalığın kişinin kendisinin çevre üzerinde etkisi olduğunu fark etmesi ile geliştiğini ifade etmişlerdir. Çevresel farkındalığı artırmanın yollarından biri de çevre eğitimleridir. Çevre eğitimlerinin kişilere çevreye yönelik bir bakış açısı kazandırarak onların çevreci davranışlarına olumlu yansıtacağı düşünülmektedir (Desjean- Perrotta ve ark., 2008).

Bu doğrultuda, Türkiye’de de çevre eğitimlerinin etkilerini anlamak amacıyla yeni çevresel paradigma ölçeği kullanılarak çevre merkezci yaklaşımın ne kadar benimsendiğinin araştırıldığı görülmektedir. Örneğin, Cevher-Kalburan (2009), çevre eğitiminin tutumlara yansımaları incelediği araştırmasında, eğitim almanın yetişkinlerde çevre merkezci yaklaşımla olumlu yönde ilişkisi olduğunu göstermiştir.

Aktarılan araştırma bulgularının da işaret ettiği gibi, çevreci tutum ve davranışlar içsel, dışsal ve demografik olmak üzere birçok farklı değişkenden etkilenmektedir. Bu araştırmada ise daha önce de belirtildiği gibi ideolojik tutumlar olarak değerlendirilen (Duckitt, 2002) sağ kanat yetkeciliği ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutum ve davranışlarla olan ilişkileri yeniden gözden geçirilecektir. Bu ilişkiler gözden geçirilirken, söz konusu ilişkilerde çevreci tehdit algısı ve çevresel sorunlara yönelik psikolojik mesafe değişkenlerinin nasıl bir rol oynadığı da değerlendirilecektir. Bu doğrultuda araştırmanın temel amacı, yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutum ve davranışlarla olan negatif ilişkilerinde (Jackson ve ark. 2013; Peterson ve ark. 1993; Schultz ve Stone, 1994; Stanley ve ark. 2017; Stanley ve Wilson, 2018, Milfont ve ark., 2018); algılanan sembolik ve gerçekçi çevreci tehdit algılarının aracı rolünün, çevresel sorunlara yönelik psikolojik mesafenin ise düzenleyici rolünün olup olmadığını belirlemektir. Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıda yetkecilik ve onun çevreci tutum ve davranışlarla (çevrecilik) olan ilişkisinden söz edilmektedir.

1. 2 Sağ Kanat Yetkecilik ve Çevrecilik

Feygina (2013), insanların ona bağımlı oldukları halde çevreyi bu kadar ihmal etmelerinin gruplar arası süreçlerden beslenen ve ideolojik temelleri olan bir çelişki olduğunu dile getirmiştir. Bunun yanı sıra sistemin sürekliliğini ve hiyerarşiyi desteklemeye yönelik eğilimlerin insanın çevreye verdiği yıkımı ve çevre yanlısı değişime karşı direncini açıkladığını ifade etmiştir. Onun bu görüşüyle tutarlı olarak, önceki araştırmalarda çevreci tutum ve davranışların yetkecilik ve sosyal baskınlık yönelimi gibi ideolojik tutumlarla ilişkisinin araştırıldığı görülmektedir (örn., Peterson ve ark. 1993; Schultz ve Stone, 1994).

Yetkecilik, ilk olarak, otorite karşısında boyun eğme, geleneksellikten yana olma ve farklılıklara hoşgörüsüzce yaklaşma gibi özelliklerle tanımlanan bir kişilik yapısı olarak Adorno ve arkadaşları (1950) tarafından önerilmiştir. Adorno ve arkadaşları geliştirdikleri yetkeci kişilik kuramında, yetkeci kişiliğin, erken yıllarda maruz kalınan baskıcı ebeveyn tutumlarından kaynaklandığını öne sürmüşlerdir. Katı ve cezalandırıcı ebeveynler tarafından yetiştirilen bireylerin ebeveynlerine duydukları nefreti ve bastırılmış diğer duygularını azınlık gruplara yansıttıklarını ifade etmişlerdir. Kuram sonraları psikodinamik yaklaşımı temel aldığı için ve yönetsel açıdan eleştirilmiştir (Duckitt, 2015). Duckitt (2015), eleştirilerin ardından yetkecilik kuramını revize eden bazı çalışmalar yapılmış olsa da üretilen alternatiflerin de kuramsal sorunları çözemediğini, bunun da yetkeci kişilik kavramına olan ilgi ve inancın kaybolmasına neden olduğunu ifade etmiştir.

Seksenli yıllarda Altemeyer'in (1981) geliştirdiği sağ kanat yetkecilik kuramı yetkecilik konusuna yeni bir bakış açısı getirmiştir. Altemeyer, yetkeciliğin aslında üç temel boyuttan oluşan tutarlı bir bütünlük oluşturduğunu ifade etmiştir. Bunlar; egemen olan gelenekleri sorgulamadan onaylamayı ifade eden “geleneksellik”, otoriteye

uymayan ve otoritenin yönlendirdiği kişilere yönelik saldırganlığı ifade eden “yetkeci saldırganlık” ve yetkeye sorgusuz ve sınırsız itaati ifade eden “yetkeci boyun eğme” boyutlarıdır (Altemeyer, 2004). Yetkeciliği sosyal öğrenmelere dayandıran Altemeyer’in (1998), bu yönüyle, yetkeci kişiliği psikodominan açıdan ele alan Adorno ve arkadaşlarından (1950) ayrıldığı görülmektedir.

Yetkecilik düzeyi yüksek olan bireylerin sağ siyasal ideolojileri benimsemeye, daha dindar olmaya ve dış gruplara saldırganca tepkiler göstermeye daha eğilimli oldukları gözlemlenmiştir (Altemeyer, 1996; Duckitt, 1993; Hasta ve Dönmez, 2009). Sağ kanat yetkecilik düzeyi yüksek olan bireylerin sahip oldukları üç temel özellik (geleneksellik, yetkeci saldırganlık ve yetkeci boyun eğme), bu kişilerin toplumsal değişimlere dirençli olmalarını ve toplumsal eşitsizlikleri desteklemelerini beraberinde getirmektedir (Jost ve ark., 2003). Bu durum çevreyle ve çevre sorunlarıyla olan ilişkilerine de yansıyor görünmektedir. Bir başka deyişle, sağ kanat yetkeciliğin getirisi olan boyun eğme ve eğdirme eğilimi çevre sorunlarını ihmal ve çevreye zarar veren kararların kabulüyle ilişkilidir (Feygina, 2013).

Genel olarak yetkecilikle çevreci tutum ve davranışların ilişkisinin incelendiği araştırmalar göz önüne alındığında, yüksek düzeyde yetkeciliğin çevre yanlısı tutum veya davranışlar üzerinde negatif bir etkisi olduğu söylenebilir (Çağlar Akoğlu, 2014; Karayeğen, 2015; Son Hing ve ark., 2007; Milfont ve Duckitt, 2010; Peterson ve ark., 1993; Schultz ve Stone, 1994). Araştırmaların da gösterdiği gibi, bu bireylerin çevresel sorunlara neden olabilecek uygulamaları desteklemeleri, yetkeyi her daim haklı görmelerinin yanı sıra toplumsal düzenin ve yetkenin korunması veya büyümesine yönelik isteklilikleri ile ilgilidir (örn., Peterson ve ark., 1993; Schultz ve Stone, 1994, Son Hing ve ark., 2007). Yetkeci bireylere göre, önemli olan toplumsal büyümedir. Büyüme çevresel sorunlara yol açsa bile önemli değildir, zira uzmanlar çevre ile ilgili oluşacak sorunlara bir şekilde çözüm bulacaktır (Son Hing ve ark., 2007). Schultz ve

Stone (1994), çevreci tutumlarla yetkeciliğin ilişkisini inceledikleri, yeni çevresel paradigma ve sağ kanat yetkecilik ölçeklerini kullandıkları araştırmada, çevre merkezliliğin yetkecilikle negatif ilişkisi olduğunu belirlemişlerdir. Schultz ve Stone (1994) bu durumu yetkeciliğin geleneksellik boyutuyla açıklanabileceğini ifade etmişlerdir. Daha önce değinildiği gibi geleneksellik boyutu, yetkeci bireylerin toplumda egemen olan normlara bağlılığını ve o normları sürdürme istekliliğini ifade etmektedir. Çevreciliğin toplumda önemsenen bir değer olmaması ve ülkenin büyümesinin önünde bir engel olarak görülmesi, yetkeci bireylerin çevreci tutum ve davranışlardan uzak durmalarıyla sonuçlanıyor olabilir. Schultz ve Stone (1994) bunun yanında, eğer egemen otorite çevreciliği desteklemeye başlarsa bu yönelimin de tersine döneceğini, çünkü sağ kanat yetkecilik düzeyi yüksek olan kişilerin egemen olan anlayış her ne ise onu benimseme ve sürdürme eğiliminde olacaklarını ifade etmişlerdir. Bu bilgilerle tutarlı olarak Wiseman ve arkadaşları (2012), yetkecilikle çevreci değerlerden çevreyi korumaya yönelimi ifade eden “koruma” (preservation) ve çevreyi kendi çıkarımız için “kullanma” (utilization) arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmada; yetkeciliğin koruma değeriyle negatif, kullanma değeriyle pozitif yönde ilişkili olduğunu görmüşlerdir.

Türkiye’de yapılan araştırmalarda da yazınla paralel sonuçların elde edildiği görülmektedir. Çağlar Akoğlu (2014) ekolojik ikilem durumlarında toplum yanlısı tercihler yapma ile yetkecilik arasında negatif ilişki olduğunu belirlemiştir. Karayeğen (2015) de yine Türkiye’de yaptığı araştırmasında yetkecilik düzeyi yükseldikçe kişilerin çevresel sorunların farkında olma ve çevreci davranış gerçekleştirme düzeylerinin azaldığını ortaya çıkarmıştır. Yücel’in (2018) çalışmasında da çevresel sorunların farkında olma ile yetkecilik arasında negatif ilişki olduğu ifade edilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda bu çalışmada da sağ kanat yetkeciliğin çevreci tutum ve davranışlarla negatif yönde ilişkili olması beklenmektedir.

Araştırmada çevreci tutum ve davranışlarla ilişkisi incelenen diğer bir değişken, yetkecilikle de ilişkili olan sosyal baskınlık yönelimidir. Sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerin hiyerarşiden ve eşitsizliklerden yana olması, buna paralel olarak canlıların ve doğanın insan için var olduğu görüşünü benimsemesi (Sidanius ve Pratto, 1999) çevre konusunda duyarsızlıklarıyla sonuçlanmaktadır (örn., Milfont ve ark., 2013). Çeşitli araştırmalar sosyal baskınlık yönelimi ve çevreciliğin negatif yönde ilişkili olduğu bilgisini desteklemektedir (örn., Milfont ve Duckitt, 2010, Schultz ve Stone, 1994). Aşağıda sosyal baskınlık yönelimi ve onun çevrecilikle olan ilişkisinden söz edilmektedir.

1.3 Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Çevrecilik

Sosyal baskınlık kuramının temel öğelerinden biri olan sosyal baskınlık yönelimi, gruplar arası ilişkilerde eşitliğe karşı olma veya hiyerarşik yapıyı tercih etme yönelimini ifade etmektedir (Sidanius ve Pratto, 1999). Grup temelli toplumsal hiyerarşilerin nasıl oluştuğunu ve sürdürüldüğünü anlamayı amaçlayan sosyal baskınlık kuramı, önyargı ve ayrımcılık sürecini; ideolojiler, grup içi ve gruplar arası ilişkiler, bireysel psikolojik eğilimler gibi hem yapısal hem bireysel etmenler açısından incelemek gerektiğinin altını çizmektedir (Sidanius ve Pratto, 1999; Sidanius, Pratto, Laar ve Levin, 2004). Kurama göre, toplumlar hiyerarşik olarak yapılanmak eğilimindedir ve bu hiyerarşik sosyal yapılar, en üstte bir ya da nispeten az sayıda baskın grup ile en altta bir veya daha fazla sayıda alt grup içermektedir (Sidanius ve Pratto, 1999). Baskın grup/lar insanların uğrunda çabaladıkları ve arzuladıkları politik güç, iyi bir konuta sahip olma, sağlık, eğitim, statü ve rahatlık gibi tüm maddi ve simgesel şeyleri temsil eden olumlu toplumsal değerlere fazlasıyla sahiptir. Alt gruplar ise standartların altında konutlarda yaşamak, hastalık, işsizlik, tehlikeli ve zevksiz işler, adaletsiz hukuki ceza gibi olumsuz toplumsal değerlere fazlasıyla sahiptir (Pratto, Saidanius ve Levin, 2006). Başka bir deyişle, arzulanan kaynaklar orantısız olarak

baskın ve ayrıcalıklı gruba dağıtılırken, istenmeyen kaynaklar da daha güçsüz olan alt grupların üyelerine yönlendirilmektedir (Sidanius, ve ark., 2004).

Sosyal baskınlık kuramına göre, insanların grup temelli hiyerarşik sistemleri destekleyici eylemlerinin ardındaki temel motivasyon, gruplar arasında var olan hiyerarşik ilişkileri destekleme eğilimi olan sosyal baskınlık yönelimidir (Sidanius ve Pratto, 1999). Bu yüzden sosyal baskınlık yönelimi düşük olan bireylere göre, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin var olan hiyerarşik ilişkileri sürdürmeye ve/veya arttırmaya yardımcı olan ideolojileri tercih etmeleri beklenmektedir (Haley, Sidanius, 2006). Sidanius ve Pratto (1999), sosyal baskınlık yöneliminin belli dayanak noktaları bulunduğunu ifade etmişlerdir. Gruplar arası baskı ekonomiye, cinsiyete/cinsel yönelime, yaşa, ırka, sınıfa, inanca ve türe dayalı olabilmektedir. Bu kapsamda sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin, insanın diğer tür ve canlılardan üstün olduğu ve diğer canlıların insan için var olduğu inancına sahip olmaya yatkın olduklarından ve bu durumun onların çevreci tutum ve davranışlarını etkilediğinden de bahsetmişlerdir. Bu noktada, sosyal baskınlık yöneliminin çevresel tutumlar kapsamında değindiğimiz insan merkezci yaklaşımla örtüştüğünü söyleyebiliriz. Nitekim sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin, kendi çıkarları doğrultusunda çevreye yapılacak müdahaleleri haklı bulma eğiliminde oldukları görülmektedir. Özellikle iklim değişimi, madencilik uygulamaları gibi olumsuz çevresel sonuçları olan konularla ilgili araştırmalarda çevreci tutum ve davranışları anlamada sosyal baskınlık yöneliminin açıklayıcı nitelikte olduğu görülmektedir (örn., Jackson ve ark., 2013; Milfont ve ark., 2013). Örneğin, Jackson ve arkadaşları (2013) konuyla ilgili olarak üç ayrı çalışmadan oluşan bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Üniversite öğrencileriyle yaptıkları ilk çalışmaları, sosyal baskınlık yöneliminin doğal çevreye ilişkin konulara ilgisizlik ve serbest piyasanın desteklenmesi ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Farklı bölgeler için farklı sonuçları olan bir madencilik uygulaması örneği hakkında kadın

üniversite öğrencilerinin görüşlerinin incelendiği ikinci araştırmada; sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin, iç grubun fayda sağlayıp yabancı nüfusun zarar gördüğü uygulamayı destekledikleri tespit edilmiştir. Son çalışmada ise bazı tıbbi faydaları olan ancak belli açılardan çevresel problemlere yol açabilecek bir tesisin kurulması ile ilgili katılımcı görüşleri araştırılmıştır. Bu çalışma, katılımcıların, çevresel açıdan risk yaşayacak bölgelere ekonomik açıdan daha korumasız olan yabancı nüfusun yerleştirilmesinde sakınca görmediklerini göstermiştir. Bu durum sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin ekonomik statüsü daha düşük olan ve iç gruplarında görmedikleri bireylerin çevresel eşitsizliğe maruz kalmalarına duyarsız kaldıklarına işaret etmektedir.

Milfont ve arkadaşları (2013) da sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin çevreye zarar verebilecek uygulamaları onaylamaya daha yatkın olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durumu, daha önce de belirtildiği gibi sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin insanın doğadan üstün olduğuna inanma ve gruplar arası eşitsizlikleri onaylanma eğilimleriyle açıklamışlardır. Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler, toplumdaki hiyerarşik yapılanmaları desteklemenin yanı sıra bu yapılanmaların sürekliliğini de sağlama eğilimindedirler. Bu özellikleriyle tutarlı olarak gruplar arası hiyerarşinin devamlılığını sağlayan politikaları desteklemekte, dış gruplara yönelik ayrımcılığa arka çıkabilmektedirler (Jackson ve arkadaşları, 2013; Pratto, Sidanius ve Levin, 2016; Sidanius ve Pratto, 1999). Milfont ve Sibley (2016) bu durumun aynı zamanda empatiyle de ilişkili olduğunu düşünerek farklı kültürlerden bireylerin empati, sosyal baskınlık yönelimi ve çevreci tutumlarını bir arada inceledikleri bir yıllık boylamsal bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın sonucuna göre, erkeklere kıyasla kadınlar daha yüksek empati, daha düşük sosyal baskınlık yönelimi ve daha çevreci tutumlara sahiplerdir.

Sosyal baskınlık yönelimi, önceleri tek boyutlu olarak ele alınan bir değişkenken sonradan eşitliğe karşıtlık ve grup-temelli baskınlık olmak üzere iki boyutlu bir yapı olarak ele alınması gerektiği yönünde eleştiriler getirilmiştir (Ho ve ark., 2012; Kugler ve ark., 2010). Eşitliğe karşıtlık, hiyerarşik yapıyı iç grubun zararına dahi olsa desteklemeyi ve eşit olmayan sistemin devamlılığının sağlanmasına yönelik isteği ifade etmektedir. Baskınlık boyutu ise grubun veya grupların statüsünü koruyabilmek için baskıcı ve saldırganlık içeren eylemleri haklı görme ve destekleme eğilimidir (Ho ve ark., 2012; Kugler ve ark., 2010). Sosyal baskınlık yöneliminin baskınlık boyutu eski tip ırkçılık, işkenceyi destekleme ve gruplar arası ilişkilerde saldırganlıkla ilişkiliyken eşitliğe karşı olma boyutu muhafazakârlık, sistemi meşrulaştırma ve eşitlikten yana olan sosyal politikalara karşı olmakla ilişkilidir (Ho ve ark. 2012). Stanley ve arkadaşları (2017) eşitliğe karşıtlığın sosyal baskınlık yöneliminin çevrecilikle ilişkili en temel alt boyutu olduğunu; grup eşitliğini daha az destekleyen bireylerin çevreye fayda sağlamak için davranışlarında değişiklik yapmaya daha az istekli olduğunu, iklim değişikliğinin gerçek olduğuna daha az ikna olduklarını ve çevrenin korunmasını önemli bir ilke olarak görme olasılıklarının daha düşük olduğunu ifade etmişlerdir. Stanley ve arkadaşlarına (2017) göre eşitliğe karşıtlık düzeyi daha yüksek olan bireylerin çevresel sömürüyü destekleme nedenlerinden biri de çevreyi sömürmenin kaynakların adaletsiz bir şekilde dağıtılmasını da beraberinde getirmesidir (örn., Milfont ve Sibley, 2014). Hoffarth ve Hodson (2016), çalışmalarında baskınlık boyutunun çevrenin korunması ve iklim değişiminin önlenmesi için kişisel fedakârlık yapmaya isteklilikte belirleyici bir etkisinin olmadığını ancak eşitliğe karşıtlığın negatif yönde etkisinin olduğunu belirtmişlerdir.

Stanley ve Wilson (2019) 53 örnekleme gerçekleştirdikleri meta analiz çalışmasında 16 örnekleme sağ kanat yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin ayrı ayrı çevreciliği yordadığını göstermişlerdir. Sosyal baskınlık yönelimi ve çevrecilik

ilişkisinin öğrenci örnekleminde daha zayıf olduğunu tespit etmişlerdir. Bu durum, genel popülasyonun ideolojik görüşlerinin öğrenci örneklemine göre daha baskın olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Daha yetişkin olanlar, ideolojik tutumlarını daha ön planda tutarak çevreye yönelik tutumlarını ve iklim değişimine yönelik inançlarını bu ideolojilere dayandırmaktadır. Stanley ve Wilson (2019), öğrenciler için pek de geçerli olmayan bu durumun çevresel konularda harekete geçmenin önünde bir engel olabileceğini vurgulamışlardır.

Hakkinen ve Akrami (2014), sosyal baskınlık yönelimi düzeyi yüksek olan bireyler dikkate alındığında, iklim değişimiyle ilgili mesajlarda iklim değişimini önlemek için hareket etmenin toplumsal hiyerarşiyi tehdit ettiğini vurgulamaktan kaçınılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Ayrıca çevrecilik konusunda sosyal baskınlık yöneliminin sağ kanat yetkecilğe göre daha iyi bir yordayıcı olduğunu ifade etmişlerdir. Milfont ve arkadaşları (2018) da 25 ülkede yaptıkları kültürler arası çalışmada sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin çevreci tutum ve davranışlara daha az yatkın olduğunu ortaya koymuşlardır. Aktarılan bulgular doğrultusunda bu araştırmada da sosyal baskınlık yöneliminin çevre merkezci yaklaşımla, başka bir deyişle çevreci tutum ve davranışlarla negatif yönde ilişki göstermesi beklenmektedir. Bu noktada sağ kanat yetkecilik ve sosyal baskınlık yönelimi arasındaki ilişkiye yeniden değinmek de yararlı olabilir.

Hatırlanacağı gibi sağ kanat yetkecilik düzeyi yüksek olan bireyler, var olan yetkelere sorgulamaksızın itaat etme, onlara saygı gösterme ve mevcut toplumsal düzenlemelerin devamlılığını isteme eğilimindedirler (Altemeyer, 2004). Sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireyler ise gruplar arası ilişkilerde eşitliğe karşı olma veya hiyerarşik yapılanmaları tercih etme eğilimindedirler (Sidanius ve Pratto, 1999). Yazında, birbiriyle pozitif yönde ilişkili olan bu iki değişkenin genellikle birlikte ele alındığı ve her ikisinin de çevreci tutum ve davranışlarla negatif yönde ilişkili olduğu

görülmektedir (örn., Jackson, Bitacola, Janes ve Esses, 2013; Milfont ve ark., 2018; Peterson, Doty ve Winter, 1993; Schultz ve Stone, 1994; Stanley, Wilson, Sibley ve Milfont, 2017; Stanley ve Wilson, 2018). Aralarındaki benzerliklere karşın, Duckitt (2002), ikili işlem kuramında, ideolojik tutumlar kategorisinde ele aldığı sağ kanat yetkeciliği ve sosyal baskınlık yöneliminin önyargılarla olan ilişkilerinde temel değerler ve motivasyonlar açısından farklılaştıklarını ifade etmektedir. Duckitt'e (2002) göre, yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin farklı çalışmalarda birbiriyle güçlü ya da zayıf ilişki göstermesinin nedeni de temelde yatan değer ve motivasyon farklılıklarıdır. Ona göre, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler dünyayı rekabetin ön planda olduğu bir yer olarak görürken; sağ kanat yetkecilik düzeyi yüksek olan bireyler sosyal çevreyi değişken ve tehlikeli bir yer olarak görmektedirler (Sibley ve Duckitt, 2007). Bu nedenle bu iki değişkenin toplumsal konularda algılanan tehditler açısından da farklılaştıkları görülmektedir (Duckitt, 2001). Bu doğrultuda, bir sonraki başlık altında öncelikle çevreci tehdit algısı ve çevrecilik ilişkisine yer verilecek, ardından sağ kanat yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevrecilik bağlamında tehdit algısı ile nasıl ilişkilendirildiğinden söz edilecektir.

1.4 Çevreci Tehdit Algısı ve Çevrecilik

Çevreci davranışın yanı sıra çevreciliğin nasıl algılandığını inceleyen çalışmalar konuya yeni bir boyut getirmiştir. Hoffarth ve Hodson (2016) çevreciliğin ve çevreci toplumsal değişimlerin; toplum, gelenekler ve ekonomi için bir tehdit olarak algılanabildiğini ifade etmiş ve bu durumu “çevreci tehdit” (environmentalist threat) olarak tanımlamışlardır. Bu tehdidi; çevrecileri dışı yeşil (çevreci), içi kırmızı (komünist/sosyalist) bir “karpuz” olarak nitelendiren söylemleri göz önüne alarak incelemiştir. Hoffarth ve Hodson (2016) araştırmalarında çevreci tehdidi, çevre sorunlarına yönelik tutumlar (çevrenin korunmasını destekleme, iklim değişimini inkâr

gibi) ve siyasal kimliklenmeyi (ideoloji, yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi gibi) de içeren bazı değişkenlerle ilişkilendirmişlerdir.

Dhont ve Hodson (2014) sağ kanat yetkeciliği ve sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin hayvanları sömürmeye ve et tüketmeye neden daha istekli olduklarını inceledikleri bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda bu istekliliği iki nedene bağlamışlardır. İlki vejetaryenliğin geleneksel yaşam biçimine yönelik bir tehdit olarak algılanması, ikincisi ise insanların hayvanlardan üstün olduğu düşüncesidir. Araştırma kapsamında yaptıkları ikinci çalışmada et yemenin hazzını kontrol ettiklerinde bile bu ideolojik etkinin devam ettiğini ifade etmişlerdir. Dhont ve Hodson (2014), bireylerin etin tadını beğendikleri için değil ideolojik ve kültürel değişime karşı direnci güçlendirdiği için daha fazla et tüketmeye devam etiklerini aktarmışlardır. Hoffarth ve Hodson (2016) bu bulguların daha önce çevreci tutum ve davranışlarla ilgili yapılan çalışmalardaki ideolojinin etkileriyle tutarlı olduğunu ifade etmişlerdir. Hoffarth ve Hodson 2016 yılında bu bilgileri göz önünde bulundurarak çevreci tehdit algısını inceledikleri araştırmalarında, sağ kanat yetkecilik ve sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin, iklim değişiminin gerçekliğini ve eyleme ihtiyaç duyan bir düzeyde olduğu fikrinin çevreciler tarafından oluşturulan bir düzen tehdidi olarak algıladıklarından bahsetmiştir. Bu nedenle ilkim değişimini ve bu konuda harekete geçmek gerektiğini kabul etmeyeceklerini öne sürerek bu yöndeki hipotezlerini test etmişlerdir. Araştırmada beklendiği gibi çevreci tehdit algısının yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi ve iklim değişimini inkarla pozitif yönde ilişkili olduğu sonuca varmışlardır.

Çevreciliğin veya çevrecilerin neden tehdit olarak algılanabildiğinden söz etmeden önce, konuyla ilgili olarak bütünleşik tehdit kuramından bahsetmek yararlı olabilir (Stephan ve Stephan, 2000). Dış gruplardan algılanan tehditleri ve sonucunda oluşan önyargı ve olumsuz tutumları açıklamayı amaçlayan bütünleşik tehdit kuramında

dört temel kavramdan bahsedilmektedir: gerçekçi tehditler, sembolik tehditler, gruplar arası kaygı ve olumsuz kalıpyargılar. Gerçekçi tehditler; iç grubun varlığına, politik hâkimiyetine ve ekonomik gücüne yönelik tehditlerle birlikte iç grubun ve iç gruba ait bireylerin sağlığına ve güvenliğine yönelik tehditleri kapsamaktadır. Sembolik tehditler dış grubun/grupların farklılıkları nedeniyle değerler, standartlar, inançlar, tutumlar ve ahlaki açıdan oluşturduğu tehditlerdir. İç grubun dünya görüşünün dış grup tarafından tehlikeye atıldığına hissedilmesi olarak ifade edilebilir. Gruplar arası kaygı kavramıyla; kişinin dış grup tarafından reddedilme, aşağılanma ve dalga geçilme gibi kaygılarla bireysel olarak tehdit algılaması durumundan bahsedilmektedir. Olumsuz kalıpyargılar ise bireylerin, haklarında sahip oldukları olumsuz bilgiler ve inançların bir sonucu olarak dış gruplara karşı olumsuz beklentiler içinde bulunmalarını ifade etmektedir. Stephan ve Stephan'ın (2000) aktardığı bu bilgiler doğrultusunda, çevreciliğin toplumsal ve geleneksel değerlere yönelik tehdit olarak algılanmasının sembolik tehdidi, baskın grubun ekonomik üstünlüğü ve konforu açısından tehdit oluşturmasının ise gerçekçi tehdidi içerdiği söylenebilir. Bu sembolik ve gerçekçi tehditlere ilişkin algıların ise çevrecilere, çevreciliğe yönelik tutumları ve önyargıları şekillendirdiği öne sürülebilir. Temel değişkenlerimizden olan yetkecilik ve sosyal baskınlık yönelimi de genel olarak dış gruplara yönelik önyargılar ve saldırganlıkla ilişkilidir (örn., Esses ve Hodson, 2006; McFarland, 2010). Bu noktada, yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tehdit algısıyla ilişkisinden söz edilebilir.

Duckitt (2002), yetkeciliği ve sosyal baskınlık yönelimini birer kişilik özelliği değil, inançlar ve tutumlar kategorisinde ele aldığı ikili işlem kuramında, bu değişkenlerin farklı dünya görüşlerinden beslendiklerini ve bu nedenle farklı tehdit algılarıyla ilişkili olduklarını belirtmektedir. Daha önce bahsedildiği gibi sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler dünyayı rekabetin ön planda olduğu bir yer olarak görürken; sağ kanat yetkecilik düzeyi yüksek olan bireyler sosyal çevreyi

değişken ve tehlikeli bir yer olarak görmektedir. Bu bilgiyle uyumlu olarak ilgili yazında, toplumsal düzen ve geleneklerin sürdürülmesinden yana olan sağ kanat yetkeciliğin toplumsal düzen ve geleneklerle ilgili olan sembolik tehditlerle ilişkilendirildiği görülmektedir (örn., Schultz ve Stone, 1994). Ekonomik ve hiyerarşik yapının sürdürülmesi ve geliştirilme isteğini kapsayan sosyal baskınlık yönelimi ise daha çok ekonomi ve güvenlikle ilgili olan gerçekçi tehditlerle ilişkilendirilmektedir (Charles Toussaint ve Crowson, 2010; Crowson, 2009). Örneğin, Mirisola ve arkadaşları (2014) özellikle algılanan toplumsal tehditlerin yetkecilik düzeyiyle ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Ayrıca yaptıkları deneysel çalışmada, sembolik tehditlerin yetkecilik düzeyi düşük olan katılımcıların yetkecilik düzeyinin yükselmesine neden olduğunu göstermişlerdir. Feldman ve Stenner (1997) da yetkeciliğin, tehdit algısı ve güvensizliğin uzun vadeli sonuçlarından biri olduğu görüşünden yola çıkarak toplumsal tehditlerin yetkeciliğe yol açtığı hipotezini sınamışlardır. Çalışmalarında bu tür bir nedensel ilişkiye rastlamamakla birlikte algılanan tehditler ve yetkeci eğilimler arasında bir ilişki olduğunu destekler yönde bulgular elde etmişlerdir. Hoffarth ve Hodson (2016) ise çevreci tehdit ölçeğini geliştirdikleri araştırmalarında yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tehditle pozitif yönde ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Yukarıda bahsedilen bilgiler göz önünde bulundurulduğunda; bu çalışmada sağ kanat yetkeciliğin algılanan sembolik tehditler aracılığıyla, sosyal baskınlık yöneliminin ise algılanan gerçekçi tehditler aracılığıyla çevreci tehdit algısıyla ilişkili olması, bunun bir sonucu olarak yetkecilik ve sosyal baskınlık yönelimi arttıkça çevreci tutum ve davranışların azalması beklenmektedir. Başka bir deyişle, yetkecilik ve çevrecilik (çevreci tutum ve davranışlar) arasındaki ilişkide çevreyle ilişkili olarak algılanan sembolik tehditlerin; sosyal baskınlık yönelimi ve çevrecilik arasındaki ilişkide ise çevreyle ilişkili olarak algılanan gerçekçi tehditlerin aracı rol oynaması beklenmektedir. Tehdit algısının çevreci tutum ve davranışlara etkisi düştüğünde (bk., Jylha ve

Aknami, 2015), söz konusu ilişkilerde sembolik ve gerçekçi tehdit algılarının olası rollerini ortaya koymanın özellikle önemli olduğu düşünülmektedir. Jylha ve Aknami (2015), iklim değişimini inkârın, iklim değişimini azaltmayla ilgili çabalarının toplumsal düzen için bir tehdit olarak algılanmasıyla ilişkilendirmişler, iklim değişimini azaltma ile ilgili çabaların tehdit olarak algılanmaması sağlandığında bu konuda gelişme yaşanabileceğini ifade etmişlerdir. Ayrıca Hoffarth ve Hodson (2016), çevresel tehdidin sağ kanat yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi ve sağ ideolojilerin iklim değişikliğine olan inanç ile ilişkisinde aracı rolünün olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu örnekler yazında çevreci tehditlerin incelendiğini göstermektedir ancak araştırmalarda sembolik ve gerçekçi çevreci tehditlerin ayrıca incelenmediği görülmektedir. Bu araştırmada sembolik ve gerçekçi çevreci tehdit alt başlıkları da incelenerek konuya katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Çevre sorunlarına ve özellikle iklim değişimi sorununa yönelik tutum ve davranışların yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi ve algılanan çevreci tehditlerin yanı sıra psikolojik mesafe değişkeniyle de ilişkilendirildiği görülmektedir (örn., Spence ve ark. 2012; Jones ve ark. 2017; Loy ve Spence, 2020). İzleyen başlık altında, çevre sorunlarını inkâr veya kabul etme, devamında da çevre sorunlarını önlemek için harekete geçme konularında etkili bir değişken olduğu ifade edilen psikolojik mesafeden söz edilecektir.

1.5 Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe ve Çevrecilik

Çevreci tutum ve davranışları birlikte ele alacağımız bir diğer değişken çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafedir. Psikolojik mesafe kavramı, kurgu düzeyi kuramı (Construal Level Theory) kapsamında Trope ve Liberman (2010) tarafından açıklanmaktadır. Kurgu düzeyi kuramına göre uzak nesneleri soyut, yakın nesneleri somut algılama eğilimindeyizdir. Nesne ya da olguyla olan uzaklık-yakınlık ilişkimiz,

onunla ilgili değerlendirmelerimizi etkilemektedir. Bireyin bir nesneyle ilgili algıladığı uzaklık dört boyutla şekillenmektedir. Bunlar; zamansal (ne zaman), mekânsal (nerede), sosyal (kime) ve varsayımsal (gerçekleşme ihtimali var mı?) boyutlardır. Bahsedilen boyutlar kişinin nesneye olan psikolojik mesafesini belirlemektedir. Liberman, Trope ve Stephan (2007), psikolojik mesafe azaldıkça kişilerin olaylara daha güçlü tepkiler verdiklerini ifade etmişlerdir. Trope ve Liberman (2011) da psikolojik mesafenin benmerkezci olduğunu, şimdi ve burada olanı referans aldığını belirtmişlerdir. Kurama göre, daha uzak hissettiğimiz nesne veya olgularla ilgili düşüncelerimizin daha çok yoruma dayalı ve daha soyut, yakın hissettiğimiz nesne veya olgularla ilgili değerlendirmelerimizin ise daha somut ve daha çok içeriğe dayalı olduğu söylenebilir (Eyal, Trope ve Liberman, 2008). Henderson, Fujita ve Liberman (2006) mekânsal mesafenin ahlaki yargılar üzerindeki etkilerini inceledikleri araştırmalarında, uzak kişi ve durumlarla ilgili değişmez özelliklere daha çok vurgu yapıldığını belirtmişlerdir. Yakın kişi ve durumlarla ilgili ise dış faktörlerin daha çok göz önüne alındığını ifade etmişlerdir. Vugt, Griskevicius ve Schultz (2014), evrimsel ve sosyal psikolojik yaklaşımları birleştirerek evrimsel olarak uyarlanabilir beş önyargıdan bahsetmişlerdir. Bu önyargılardan birinin bireylerin göremediği ya da hissedemediği sorunları yok sayması olduğunu belirtmiş ve bu önyargının çevresel sorunların oluşmasında ve şiddetlenmesinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bilginin, kurgu düzeyi kuramıyla da örtüştüğü söylenebilir.

Bireylerin çevresel sorunlardan özellikle iklim değişimi ile ilgili tutum ve davranışları anlama konusunda psikolojik mesafenin önemine dikkat çeken çalışmaların arttığı görülmektedir (örn., Mc- Donald ve ark., 2015, Spence ve ark., 2012). Spence ve arkadaşları (2012), iklim değişikliğine yönelik kamu algısını analiz eden çalışmaların insanların genel olarak iklim değişimine inanmaya ve iklim değişimi hakkında endişelenmeye daha az eğilimli olduklarını gösterdiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca Spence

ve arkadaşları (2012) kendi çalışmalarında iklim değişimine yönelik psikolojik mesafenin azalmasının bireylerin çevre sorunları hakkındaki kaygılarını ve çevreyle ilgili sürdürülebilir davranışlara istekliliklerini arttırdığını saptamışlardır. Jones ve arkadaşları (2017) yaptıkları araştırmada Trope ve Liberman'ın (2003) psikolojik mesafe için belirledikleri dört boyuttan yararlanarak bazı görsel materyaller hazırlamışlardır. İklim değişikliği hakkında hazırladıkları bu videoları izleterek katılımcıların iklim değişimine yönelik psikolojik mesafelerini azaltmışlar ve bu yolla iklim değişimiyle mücadeleye katılımlarını arttırmanın mümkün olup olmadığını araştırmışlardır. Yaptıkları araştırmada iklim değişikliğine yönelik kaygının çevreci niyetlere etkisinde, psikolojik mesafenin özellikle sosyal mesafe ve belirsizlik boyutlarının aracı rol oynadığını saptamışlardır. Bu bulgu psikolojik mesafe algısının günümüzün çevresel sorunlarından olan iklim değişimine yönelik tutum ve davranışlarda değişiklik yarattığını göstermektedir. Jones ve arkadaşları (2017), bunun iklim değişikliği ile mücadeleye katılımı arttırmak için umut verici bir yol olduğunu belirtmişlerdir. Loy ve Spence (2020) de yine iklim değişimiyle ilgili yerel haberlerin yanı sıra küresel sosyal kimliğe vurgu yapan videolar izletme yöntemiyle psikolojik mesafeyi azaltmaya yönelik deneysel bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Geliştirdikleri İklim Değişimine Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği'ni de kullandıkları çalışmada iklim değişiminin yerel etkilerini fark etmenin ve küresel sosyal kimliği ön plana çıkarmanın iklim değişimine yönelik psikolojik mesafeyi azalttığını saptamışlardır.

Bu noktada çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafeyle ilişkisi incelenen bir değişkenin de ideoloji olduğundan bahsedebiliriz. İlgili yazında muhafazakarlığın, iklim değişimine inancın düşüklüğü ile oldukça ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Hornsey ve ark., 2016; Hu ve ark., 2017). Sağ ve sol ideolojilere sahip çevrelerde çevre sorunlarından biri olan iklim değişimine yönelik olarak belli popülist düşüncelere yönelmedeki artışın konudaki ideolojik kutuplaşmayı da arttırdığı görülmektedir

(Geiger ve ark., 2017). Hu ve diğerleri (2017), iklim değişimine yönelik algının ideoloji ve zamana yönelik algılardan nasıl etkilendiği üzerine çalışmışlardır. Çalışma, bahsedilen araştırmalarla tutarlı olarak liberalliğin iklim değişimine yönelik daha yüksek risk algısına sahip olmayı beraberinde getirdiğini göstermiştir. Ayrıca araştırmada “gelecek zaman yönelimi”nin; yani kişinin gelecekteki hayatı üzerine daha çok düşünmesinin ve yaptıklarının geleceğini etkiliyor olduğuna inanmasının ideoloji ve iklim değişimine yönelik risk algısı arasındaki ilişkide nasıl bir rol oynadığı araştırılmıştır. Daha yüksek düzeyde gelecek zaman yönelimi, liberalerde iklim değişikliğine yönelik risk algısını arttırıcı etkiye sahiptir. Chu ve Yang (2018) da yaptıkları deneysel çalışmada, iklim değişikliğinin etkisini ‘mekansal olarak uzak ve yeni’ ve ‘mekansal olarak yakın ve tanıdık’ olarak tanımlamanın ideolojik kutuplaşmayı nasıl etkilediğini araştırmışlardır. İklim değişikliğinin etkilerini çeşitli mesajlarla yakınlaştırmak ideolojik kutuplaşmayı azaltırken söz konusu etkileri uzaklaştırmak ise ideolojik kutuplaşmayı arttırmıştır. Bu bulgular ideolojinin çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe ile ilişkisi hakkında fikir vermenin yanı sıra, ideolojinin çevre sorunlarına yönelik algılarla ilişkisinde psikolojik mesafenin (özellikle zamansal boyutunun) düzenleyici bir rolü olduğunu da düşündürmektedir. Bu çalışmada da ideolojik tutumlar olarak tanımlanan (Duckitt, 2002) yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutum ve davranışlarla ilişkisinde çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin düzenleyici rolü araştırılacaktır. Yetkecilik düzeyi ve sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler kendilerini sağ görüşlü olarak tanımlamaya daha eğilimlidirler (Hasta ve Karaçanta, 2017). Bu nedenle bu çalışmada yetkecilik düzeyi ve sosyal baskınlık yönelimi daha yüksek olan bireylerin çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafelerinin daha yüksek olacağı beklenmektedir.

Yukarıda bahsedildiği gibi sağ görüşlü bireylerin çevre sorunlarına inanma ve çevre sorunlarına yönelik risk algılama düzeyleri düşüktür (Hornsey ve ark., 2016; Hu

ve ark., 2017). Ayrıca iklim değişiminin inkârı, iklim değişimini azaltmaya yönelik çalışmaların toplumsal düzen için bir tehdit olarak algılanmasıyla da ilişkilendirilmiştir. Bu algının ise sosyal baskınlık yönelimiyle ilişkili olduğu görülmüştür (Hakkinen ve Aknami, 2014, Jyllha ve Aknami, 2015). Bu nedenle de çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin, sosyal baskınlık yönelimiyle ve onun gibi tehdit algısına duyarlı olan sağ kanat yetkecilik düzeyi (örn., Duckitt, 2001; Milfont ve ark., 2013) ile pozitif yönde ilişkili olması beklenebilir. Bu çalışmada, daha önce değinildiği gibi çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin, yetkecilik ve sosyal baskınlık yönelimi ile çevreci tutum ve davranışlar arasındaki ilişkilerde düzenleyici rolünün olacağı düşünülmektedir. Başka bir deyişle, katılımcıların çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafeleri arttıkça yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutum ve davranışlarla olan ilişkilerinin zayıflayacağı, aksine katılımcıların çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafeleri arttıkça söz konusu ilişkilerin daha güçlü hale geleceği tahmin edilmektedir.

Buraya kadar aktarılanları toplamak gerekirse, bu araştırmanın temel amacı yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutum ve davranışlarla olan ilişkilerinde; sembolik ve gerçekçi tehdit algılarının aracı rollerini, çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin ise düzenleyici rolünü test etmektir (**Çalışma 2**). Temel amacına ek olarak araştırma da bir de gerçekleştirilecek bir ön çalışmayla (**Çalışma 1**) çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe, çevreci tehdit algısı (sembolik ve gerçekçi) ve yetkeciliğın ölçümünde kullanılacak olan ölçüm araçları Türkçeye uyarlanacaktır. Bu araçlar sırasıyla Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği (Loy ve Spence, 2020), Çevreci Tehdit Ölçeği (Hoffarth ve Hodson, 2016) ve Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formudur (Zakrisson, 2005).

Araştırmanın temel amacı doğrultusunda sınanacak olan hipotezler aşağıda özetlenmiştir.

1.6 Araştırmanın Hipotezleri

H1: Sağ kanat yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi, çevreci tehdit algısı, çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe değişkenleri birbirleriyle pozitif yönde ilişkilidir.

H2: Sağ kanat yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi çevreci tehdit algısı, çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe değişkenleri çevreci tutum ve davranışlarla negatif yönde ilişkilidir.

H3: Sağ kanat yetkecilik ile sosyal baskınlık yönelimi, çevreci tutum ve davranışları, çevreci tehdit algısı aracılığıyla anlamlı olarak yordamaktadır.

H3.a. Sağ kanat yetkecilik, çevreci tutum ve davranışları sembolik çevreci tehdit algısı aracılığıyla anlamlı olarak yordamaktadır.

H3.b. Sosyal baskınlık yönelimi, çevreci tutum ve davranışları gerçekçi çevreci tehdit algısı aracılığıyla anlamlı olarak yordamaktadır.

H4: Sağ kanat yetkecilik ile sosyal baskınlık yöneliminin, çevreci tutum ve davranışlarla olan ilişkilerinde çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe düzenleyici rol oynamaktadır.

2. BÖLÜM

Bu bölümde Çalışma 1 ve Çalışma 2'nin yöntem, bulgular ve tartışma bölümleri yer almaktadır.

ÇALIŞMA 1

Bu çalışmanın amacı, çalışma 2'de kullanılacak olan Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği, Çevreci tehdit Algısı Ölçeği ve Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu'nu Türkçeye uyarlanmaktır.

2.1 Yöntem

2.1.1 Örneklem

Çalışmanın örneklemini 300 kişiden oluşmaktadır. Katılımcılara cinsiyetleri sorulduğunda 158'i kadın (52,7) kadın, 140'ının (%46,7) erkek ve 2'si (%0,7) diğer seçeneğini işaretlemişlerdir. Katılımcıların yaş aralığı 18 – 65 olup yaş ortalaması 37,86'dır (SS = 10,35). Eğitim düzeylerine bakıldığında ise 35'inin (%11,7) lise mezunu, 166'sının (%53) üniversite mezunu ve 45'inin (%15) yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların 171'i (%57) sosyoekonomik durumunu orta düzey olarak tanımlamaktadır. 258'i (%86) en uzun yaşadığı yerleşim birimini şehir olarak belirtmiştir. Katılımcılar yaşadıkları bölgeyi çevresel sorunlar açısından ne kadar riskli gördüklerini 0 (Risksiz) ile 9 (Çok riskli) arasında derecelendirilen bir ölçek üzerinden değerlendirdiklerinde, risk algısı ortalamaları 5,62 (SS= 2,47)'dir.

2.1.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla “Demografik Bilgi Formu”, çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafelerini belirlemek amacıyla “Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği”, çevreci tehdit algılarını belirlemek amacıyla “Çevreci Tehdit Ölçeği” ve yetkecilik düzeylerini belirlemek amacıyla “Sağ-Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu” kullanılmıştır.

Belirtilen ölçekler, geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılarak bu çalışma kapsamında Türkçeye uyarlanmıştır. Çalışmada ayrıca belirtilen üç ölçeğin her birinin ölçüt geçerliğini belirleyebilmek için “Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği”, “Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği” ve “Çevre Araştırmaları Envanteri”nin “Çevreci Davranış Alt Ölçeği” den de ölçüm alınmıştır.

2.1.2.1 Bilgilendirilmiş onam formu

Bu formda araştırmanın amacı ve kim tarafından yapıldığı ve katılımcıların hakları konusunda bilgi aktarılmaktadır. Bu formun içeriği EK 6.1.1’de yer almaktadır.

2.1.2.2 Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, algıladıkları sosyoekonomik düzey, en uzun süre yaşadıkları yerleşim birimi gibi kişilerin demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Bunlara ek olarak bu bölümde çevre sorunlarına yönelik algıladıkları risk düzeyini 0 (Risksiz) ile 9 (Çok riskli) rakamları arasında en uygun buldukları rakamı işaretleyerek belirtmeleri istenmiştir. Bu formun soruları EK 6.1.2’de yer almaktadır.

2.1.2.3 Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği

Ölçek, katılımcıların çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafelerinin ölçümünde kullanılabilecek Türkçe bir ölçüm aracına ulaşamadığı için Loy ve Spence (2020)’in İklim Değişimine Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği (Measure Of Psychological Socio-Spatial Distance Of Climate Change)’nin maddeleri çevre sorunlarına uyarlanarak araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Bunun için orijinal maddelerde geçen “iklim değişimi” ifadesinin yerine “çevre sorunları” ifadesi kullanılmıştır. Türkçe ölçek maddeleri oluşturulduktan sonra maddeler çeviri ve amaca uygunluk açısından İngilizce ve Türkçeye hâkim üç sosyal psikolog tarafından değerlendirilmiştir. Üç hakemin hemfikir olduğu ifadeler doğrultusunda son şekli verilen ölçek “Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği” olarak adlandırılmıştır.

Loy ve Spence'in (2020) geliştirdikleri orijinal ölçek, 4 boyuttan (psikolojik sosyal mesafe, psikolojik mekânsal mesafe, psikolojik zamansal mesafe ve psikolojik varsayımsal mesafe) ve 13 maddeden (örnek madde: Çevreyle ilgili sorunların vahim sonuçları daha çok başka insanları etkilemektedir.) oluşmaktadır. Loy ve Spence'in (2020) deneysel araştırmasında manipölasyon için kullanılan ve ek madde olarak nitelendirilen 13. madde (Çevreyle ilgili sorunların etkileri, ağırlıklı olarak gelişmekte olan ülkelerde yaşanmaktadır.) ölçeğin orijinalinde olmadığı için bu çalışmada kapsam dışı bırakılmıştır. Ölçekte 7'li Likert tipi ölçek kullanılarak katılımcılardan sunulan ifadeler ne düzeyde katıldıklarını "Kesinlikle katılmıyorum (1), Oldukça katılmıyorum (2), Biraz katılmıyorum (3), Kararsızım (4), Biraz katılıyorum (5), Oldukça Katılıyorum (6), Kesinlikle katılıyorum (7)" seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmeleri istenmiştir. Loy ve Spence (2020) tarafından yapılan çalışmada ölçeğin Croanbach Alfa iç tutarlık katsayısı .94 olarak belirlenmiştir. Ölçek puanı, tüm maddelerin ortalamaları alınarak hesaplanmıştır. Ölçek puanının artması çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin artması anlamına gelmektedir. Ölçek için bu çalışmada elde edilen geçerlik ve güvenirlik bilgileri bulgular başlığı altında paylaşılmıştır. Ölçek maddeleri EK 6.1.3'te sunulmaktadır.

2.1.2.4. Çevreci Tehdit Algısı Ölçeği

Katılımcıların çevreci tehdit algılarını ölçmek için Hoffarth ve Hodson (2016) tarafından geliştirilen ölçek, bu çalışma kapsamında Türkçeye uyarlanmıştır. İlk olarak ölçek maddeleri Türkçeye çevrilmiştir. Daha sonra bu maddeler çeviri ve amaca uygunluk açısından İngilizce ve Türkçeye hâkim üç sosyal psikolog tarafından değerlendirilmiştir. Üç hakemin hemfikir olduğu ifadeler doğrultusunda son şekli verilen ve 12 maddeden oluşan ölçeğin maddeleri EK 6.1.4'te sunulmaktadır.

Ölçekte 7'li Likert tipi ölçek kullanılarak katılımcılardan sunulan ifadeler ne düzeyde katıldıklarını "Kesinlikle katılmıyorum (1), Oldukça katılmıyorum (2), Biraz

katılmıyorum (3), Kararsızım (4), Biraz katılıyorum (5), Oldukça Katılıyorum (6), Kesinlikle katılıyorum (7)” seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmeleri istenmiştir. Ölçek, Hoffarth ve Hodson’ın (2016) araştırmasında tek boyutlu kullanılmış olmakla birlikte maddeleri gözden geçirildiğinde hem sembolik tehdit algısını (örn., 1. madde: “Çevreciliğin yükselişi ülkemizin kültürel örf ve adetlerine tehdit oluşturmaktadır.”) hem de gerçekçi tehdit algısını (örn., 11. madde: “Eğer Türkiye’nin ekonomik açıdan rekabetçi olmasını istiyorsak çevrecileri çok fazla dikkate almamalıyız.”) ölçek maddelere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda ölçeğin faktör yapısı yeniden gözden geçirilerek ölçeğin iki faktörlü olarak kullanılıp kullanılamayacağına da bakılmıştır. Hoffarth ve Hodson (2016) tarafından yapılan çalışmada ölçeğin Croanbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .96 olarak belirlenmiştir. Ölçek puanı, tüm maddelerin ortalamaları alınarak hesaplanmıştır. Ölçek puanının artması çevreci tehdit algısının artması anlamına gelmektedir. Ölçek için bu çalışmada elde edilen geçerlik ve güvenirlik bilgileri bulgular başlığı altında paylaşılmıştır.

2.1.2.5. Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu

Katılımcıların yetkecilik düzeyini belirlemek amacıyla Zakrisson’un (2005) oluşturduğu Sağ kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu kullanılmıştır. Zakrisson, daha önce Altemeyer (1981) tarafından geliştirilen ve Güldü (2011) tarafından Türkçeye uyarlanan Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği’nin (20 madde) daha uzun, daha radikal sözcükler içeren ve belli gruplara işaret eden maddelerini azaltarak ölçeği Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu olarak revize etmiştir. Ölçek bu çalışma kapsamında Türkçeye uyarlanmıştır. Bunun için ilk olarak ölçek maddeleri Türkçeye çevrilmiştir. Daha sonra bu maddeler çeviri ve amaca uygunluk açısından İngilizce ve Türkçeye hâkim üç sosyal psikolog tarafından değerlendirilmiştir. Üç hakemin hemfikir olduğu ifadeler doğrultusunda son şekli verilen ve 15 maddeden oluşan ölçek (örnek madde: “Ülkemizin, günümüz toplumuna hâkim olan radikal ve ahlaksız akımları yok etmek

için güçlü bir lidere ihtiyacı var.”) Ek 6.1.5.’te sunulmuştur. 2, 4, 6, 8, 10, 12 ve 14 numaralı maddeler ters kodlanarak analize dâhil edilmiştir.

Ölçekte 7’li Likert tipi ölçek kullanılarak katılımcılardan sunulan ifadeler ne düzeyde katıldıklarını “Kesinlikle katılmıyorum (1), Oldukça katılmıyorum (2), Biraz katılmıyorum (3), Kararsızım (4), Biraz katılıyorum (5), Oldukça Katılıyorum (6), Kesinlikle katılıyorum (7)” seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmeleri istenmiştir. Zakrisson’un üç ayrı örnekleme yaptığı çalışmada ölçeğin Croanbach Alfa iç tutarlılık katsayıları .72 ile .80 arasında değişmiştir. Ölçek puanı, 4,8 ve 14. maddeler ölçekten çıkarılarak kalan maddelerin puanlarının ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Ölçek puanının artması sağ kanat yetkecilik düzeyinin artması anlamına gelmektedir. Ölçek için bu çalışmada elde edilen geçerlik güvenirlik bilgileri bulgular başlığı altında paylaşılmıştır.

2.1.2.6. Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği

Bu ölçekten Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği, Çevreci Tehdit Ölçeği ve Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği’nin ölçüt geçerliliği hakkında bilgi edinmek için yararlanılmıştır. Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, Ho ve arkadaşları (2015) tarafından oluşturulmuş sosyal baskınlık yöneliminin “baskınlık” (örnek madde: “Bazı insan grupları elbette diğer gruplardan daha aşağı konumdadır.”) ve “eşitliğe karşı olma” boyutlarını (örnek madde: “Grupların eşitliği öncelikli hedefimiz olmamalıdır.”) kapsayan iki boyutlu bir ölçektir. 16 maddesi bulunan bu ölçekte 7’li Likert tipi ölçek kullanılarak katılımcılardan sunulan ifadeler ne düzeyde katıldıklarını “Kesinlikle katılmıyorum (1), Oldukça katılmıyorum (2), Biraz katılmıyorum (3), Kararsızım (4), Biraz katılıyorum (5), Oldukça Katılıyorum (6), Kesinlikle katılıyorum (7)” seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmeleri istenmiştir. Ölçek maddeleri EK 6.1.6.’da sunulmuştur.

Ölçeğin Türkçe uyarlaması Kaynak, Kaynak Malatyalı ve Hasta (2021) tarafından gerçekleştirilmiş olup Croanbach Alfa iç tutarlılık katsayısı sosyal baskınlık yönelimi toplam puanı için iki farklı örnekleme de .87 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin alt boyutları için hesaplanan Croanbach Alfa iç tutarlılık katsayıları sırasıyla eşitliğe karşı olma boyutu için .89 ve .83 iken baskınlık alt boyutu için .80 ve .72’dir (Kaynak, Kaynak Malatyalı ve Hasta, 2021). Ölçek puanı, madde puanlarının ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Ölçek puanının artması sosyal baskınlık yöneliminin artması anlamına gelmektedir. Bu tez kapsamında ölçeğin tamamı için hesaplanan Croanbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .88’dir. Ölçeğin baskınlık ve eşitliğe karşı olma boyutları için hesaplanan Croanbach Alfa iç tutarlılık katsayıları ise sırasıyla .80 ve .79’dur.

2.1.2.7. Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği

Bu ölçekten Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği, Çevreci tehdit Ölçeği ve Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği’nin ölçüt geçerliliği hakkında bilgi edinmek için yararlanılmıştır. Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği, katılımcıların yeni çevresel paradigmayı ne kadar benimsediğini ölçmek amacıyla kullanılan bir ölçektir. Ölçek, çevre merkezci yaklaşımı ölçen 7 madde (örnek madde: “Bitki ve hayvanların da en az insanlar kadar var olma hakkı vardır.”) ve insan merkezci yaklaşımı ölçen 8 madde (örnek madde: “İnsanlar, ihtiyaçları için doğal çevrede değişiklik yapma hakkına sahiptir.”) olmak üzere 2 alt boyuttan ve toplam 15 maddeden oluşmaktadır (Aytaç ve Öngen, 2012). Ölçek maddeleri EK 6.1.7’de sunulmaktadır. Cinsiyetçi söylemden kaçınmak amacıyla; 3. maddede (İnsanoğlunun doğaya müdahalesi, genelde felaketle sonuçlanmaktadır.) yer alan “insanoğlunun” sözcüğü “insanlığın”, 4. maddede (İnsanoğlunun yaratıcılığı dünyanın yaşanmaz bir hal almayacağını garanti eder/almasını engelleyecektir.) yer alan “insanoğlunun” sözcüğü “insanın”, 10. maddede (İnsanoğlunun karşı karşıya kaldığı “ekolojik kriz” çok abartılmaktadır.) yer alan “insanoğlunun” sözcüğü “insanlığın” olarak değiştirilmiştir. Ölçekte 7’li Likert tipi

ölçek kullanılarak katılımcılardan sunulan ifadeleri ne kadar doğru bulduklarını “Kesinlikle katılmıyorum (1), Oldukça katılmıyorum (2), Biraz katılmıyorum (3), Kararsızım (4), Biraz katılıyorum (5), Oldukça Katılıyorum (6), Kesinlikle katılıyorum (7)” seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmeleri istenmiştir.

Dunlap ve Van Liere (1978) tarafından geliştirilen ölçek, daha önce Furman (1998) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Bu ölçeğin Türkçeye ilk uyarlamasını yapan Furman’ın (1998) çalışmasında ölçeğin Croanbach Alpha iç tutarlık katsayısı .61 olarak belirlenmiştir. Furman “doğanın dengesi”, “büyümenin sınırları” ve “insanın doğa üzerinde baskınlığı” olmak üzere 3 faktörlü bir yapı belirlemiştir. Daha sonra, Dunlap ve arkadaşları (2000) ölçekle ilgili revizyon çalışması yaparak 15 maddeden oluşan ölçeğin ekolojik kriz, sınırlar, doğanın dengesi, insanın üstünlüğü ve doğanın üstünlüğü boyutlarından oluşan beş faktörlü bir yapı sergilediğini ortaya koymuşlardır. 2012 yılında Aytaç ve Öngen tarafından bu ölçeğin yapı geçerlik ve güvenirlik ve doğrulayıcı faktör analizleri yeniden yapılmıştır. Aytaç ve Öngen’in (2012) yaptığı çalışmada ölçeğin çevre merkezci yaklaşım ve insan merkezci yaklaşım olarak iki faktörden oluştuğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte yalnızca ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısına (.53) yer verilmiştir.

Dunlap ve arkadaşları (2000), Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeği’nin faktör yapısı hakkında farklı araştırmalarda farklı sonuçlar elde edildiğini ifade etmişlerdir. Türkiye’deki çalışmalarda da çok faktörlü bir yapı elde edildiği gibi (örn., Aytaç ve Öngen, 2012, Bektaş ve Şirin, 2018) tek faktörlü yapı elde edilen çalışmalar da (örn., Atalay, 2016; Cevher- Kalburan, 2009; Demirel ve ark., 2009) mevcuttur. Dunlap ve arkadaşları (2000), ölçeğin tek veya çok faktörlü olarak işleyebildiğini, bireylerin çevreye yaklaşımını ölçtüğünü aktarmışlardır.

Önceki çalışmalarda (Atalay, 2016; Cevher- Kalburan, 2009; Demirel, Gürbüz ve Karaküçük, 2009) olduğu gibi bu çalışmada insan merkezci ifadeler (2, 4, 6, 8, 10,

12, 14) ters kodlanmıştır. Sonrasında 6 ve 12. maddelerin madde test korelasyonu analizinde toplam puana negatif ilişki gösterdiği görülerek bu maddelere yeniden ters kodlama yapılmıştır. Bu işlemler sonrasında madde test korelasyon değeri .30'un altında kalan maddeler (1, 2, 4, 5, 6, 13, 14) ölçekten çıkarılmıştır. Böylece 3, 6, 7, 10, 11, 12 ve 15 numaralı maddelerin ölçek toplam puanı için kullanılmaya uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Bu maddelerden oluşan yapı yeni çevresel paradigmanın ne kadar benimsendiğini göstermekte ve çevre merkezci yaklaşımı temsil etmektedir. Ölçeğin toplam puanı, bahsedilen 7 maddenin puanlarının ortalaması alınarak hesaplanmıştır ve bu puanın artması çevreci tutumların arttığını ifade etmektedir. Ölçeğin 7 maddesinin kullanıldığı son analizinde Croanbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .76 olarak hesaplanmıştır.

2.1.2.8. Çevreci Davranış Ölçeği

Bu ölçekten Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği, Çevreci tehdit Ölçeği ve Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği'nin ölçüt geçerliliği hakkında bilgi edinmek için yararlanılmıştır. Çevreci Davranış Ölçeği Joireman ve arkadaşları (2001) tarafından geliştirilen ve Karayeğen (2015) tarafından Türkçeye uyarlanan Çevre Araştırmaları Envanteri'nin alt ölçeklerinden biridir. Ölçek 6 maddeden oluşmakta (örnek madde: “Son beş yılda çevreyi desteklemek için gerçekleştirilen herhangi bir imza kampanyasına katıldınız mı?”) ve katılımcıların soruları “evet/hayır” seçenekleri üzerinden yanıtlamaları beklenmektedir. Ölçek maddeleri EK 6.1.8.'de sunulmaktadır. Ölçeğin toplam puanı, tüm maddelerin puanlarının ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Toplam puanın artması çevreci davranışların artması anlamına gelmektedir. Karayeğen (2015) tarafından yapılan uyarlama çalışmasında ölçeğin Croanbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .66 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada da ölçek için hesaplanan Croanbach Alfa içtutarlılık katsayısı .66'dır.

2.1.3 İşlem

Ölçekler, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurul Başkanlığı'ndan alınan onayın ardından katılımcılara uygulanmıştır. Katılımcılara kartopu ve kolay örnekleme aracılığıyla ulaşılmış olup, İstanbul, Bursa, Ankara ve Antalya şehirlerinde yaşayan katılımcılardan veri toplanmıştır. Veriler hem online bir veri toplama sitesi olan Survey Monkey aracılığıyla internet üzerinden hem de oluşturulan matbu ölçek formu aracılığıyla elden toplanmıştır. Ölçek formunun tamamlanması yaklaşık 14 dakika sürmüştür.

2.2. Bulgular

Bu kısımda Çalışma 1 kapsamında Türkçeye uyarlanan Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği, Çevreci tehdit Ölçeği ve Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu'na ait elde geçerlik ve güvenirlik analizine ilişkin bulgular sunulmaktadır. Söz konusu bulgulara geçmeden önce, veri setinin analizlere hazır hale getirilmesi için gerçekleştirilen veri temizliğinden ve ön analizlerden söz edilmektedir.

2.2.1 Veri Temizliği ve Ön Analizler

300 katılımcıyı içeren veri tabanı tüm ölçekler için kayıp veri açısından incelenmiştir. Hiçbir ölçeğin hiçbir maddesinde %5'e ulaşan bir kayıp veri olmadığından kayıp veri açısından analiz dışı bırakılan madde veya analiz dışı bırakılan katılımcı bulunmamaktadır.

Daha sonra mevcut kayıp verilere seri ortalaması atanmış, ardından tüm veriler uç değerler açısından incelenmiştir. Uç değerler açısından yapılan incelemede z puanı +3.30'u aşan veya -3.30 aralığının dışında kalan katılımcı olmadığından tüm katılımcılar analize dâhil edilmiştir. Normal dağılım açısından bütün değişkenlerin basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) katsayıları incelenmiş olup basıklık ve çarpıklık katsayısı +1.5 ile -1.5 dışında kalan bir değişkenin olmadığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak veri dosyasının normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (Kline, 2011).

2.2.2 Ölçeklerin Yapı Bakımından İncelenmesi

2.2.2.1 Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği

Ölçek için ilk olarak madde test korelasyonları hesaplanmış ve madde test korelasyonu değeri .30'dan küçük maddenin bulunmadığı tespit edilmiştir. Ardından faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda, KMO değerinin .82, Ki- kare değerinin 1526,219, serbestlik derecesinin (sd) 66 ve Bartlett testinin anlamlı olduğu ($p<.001$), başka bir deyişle örneklemin faktör analizine uygun olduğu anlaşılmıştır.

Temel bileşenler yöntemi kullanılarak yapılan faktör analizi sonucunda, ölçeğin özdeğeri 1'in üzerinde olan üç faktörlü yapı gösterdiği (eğim grafiği de üç faktörlü yapıya işaret etmiştir) ancak maddelerin faktörlere anlamlı bir dağılım göstermediği görülmüştür. Ardından orijinal ölçeğin yapısıyla uyumlu olması için 4 faktöre sabitlenerek ve varimaks rotasyonu kullanılarak analiz tekrarlanmıştır. Bu analizde de maddelerin faktörlere orijinal yapıyla uyumlu veya anlamlı dağılım göstermediği, bununla birlikte maddelerin tamamının tek faktör altında toplanabileceği görülmüştür. Bunun üzerine ölçek, tek faktöre zorlanarak ve varimaks rotasyonu kullanılarak yeniden analiz edilmiştir. Analiz sonucunda ölçeğin varyansın 37,87'sini açıklayan tek faktörlü bir yapı ortaya koyduğu görülmüş ve ölçeğin tek faktörlü olarak kullanılmasının daha uygun olduğu düşünülmüştür. Maddelerin faktör yükleri ve madde test korelasyonları Tablo 2.2.'de verilmiştir. Ölçeğin Croanbach Alfa katsayısı .94 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 2.1 Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği Maddeler, Açıklanan Varyans Yüzdesi, Özdeğer, Faktör Yükleri, Madde-Toplam Korelasyonları ve Croanbach Alfa Katsayısı

Maddeler	Madde Test Korelasyonu	Faktör Yüğü
1. Çevreyle ilgili sorunların vahim sonuçları daha çok başka insanları etkilemektedir.	.45	.54
2. Çevreyle ilgili sorunların ciddi sonuçları, ağırlıklı olarak buradan çok uzakta olan yerlerde meydana gelmektedir.	.53	.65
3. Çevreyle ilgili sorunların ciddi sonuçları daha çok gelecekte hissedilecektir.	.50	.56
4. Çevresel sorunların ciddiyeti konusunda kuşkuluyum.	.31	.38
5. Çevreyle ilgili sorunlar çoğunlukla tanımadığım insanları etkilemektedir.	.59	.70
6. Çevreyle ilgili sorunlar çoğunlukla dünyanın diğer bölgelerini etkilemektedir.	.65	.77
7. Çevreyle ilgili sorunların etkileri daha çok gelecekte görülecektir.	.57	.87
8. Çevre ile ilgili sorunların nedenleri konusunda emin değilim.	.43	.54
9. Çevreyle ilgili sorunlar daha çok başkaları için ciddi bir sorundur.	.58	.70
10. Çevreyle ilgili sorunlar, içerisinde bulunduğumuz zamandan ziyade, gelecekte ciddi bir problem olacaktır.	.55	.71
11. Çevre ile ilgili sorunların etkilerinin neler olduğundan emin değilim.	.36	.63
12. Çevreyle ilgili sorunlar, daha çok buradan uzakta olan yerlerde ciddi bir sorundur.	.58	.46
Özdeğer		4.55
Açıklanan Varyans		%37.87
İç Tutarlılık Katsayısı		.94

2.2.2.2 Çevreci Tehdit Ölçeği

Ölçek için ilk olarak madde test korelasyonları hesaplanmış ve madde test korelasyonu değeri .30'dan küçük maddenin bulunmadığı tespit edilmiştir. Ardından faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda, KMO değerinin .91, Ki-kare değerinin 2287,308, serbestlik derecesinin (sd) 66 ve Bartlett testinin anlamlı olduğu ($p<.000$), başka bir deyişle örneklemin faktör analizine uygun olduğu anlaşılmıştır. Analiz sonucu, maddelerin varyansın %64,69'unu açıklayan özdeğeri 1'in üzerinde iki

faktör altında toplandığını göstermiştir. Bununla birlikte maddelerin faktörlere dağılımlarının anlamlı bir dağılım sergilemediği görülmüştür. İki faktörlü yapıya işaret eden eğim grafiği ve çalışmada ölçeğin sembolik ve gerçekçi çevreci tehditleri ayrı ayrı içereceği öngörüsü göz önünde bulundurularak ölçek bu kez varimaks rotasyonu kullanılarak iki faktöre zorlanmıştır. Analiz sonucunda 1, 2, 3, 4, ve 5 numaralı maddeleri içeren 5 maddenin Sembolik Çevreci Tehdit Algısı Alt Ölçeği altında toplandığı görülmüştür. Geriye kalan 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 numaralı maddeler ise Gerçekçi Çevreci tehditler Alt Ölçeğinin altında yer almıştır. Sembolik ve gerçekçi çevreci tehditler alt ölçekleri için hesaplanan Croanbach alfa iç tutarlık katsayıları sırasıyla .82 ve .89'dur. Ölçeğin tamamı için hesaplanan Croanbach alfa iç tutarlık katsayısı ise .91'dir. Analiz sonuçları Tablo 2.3.'te özetlenmiştir.

Tablo 2.2 Çevreci Tehdit Ölçeği Maddeler, Açıklanan Varyans Yüzdesi, Özdeğer, Faktör Yükleri, Madde-Toplam Korelasyonları ve Cronbach Alfa Katsayısı

Maddeler	Madde Test Korelasyonu	Faktör Yüğü
Sembolik Çevreci tehdit		
1. Çevreciliğin yükselişı ülkemizin kültürel örf ve adetlerine tehdit oluşturmaktadır.	.64	.36
2. Ülkemize özgü önemli gelenekler, çevreciliğin yükselişı nedeniyle yok olmaya yüz tutmaktadır.	.69	.40
3. Doğal kaynakları kullanmak, kültürel alışkanlıklarımızın ve kimliğimizin bir parçasıdır ve bazı insanlar buna daha çok saygı duymalıdır.	.49	.88
4. Çevreciler, doğal kaynakları kullanmayı da içinde barındıran geleneksel örf ve adetlerimize karşı daha çok saygılı olmalıdırlar.	.64	.84
5. Önemli aile gelenekleri ve kutlamaları, çevrecilerin varlığı nedeniyle giderek bozulmakta ve yok olmaktadır.	.65	.34
Özdeğer		1.34
Açıklanan Varyans		%19.04
İç Tutarlılık Katsayısı		.82
Gerçekçi Çevreci tehdit		
6. Çevrecilik Türkiye ekonomisi üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir.	.74	.84
7. Çevreci hareket, yerel ve ulusal siyasete çok fazla müdahil olmaktadır (karışmaktadır).	.61	.59
8. Günümüzde insanlar, altyapı ve ekonomik büyüme söz konusu olunca, çevreci bir azınlığın isteklerine çok fazla kulak vermektedirler.	.52	.47
9. Eğer çevrecileri dinlersek Türkiye ekonomisi gücünü koruyamayacaktır.	.76	.83
10. Türkiye’de gecesini gündüzüne katıp çalışan insanlar, çevrecilerden olumsuz bir şekilde etkilenmektedir.	.84	.90
11. Eğer Türkiye’nin ekonomik açıdan rekabetçi olmasını istiyorsak çevrecileri çok fazla dikkate almamalıyız.	.79	.85
12. Eğer Türkiye’de hükümet çevreyi korumak için değişiklikler yaparsa diğer ülkeler çevreyi kirletmeye devam edecek ve ekonomik avantaj kazanacaklardır.	.62	.69
Özdeğer		6.43
Açıklanan Varyans		%45.65
İç Tutarlılık Katsayısı		.89

2.2.2.3 Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu

Ölçek için ilk olarak madde test korelasyonları hesaplanmış ve madde test korelasyonu değeri .30’dan küçük maddeler olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, madde test korelasyonu değeri .27 olan 4. madde (“Eğer geleneksel olmayan değerlere

ve fikirlere karşı daha toleranslı ve anlayışlı olsaydık toplumumuz daha iyi durumda olurdu.”), madde test korelasyon değeri .17 olan 8. madde (“Çoğu iyi insan devlet meydan okumakta, dini eleştirmekte ve “normal bir yaşam tarzına” itibar etmemektedir.”) ve madde test koresyon değeri .22 olan 14. maddenin (“Sorun çıkaranlara akıllıca ve insanca muamele yapılmış olsaydı, günümüz toplumu şimdikinden daha iyi bir durumda olurdu”) ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Ardından kalan 12 maddeyle faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda, KMO değerinin .81, Ki-kare değerinin 1121.376, serbestlik derecesinin 66 ve Bartlett testinin anlamlı olduğu ($p<.001$), başka bir deyişle örneklemin faktör analizine uygun olduğu anlaşılmıştır. Faktör analizi sonucu, özdeğeri 1’den büyük faktörler dikkate alındığında ölçeğin 2 faktörlü bir yapı ortaya koyduğunu göstermiştir. Eğim grafiği ve maddelerin faktörlere dağılımı incelendiğinde (2. ve 6. maddeler dışında tüm maddeler ilk faktör altında toplanmıştır) ölçek için tek faktörlü yapının uygun olduğuna karar verilmiştir. Bu doğrultuda ölçek tek faktörlü yapıya zorlanmış ve tüm maddelerin varyansın % 33,48’ini açıklayan tek faktör altında toplandığı belirlenmiştir. Ölçek için 12 madde üzerinden hesaplanan Cronbach alfa içtutarlık katsayısı .89’dur. Ölçek için aktarılan analizlerin sonuçları Tablo 2.4’te özetlenmiştir.

Tablo 2.3 Sağ Kanat Yetkecilik ölçeği Kısa Formu Maddeler, Açıklanan Varyans Yüzdesi, Özdeğer, Faktör Yükleri, Madde-Toplam Korelasyonları ve Cronbach Alfa Katsayısı

Maddeler	Madde Test Korelasyonu	Faktör Yüğü
1. Ülkemizin, günümüz toplumuna hâkim olan radikal ve ahlaksız akımları yok etmek için güçlü bir lidere ihtiyacı var.	.47	.58
2. Çoğu insanı rahatsız etse bile ülkemizin, geleneksel şeylere karşı çıkma cesareti gösterebilecek özgür düşünen bireylere ihtiyacı var.	.35	.42
3. “Modası geçmiş şeyler” ve “modası geçmiş değerler” yaşam için hala en iyi rehberdir.	.44	.56
4. Eğer geleneksel olmayan değerlere ve fikirlere karşı daha toleranslı ve anlayışlı olsaydık toplumumuz daha iyi durumda olurdu. (Bu madde, ölçekten çıkarılmıştır.)	.27	-
5. Kürtaj, pornografi ve evlilik konusunda Allah’ın koyduğu yasalar çok geç olmadan katı bir şekilde uygulanmalı ve bu yasaları ihlal edenler mutlaka cezalandırılmalıdır.	.63	.74
6. Dünya o kadar da kötü ve tehlikeli bir yer değil; toplumun güçlü bir lidere değil farklı düşünen insanlara kulak vermeye ihtiyacı var.	.34	.31
7. Gazeteler/sosyal medya sansürlenseydi en iyisi olurdu, böylece insanlar zararlı ve iğrenç içeriklerin etkisi altında kalmazdı.	.53	.64
8. Çoğu iyi insan devlete meydan okumakta, dini eleştirmekte ve “normal bir yaşam tarzına” itibar etmemektedir. (Bu madde, ölçekten çıkarılmıştır.)	-.17	-
9. Atalarımız toplumumuzu inşa etme şekilleri nedeniyle daha fazla onurlandırılmalıdır. Aynı zamanda onların inşa ettiği bu toplumu yok eden güçleri durdurmalıyız.	.60	.73
10. İnsanlar kutsal kitaplara ve dine daha az önem verip onların yerine kendi ahlaki standartlarını geliştirmelidir.	.45	.55
11. Bir şeyleri mahvetmeye çalışan pek çok radikal ve ahlak yoksunu insan var; toplum onları durdurmalıdır.	.53	.66
12. Kötü edebiyata katlanmak onu sansürlemekten daha iyidir.	.30	.37
13. Gerçekler gösteriyor ki kanun ve düzeni sağlamak için suça ve cinsel ahlaksızlığa karşı daha sert olmalıyız.	.48	.60
14. Sorun çıkaranlara akıllıca ve insanca muamele yapılmış olsaydı, günümüz toplumu şimdikinden daha iyi bir durumda olurdu. (Bu madde, ölçekten çıkarılmıştır.)	.22	-
15. Eğer toplum öyle istiyorsa, ülkemizi içeriden zehirleyen kötülüğü ortadan kaldırmaya yardım etmek her gerçek yurttaşın görevidir.	.49	.62
Özdeğer	4.02	
Açıklanan Varyans	% 33.48	
İç Tutarlılık Katsayısı	.89	

2.2.3 Ölçeklerin ve Alt Boyutlarının Ölçüt Geçerliliği İçin Kullanılan Ölçeklerle ve Onların Alt Boyutlarıyla Korelasyonları

Çalışma 1 kapsamında uyarlanan Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği, Çevreci Tehdit Algısı Ölçeği ve onun alt boyutları olan Sembolik Çevreci tehdit Algısı Ölçeği ve Gerçekçi Çevreci tehdit Algısı Ölçeği ve Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği'nin ölçüt geçerliliklerini belirlemek için bu ölçeklerden alınan puanlarla Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeğinin alt boyutları olan eşitliğe karşı olma ve baskınlık, Çevreci Davranış Ölçeği ve Yeni Çevresel Paradigma Ölçeğinden alınan puanlar arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır.

2.2.3.1. Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği'nin Ölçüt Geçerliliği İçin Kullanılan Değişkenlerle Korelasyonları

Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği'nin ölçüt geçerliliği için kullanılan Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeğinin alt boyutları olan eşitliğe karşı olma ve baskınlık, Yeni Çevresel Paradigma Ölçeğinden ve Çevreci Davranış Ölçeği'nden alınan puanlar arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır (bk. Tablo 2.5).

Tablo 2.4 Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği ile ölçüt geçerliliği için kullanılan değişkenler arasındaki ilişkiler

	ÇSYPMÖ	YÇPÖ	SBY	SBY-EKO	SBY-B	ÇDÖ
ÇSYPMÖ	1					
YÇPÖ	-.04	1				
SBY	.50**	-.55**	1			
SBY-EKO	.44**	-.55**	.94**	1		
SBY-B	.50**	-.49**	.95**	.79**	1	
ÇDÖ	-.33**	.39**	-.45**	-.39**	-.46**	1
Genel Ort. (SS)	3.47 (.07)	6.07 (.05)	2.15 (.06)	2.12 (.06)	2.18 (.06)	3.46 (.06)

Not: ** = p<.001; * = p<.05

ÇSYPMÖ: Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği, YÇPÖ: Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği, SBY: Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, SBY-EKO: Eşitliğe Karşı Olma, SBY-B: Baskınlık, ÇDÖ: Çevreci Davranış Ölçeği.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre, çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe; sosyal baskınlık yönelimi ve onun alt boyutları olan eşitliğe karşı olma ve baskınlık ile pozitif yönde, çevreci davranışlarla negatif yönde ilişkilidir. Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe ve Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği'nden alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür.

2.2.3.2. Çevreci tehdit Algısı Ölçeği ve Alt Boyutlarının Ölçüt Geçerliliği İçin Kullanılan Değişkenlerle Korelasyonları

Çevreci tehdit Algısı Ölçeği ve alt boyutları olan sembolik çevreci tehdit algısı ve gerçekçi tehdit algısı ile ölçüt geçerliliği için kullanılan Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeğinin alt boyutları olan eşitliğe karşı olma ve baskınlık, Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği ve Çevreci Davranış Ölçeği'nden alınan puanlar arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır. Değerler Tablo 2.6'da sunulmaktadır.

Tablo 2.5 Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği ile ölçüt geçerliliği için kullanılan değişkenler arasındaki ilişkiler

	ÇTAÖ	ÇTAÖ-S	ÇTAÖ-G	YÇPÖ	SBY	SBY-EKO	SBY-B	ÇDÖ
ÇTAÖ	1							
ÇTAÖ-S	.91**	1						
ÇTAÖ-G	.95**	.72**	1					
YÇPÖ	-.58**	-.46**	-.60**	1				
SBY	.62**	.49**	.65**	-.55**	1			
SBY-EKO	.58**	.45**	.60**	-.55**	.94**	1		
SBY-B	.60**	.47**	.62**	-.49**	.95**	.79**	1	
SKYÖ	.63**	.61**	.57**	-.46**	.53**	.47**	.52**	
ÇDÖ	-.44**	-.38**	-.42**	.39**	-.45**	-.39**	-.46**	1
Genel Ort. (SS)	2.50 (.08)	2.85 (.09)	2.25 (.08)	6.07 (.05)	2.15 (.06)	2.12 (.06)	2.18 (.06)	3.46 (.06)

Not: ** = $p < .001$; * = $p < .05$

ÇTAÖ: Çevreci Tehdit Algısı Ölçeği, ÇTAÖ-S: Sembolik Çevreci Tehdit Algısı Ölçeği, ÇTAÖ-G: Gerçekçi Çevreci Tehdit Algısı Ölçeği, YÇPÖ: Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği, SBY: Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, SBY-EKO: Eşitliğe Karşı Olma, SBY-B: Baskınlık, SKYÖ: Sağ Kanat Yetkencilik Ölçeği, ÇDÖ: Çevreci Davranış Ölçeği.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre çevreci tehdit algısı ve alt boyutları olan sembolik çevreci tehdit algısı ve gerçekçi çevreci tehdit algısı, sosyal baskınlık yönelimi ve onun alt boyutları olan eşitliğe karşı olma ve baskınlık ile pozitif yönde çevreci tutumlar ve çevreci davranışlarla negatif yönde ilişkilidir.

2.2.3.3. Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu'nun Ölçüt Geçerliliği İçin Kullanılan Değişkenlerle Korelasyonları

Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu ve ölçüt geçerliliği için kullanılan Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeğinin alt boyutları olan eşitliğe karşı olma ve baskınlık, Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği ve Çevreci Davranış Ölçeği'nden alınan puanlar arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır. Değerler Tablo 2.6'da sunulmaktadır.

Tablo 2.6 Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu ile ölçüt geçerliliği için kullanılan değişkenler arasındaki ilişkiler.

	SKYÖ	YÇPÖ	SBY	SBY-EKO	SBY-B	ÇDÖ
SKYÖ	1					
YÇPÖ	-.46**	1				
SBY	.53**	-.55**	1			
SBY-EKO	.47**	-.55**	.94**	1		
SBY-B	.52**	-.49**	.95**	.79**	1	
ÇDÖ	-.38**	.39**	-.45**	-.39**	-.46**	1
Genel Ort. (SS)	3.46 (.07)	6.07 (.05)	2.15 (.06)	2.12 (.06)	2.18 (.06)	3.46 (.06)

Not: ** = $p < .001$; * = $p < .05$

SKYÖ: Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu, YÇPÖ: Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği, SBY: Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, SBY-EKO: Eşitliğe Karşı Olma, SBY-B: Baskınlık, ÇDÖ: Çevreci Davranış Ölçeği.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre beklendiği gibi sağ kanat yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi ve onun alt boyutları olan eşitliğe karşı olma ve baskınlık ile pozitif yönde, çevreci tutumlar ve çevreci davranışlarla negatif yönde ilişkilidir.

2.3 Tartışma

Bu çalışmada Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği, Çevreci Tehdit Algısı Ölçeği ve Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu Türkçeye uyarlanmıştır. Aşağıda bu kapsamda söz konusu ölçekler için elde edilen bulguların tartışmalarına yer verilmiştir.

2.3.1 Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği'ne İlişkin Bulguların Tartışılması

Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği'nde katılımcılara çevresel sorunlara mesafeleri hakkında bazı yargılar verilerek, bu yargılara ne kadar katıldıklarını belirtmeleri istenmiştir. Loy ve Spence (2020)'in yaptığı araştırmada 4 boyuttan (psikolojik sosyal mesafe, psikolojik mekânsal mesafe, psikolojik zamansal mesafe ve psikolojik varsayımsal mesafe) oluşan ölçek, bu araştırmada dört faktörlü bir yapı göstermemiştir. Bununla birlikte bulgular, ölçeğin tek faktörlü yapıyla geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabileceğine işaret etmiştir.

Ölçekten alınan puan ile ölçüt geçerliği için kullanılan ölçekler ve onların alt boyutlarından alınan puanlar arasındaki korelasyonlar incelendiğinde, ölçekten alınan puanın Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'nden (ve onun eşitliğe karşı olma ve baskınlık alt boyutlarıyla) alınan puanlarla pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler gösterdiği görülmektedir. Hatırlanacağı gibi, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin çevreci etkinlikleri toplumsal düzen için bir tehdit olarak görmektedir ve bu durum çevre sorunlarının inkâr edilmesi ile ilişkilidir (Hakkinen ve Akami, 2014; Hoffarth ve Hodson, 2016). Bu doğrultuda, sosyal baskınlık yöneliminin çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafeyle pozitif yönde ilişkili olmasının beklenebilir ve gözlenen ilişkinin beklenen yönde olduğu söylenebilir.

Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği'nden alınan puan ile Çevreci Davranış Ölçeği'nden alınan puan arasındaki ilişki negatif yöndedir.

Araştırmalar özellikle iklim değişimine yönelik mesafe algısının azalmasının çevreci tutum ve davranışlar üzerinde olumlu etkisi olduğundan bahsetmektedir (örn., Carmi ve Kimhi, 2015; Loy ve Spence, 2020; Jones, Hine ve Marks 2016). Benzer şekilde iklim değişimi sorununu da kapsayan çevre sorunları konusundaki psikolojik mesafenin azalması da çevreyle ilgili kaygıyı arttırıyor ve insanları çevreci davranış konusunda harekete geçiriyor olabilir. Bununla birlikte, çevreci davranışla sonuçlanan çevresel farkındalığa sahip kişiler çevre sorunları konusunda daha bilgili oldukları, yakınlarındaki çevresel sorunlardan haberdar oldukları için de çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafeleri azalıyor olabilir.

Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği'nden alınan puan ve Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği'nden alınan puan arasında anlamlı bir ilişki görülmesi de ölçekten alınan puan ve diğer ölçeklerden alınan puanlar arasında gözlenen anlamlı ilişkilerin giriş bölümünde aktarılan bilgilerle tutarlı olduğu ve ölçeğin ölçüt geçerliğine işaret ettiği söylenebilir. Ayrıca, giriş bölümünde bahsedildiği gibi çevrecilik konusunda tutum ve ortaya çıkan davranış her zaman aynı yönde olmayabilmektedir (Gifford ve Susmann, 2012). Çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin çevreci davranışlarla anlamlı ilişki göstermesine karşın çevreci tutumlara işaret eden Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği'nden alınan puanla anlamlı bir ilişki göstermemesi bu açıdan anlaşılabilir.

2.3.2 Çevreci Tehdit Algısı Ölçeğine İlişkin Bulguların Tartışılması

Çevreci tehdit Algısı Ölçeği'nde katılımcılardan çevrecilikle ilgili algılanan tehditleri ifade eden yargılara ne kadar katıldıkları hakkında fikir belirtmeleri istenmiştir. Ölçek için gerçekleştirilen faktör analizi sonuçları ve hesaplanan iç tutarlık katsayıları ölçeğin algılanan sembolik ve gerçekçi çevreci tehdit alt boyutları adı altında iki boyutlu olarak kullanılabileceğine işaret etmiştir.

Çevreci tehdit Algısı ve alt boyutlarının (sembolik ve gerçekçi çevreci tehditler), sosyal baskınlık yönelimi (ve onun eşitliğe karşı olma ve baskınlık alt boyutlarıyla) ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. İlgili yazın, düzenin ve iktidarın varlığını sürdürmesine yönelik tehditleri içeren sembolik tehditlerin sağ kanat yetkecilikle grubun/ülkenin ekonomisine ve hiyerarşik üstünlüğüne yönelik tehditler içeren gerçekçi tehditlerin ise sosyal baskınlık yönelimiyle ilişkili olduğuna işaret etmektedir (Charles Toussaint ve Crowson, 2010; Crowson, 2009). İlgili yazın doğrultusunda bu ilişkinin beklenen yönde olduğu öne sürülebilir.

Ayrıca, ölçekten ve alt boyutlarından alınan puanlar, Yeni Çevresel Paradigma ve Çevreci Davranış Ölçekleri'nden alınan puanlarla negatif yönde ilişkilidir. Çevreci etkinliklerin ve çevreciliğin toplumsal düzeni tehdit ettiği algısının çevre sorunlarının inkâr edilmesi ve bu durumun çevreci tutum ve davranışları olumsuz yönde etkiliyor olması (Hakkinen ve Akami, 2014; Hoffarth ve Hodson, 2016) bu ilişkiyi açıklar niteliktedir.

2.3.3 Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu'na ilişkin Bulguların Tartışılması

Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu'nda katılımcılardan toplumsal düzenin ve otoritenin sürekliliğini sağlamaya ilişkin bazı yargılara ne kadar katıldıklarını belirtmeleri istenmiştir. Ölçek için yapılan geçerlik ve güvenirlik analizi sonuçları madde test korelasyonu değerleri .30'dan düşük olan 4 (Eğer geleneksel olmayan değerlere ve fikirlere karşı daha toleranslı ve anlayışlı olsaydık toplumumuz daha iyi durumda olurdu.), 8 (Çoğu iyi insan devlete meydan okumakta, dini eleştirmekte ve “normal bir yaşam tarzına” itibar etmemektedir.) ve 14. (Sorun çıkaranlara akıllıca ve insanca muamele yapılmış olsaydı, günümüz toplumu şimdikinden daha iyi bir durumda olurdu) maddeler çıkarıldıktan sonra ölçeğin 12 madde ile oldukça geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğuna işaret etmiştir.

Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu'ndan alınan puanların, Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'nden (ve onun eşitliğe karşı olma ve baskınlık alt boyutlarıyla) alınan puanlarla pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler gösterdiği görülmektedir. Yazında genellikle birlikte ele alınan her ikisi de önyargı ve ayrımcılığa işaret eden bu değişkenlerin pozitif yönde ilişki göstermesi ilgili yazınla (örn., Duckitt, 2010) tutarlılık göstermektedir.

Ayrıca, ölçekten alınan puanlar Yeni Çevresel Paradigma ve Çevreci Davranış Ölçekleri'nden alınan puanlarla negatif yönde ilişkilidir. Sağ kanat yetkecilik düzeyi yüksek olan bireyler toplumsal değişimlere daha dirençli ve toplumsal eşitsizlikleri desteklemeye daha eğilimlidir (Jost ve ark., 2003). Boyun eğme ve eğdirme eğilimleri yetkeciliğin temel özelliklerindendir ve çevre sorunlarını ihmal ve çevreye zarar veren kararların kabulüyle ilişkilidir (Feygina, 2013). Yetkecilikle çevreci tutum ve davranışların ilişkisinin incelendiği araştırmalar göz önüne alındığında, yüksek düzeyde yetkeciliğin çevre yanlısı tutum veya davranışlar üzerinde negatif bir etkisi olduğu görülmektedir (Çağlar Akoğlu, 2014; Karayeğen, 2015; Son Hing ve ark., 2007; Milfont ve Duckitt, 2010; Peterson ve ark., 1993; Schultz ve Stone, 1994). Bu bilgilerle tutarlı olarak bu araştırmada da sağ kanat yetkecilik çevreci tutum ve davranışlarla negatif yönde ilişki göstermektedir.

3. BÖLÜM

ÇALIŞMA 2

Giriş bölümünden de hatırlanacağı gibi, bu çalışmanın temel amacı yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutum ve davranışlarla ilişkisinde sembolik ve gerçekçi çevreci tehdit algılarının aracı rolünü ve psikolojik mesafenin düzenleyici rolünü incelemektir. Çalışmanın amacı doğrultusunda test edilen hipotezler sayfa 27’de özetlenmiştir.

3.1 Yöntem

3.1.1 Örneklem

Çalışma 322 kişiden oluşan bir örneklem grubu üzerinden gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara cinsiyetleri sorulduğunda yüzde 175’i (%54, 3) kadın, 141’i erkek (%43, 8) ve 6’sı (%1, 9) diğer seçeneğini işaretlemiştir. Katılımcıların yaş aralığı 18 – 65 olup yaş ortalaması 35,55’tir (SS=10, 28). Eğitim düzeylerine bakıldığında ise katılımcıların 41’inin (%12, 8) lise mezunu, 135’inin (% 42, 2) üniversite mezunu, 55’inin (%17, 2) ise yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların 178’i (%55, 3) sosyoekonomik durumunu orta düzey olarak tanımlamaktadır. Yüzde 53,4’sı (172) en uzun yaşadığı yerleşim birimini şehir olarak belirtmiştir. Katılımcılardan yaşadıkları bölgeyi çevresel sorunlar açısından ne kadar riskli gördüklerini 0 -ile 9 arasında ölçeklendirerek belirtmeleri istendiğinde ise risk algısı ortalaması 5,48 olarak (SS= 2,37) belirlenmiştir.

3.1.2 Veri Toplama Araçları

3.1.2.1 Bilgilendirilmiş Onam Formu

1. Çalışmada kullanılan bilgilendirilmiş onam formunun aynısı kullanılmıştır. Form içeriği EK 6.1.1’de yer almaktadır.

3.1.2.2 Demografik Bilgi Formu

2. Çalışmada kullanılan demografik bilgi formunun aynısı kullanılmıştır. Form içeriği Ek 6.1.2’de yer almaktadır.

3.1.2.3 Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği

Katılımcıların çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafelerini ölçmek amacıyla 1. Çalışmada geçerlilik ve güvenirlik çalışması yapılmış olan Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği kullanılmıştır. 1. Çalışmada bu ölçeğin toplam tek boyutlu kullanılmasının uygun olduğu görülmüştür. Ölçek bu çalışmada da tek boyutlu olarak kullanılmış, Croanbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .89 olarak hesaplanmıştır. Ölçek maddeleri için bakınız EK 6.1.3.

3.1.2.4 Çevreci Tehdit Algısı Ölçeği

Katılımcıların çevrecilik hakkında algıladıkları tehdidi ölçmek amacıyla Hoffarth ve Hodson (2016) tarafından geliştirilen ve 1. Çalışmada geçerlilik ve güvenirlik analizleri yapılmış olan Çevreci Tehdit Algısı Ölçeği kullanılmıştır. Bu çalışmada ölçeğin tamamı için hesaplanan Croanbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .91’dir. Bu değerın Sembolik Çevreci Tehdit Algısı Alt Ölçeği için .77, Gerçekçi Çevreci tehdit Algısı Alt Ölçeği için .91 olduğu tespit edilmiştir. Sembolik Çevreci Tehdit Alt Ölçeği (örnek madde: 1. Çevreciliğin yükselişi ülkemizin kültürel örf ve adetlerine tehdit oluşturmaktadır.), Çevreci Tehdit Algısı Ölçeği’nin 1, 2, 3, 4 ve 5 numaralı maddelerinden oluşmaktadır. Ölçek puanının artması sembolik çevreci tehdit algısının artmasına işaret etmektedir. Gerçekçi Tehdit Algısı Alt Ölçeği (örnek madde: 11. Eğer Türkiye’nin ekonomik açıdan rekabetçi olmasını istiyorsak çevrecileri çok fazla dikkate almamalıyız.), Çevreci Tehdit Algısı Alt Ölçeği’nin 6, 7, 8, 9, 10, 11 ve 12 numaralı maddelerinden oluşmaktadır. Bu ölçeğin puanının artması gerçekçi çevreci tehdit algısının artmasına işaret etmektedir. Çevreci Tehdit Algısı Ölçeği’nin maddeleri için bakınız EK 6.1.4.

3.1.2.5 Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu

Katılımcıların yetkecilik düzeyini belirlemek amacıyla 1. Çalışmada Türkçeye uyarlanan Zakrisson'un (2005) oluşturduğu Sağ kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu kullanılmıştır (Ayrıntılı bilgi için bakınız Çalışma 1). Ölçek için bu çalışmada hesaplanan Croanbach alfa iç tutarlılık katsayısı .89'dur. 12 maddenin dahil olduğu ölçeğin (örnek madde: Ülkemizin, günümüz toplumuna hâkim olan radikal ve ahlaksız akımları yok etmek için güçlü bir lidere ihtiyacı var.) puanı maddelerin ortalama puanı alınarak hesaplanmıştır. Ölçek puanının artması sağ kanat yetkecilik düzeyinin arttığını ifade etmektedir. Ölçek maddeleri için bakınız EK 6.1.5.

3.1.2.6 Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği

Katılımcıların sosyal baskınlık yönelimlerini ölçmek amacıyla Çalışma 1'de kullanılan Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği uygulanmıştır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Çalışma 1). Bu çalışma kapsamında tek boyutlu olarak kullanılacak olan ölçeğin tamamı için hesaplanan Croanbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .91'dir. Ölçeğin baskınlık boyutunun Croanbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .84, eşitliğe karşı olma boyutunun iç tutarlılık katsayısı ise .86 olarak hesaplanmıştır. 16 Maddeden oluşan Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'nin puanı tüm maddelerin ortalamaları alınarak hesaplanmıştır. Ölçek puanı arttıkça sosyal baskınlık düzeyi artmaktadır. Ölçeğin Baskınlık boyutu puanı 3, 4, 5, 6, 8, 13, 14, 16 numaralı maddelerin (örnek madde, "Üstün gruplar daha alt düzey- den gruplara egemen olmalıdır.") ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Eşitliğe karşı olma boyutunun puanı ise 1, 2, 7, 9, 10, 11, 12, 15 numaralı maddelerin (örn., "Hiçbir grup toplumda baskın olmamalıdır.") ortalamaları alınarak hesaplanmıştır. Ölçek maddeleri için bakınız EK 6.1.6.

3.1.2.7 Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği

Katılımcıların çevreci tutumları ne kadar benimsediğini ölçmek amacıyla Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği kullanılmıştır (Ayrıntılı bilgi için bakınız Çalışma 1). Ek olarak bu çalışmada, madde test korelasyon değeri .18 olup .30'un altında kalan 6. madde ölçekten çıkarılmıştır. Sonuçta ölçek 3, 5, 7, 11, 12 ve 13. maddelerden oluşan 6 maddelik bir form olarak kullanılmıştır. Ölçeğin Croanbach Alfa iç tutarlılık katsayısı alt çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da .70 olarak hesaplanmıştır. Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği (örnek madde, “3. İnsanların doğaya müdahalesi, genelde felaketle sonuçlanmaktadır.”) bahsedilen 6 maddenin ortalamaları alınarak hesaplanmıştır. Toplam puan arttıkça katılımcıların yeni çevresel paradigmayı benimseme düzeyleri ve dolayısıyla çevreci tutum düzeyleri artmaktadır. Ölçek maddeleri için bakınız EK 6.1.7.

3.1.2.8 Çevreci Davranış Ölçeği

Katılımcıların çevreci davranışlarını ölçmek amacıyla 1. Çalışmada kullanılan Çevreci Davranış Ölçeği'nin aynısı uygulanmıştır. Ölçek için bu çalışmada hesaplanan Croanbach Alpha iç tutarlık katsayısı .64'tür. 6 maddeden oluşan ölçeğin (örnek madde: “Son beş yılda çevreyi desteklemek için gerçekleştirilen herhangi bir imza kampanyasına katıldınız mı?”) toplam puanı madde ortalamaları alınarak hesaplanmıştır. Puanın artması çevreci davranışın arttığına işaret etmektedir. Ölçek maddeleri için bakınız EK 6.1.8.

3.2 Bulgular

Analizlere geçmeden önce veri setinin analizler için uygun olup olmadığı incelenmiş, yapılan veri temizliği ve ön analizlerin ardından araştırmanın amacı doğrultusunda gerçekleştirilen analizlere geçilmiştir. Bu doğrultuda aşağıda ilk olarak veri temizliği ve ön analizler hakkında bilgi verilmektedir. Ardından korelasyon analizi bulguları rapor edilmiştir. Onu yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutum

ve davranışlarla olan ilişkilerinde algılanan çevreci tehditlerin (sembolik ve gerçekçi) aracı rollerinin; çevre sorunlarına yönelik mesafenin ise düzenleyici rolünün test edildiği model analizine ait bulgular izlemiştir.

3.2.1 Veri Temizliği ve Ön Analizler

322 katılımcıdan elde edilen veri dosyası, çalışmada kullanılan tüm ölçekler ve kayıp veri açısından incelenmiştir. Hiçbir ölçeğin hiçbir maddesinde %5'e ulaşan bir kayıp veri olmadığından maddelerle ilgili herhangi bir işlem yapılmaksızın veri temizlemeye devam edilmiştir. Yalnızca çevreci davranış ölçeğinde bir katılımcının yanıtlamadığı bir soru bulunmaktadır. Onun haricinde tüm katılımcılar tarafından tüm soruların yanıtladığı belirlenmiştir. Dolayısıyla kayıp veri açısından analiz dışı bırakılan madde veya analiz dışı bırakılan katılımcı bulunmamaktadır.

Mevcut kayıp verilere seri ortalaması atandıktan sonra veriler uç değerler açısından incelenmiştir. Bu incelemede z puanı +3.30 aşan veya -3.30 aralığının dışında kalan katılımcıların puanı uç değer olarak kabul edilmiştir. 256 numaralı katılımcının Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği z puanı 4,99 olarak tespit edilmiştir. 322 numaralı katılımcının ise Çevreci Tehdit Ölçeği z puanı 4,14, Sembolik Çevreci tehdit Alt Ölçeği z puanı 7,19'dur. Bu bilgiler doğrultusunda 256 ve 322 numaralı katılımcılar analiz dışı bırakılmış, kalan 320 katılımcı ile analizler gerçekleştirilmiştir.

Normal dağılım açısından bütün değişkenlerin basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) katsayıları incelenmiş olup basıklık ve çarpıklık katsayısı +1.5 ile -1.5 dışında kalan bir değişkenin olmadığı belirlenmiş olup veri setinin normal dağıldığı kabul edilmiştir (Kline, 2011).

3.2.2 Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Sağ kanat yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi, çevreci tehdit algısı, çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe, çevreci tutumlar ve çevreci davranış değişkenleri

arasındaki ilişkileri belirlemek için Pearson Tekniği kullanılarak korelasyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3.2’de paylaşılmıştır.

Tablo 3.1 Değişkenler arasındaki korelasyonlar.

	ÇSYPMÖ	ÇTAÖ	ÇTAÖ-S	ÇTAÖ-G	YÇPÖ	SBY	SKYÖ	ÇDÖ
ÇSYPMÖ	1							
ÇTAÖ	.66**	1						
ÇTAÖ-S	.62**	.91**	1					
ÇTAÖ-G	.60**	.95**	.72**	1				
YÇPÖ	-.37**	-.58**	-.46**	-.60**	1			
SBY	.50**	.62**	.49**	.65**	-.55**	1		
SBY-EKO	.44**	.58**	.45**	.60**	-.55**	.94**		
SBY-B	.50**	.60**	.47**	.62**	-.49**	.95**		
SKYÖ	.50**	.63**	.61**	.57**	-.46**	.53**	1	
ÇDÖ	-.33**	-.44**	-.38**	-.42**	.39**	-.45**	-.38**	1
Genel Ort. (SS)	3.53 (1.34)	2.60 (1.45)	2.90 (1.61)	2.38 (1.52)	5.99 (0.86)	2.29 (1.10)	3.74 (1.38)	1.49 (.28)

Not:*.p<.05, **.p<.01

ÇSYPMÖ: Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği, ÇTAÖ: Çevreci Tehdit Algısı Ölçeği, ÇTAÖ-S: Sembolik Çevreci Tehdit Algısı Ölçeği, ÇTAÖ-G: Gerçekçi Çevreci Tehdit Algısı Ölçeği, YÇPÖ: Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği SBY: Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, SBY-EKO: Eşitliğe Karşı Olma, SBY-B: Baskınlık SKYÖ: Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği, ÇDÖ: Çevreci Davranış Ölçeği.

Hipotezde 1’de beklendiği gibi sağ kanat yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi (ve onun alt boyutları olan SBY-EKO ve SBY-B), algılanan çevreci tehdit algısı (ve onun alt boyutları olan sembolik ve gerçekçi tehdit algısı) ve çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe değişkenleri birbirleriyle pozitif yönde ilişkilidir.

Hipotez 2’de beklendiği gibi sağ kanat yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi (ve onun alt boyutları olan SBY-EKO ve SBY-B), algılanan çevreci tehdit (ve onun alt boyutları olan sembolik ve gerçekçi tehdit algısı) ve çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe değişkenleri çevreci tutum ve davranışlarla negatif yönde ilişkilidir.

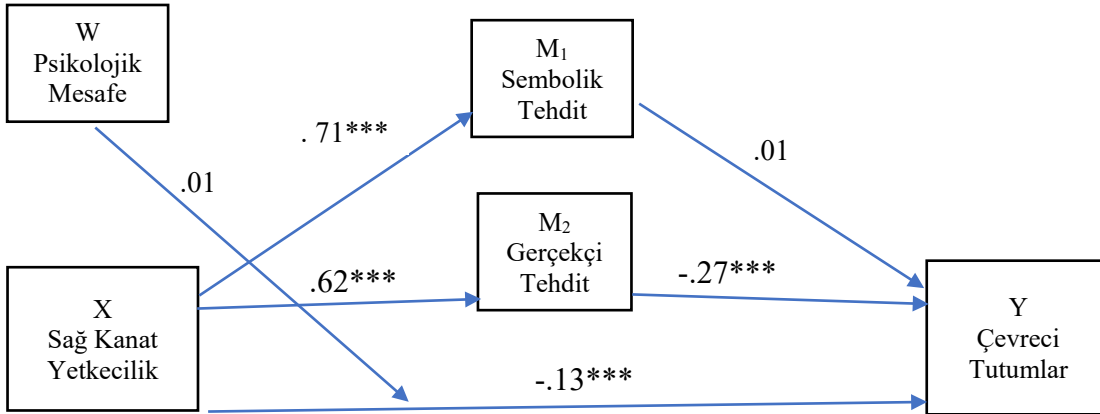
3.2.3 Sağ Kanat Yetkencilik ile Sosyal Baskınlık Yöneliminin Çevreci Tutum ve Çevreci Davranışla olan İlişkilerinde Çevreci Tehdit Algılarının (Sembolik ve Gerçekçi) Aracı ve Psikolojik Mesafenin Düzenleyici Rolü

Sağ kanat yetkenciliğin ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutum ve çevreci davranışlarla olan ilişkilerinde çevreciliğe yönelik algılanan sembolik ve gerçekçi tehditlerin aracı rol ve çevre sorunlarına yönelik algılanan psikolojik mesafenin düzenleyici rol oynayıp oynamadığını belirlemek amacıyla SPSS üzerinden PROCESS macrosu (Hayes, 2016) kullanılarak örneklemin seçkisiz olarak 5000 kez yeniden örneklemlendirildiği (bootstrap) aracı ve düzenleyici değişken analizi gerçekleştirilmiştir. Aşağıda rapor edilen tüm analizlerde değişkenler arası aracılık ve düzenleyicilik ilişkileri PROCESS Multiple Mediation Model 5 (Hayes, 2016) üzerinden test edilmiştir.

3.2.3.1. Sağ Kanat Yetkenciliğin Çevreci Tutumlarla Olan İlişkisinde Çevreci Tehdit Algılarının (Sembolik ve Gerçekçi) Aracı, Psikolojik Mesafenin Düzenleyici Rolüne İlişkin Model.

Şekil 3.1’de sunulan modelde, sağ kanat yetkencilik bağımsız değişken, çevreci tutumlar bağımlı değişken, sembolik ve gerçekçi çevreci tehditler aracı değişkenler ve çevreye yönelik olarak algılanan psikolojik mesafe düzenleyici değişkendir. Analizde sağ kanat yetkenciliğin (X) sembolik tehdit (M₁) aracılığı ile çevreci tutumlar (Y) üzerindeki dolaylı etkisi, sağ kanat yetkenciliğin (X) gerçekçi tehdit (M₂) aracılığı ile çevreci tutumlar (Y) üzerindeki dolaylı etkisi, sağ kanat yetkenciliğin (X) çevreci tutumlar (Y) üzerindeki doğrudan etkisi ve psikolojik mesafenin (W) sağ kanat yetkenciliğin (X) çevreci tutumlar (Y) etkisi üzerindeki düzenleyici etkisi incelenmektedir. Başka bir ifade ile sağ kanat yetkenciliğin çevreci tutumları, sembolik tehdidi, gerçekçi tehdidi ve sembolik ve gerçekçi tehdidin de sonuçta çevreci tutumları yordaması beklenmektedir. Ayrıca çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin, sağ

kanat yetkecilik'in çevreci tutumlarla olan ilişkisinde düzenleyici etkiye sahip olması beklenmektedir.

* $p < .05$, *** $p \leq .001$

Şekil 3.1 Sağ kanat yetkecilik'in çevreci tutumlarla olan ilişkisinde çevrecilere yönelik sembolik ve gerçekçi tehdit algısının aracı rolüne ilişkin model ve Beta (β) değerleri.

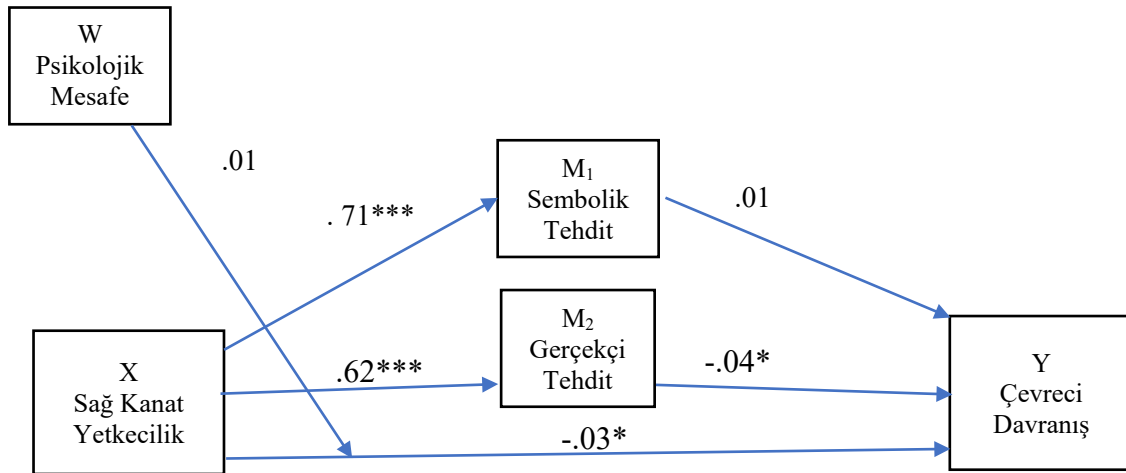
Model analizinde değişkenler arası doğrudan etkiler incelendiğinde, yetkecilik'in sembolik çevreci tehdit üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Bir başka ifade ile kişilerin yetkecilik düzeyleri arttıkça algıladıkları sembolik tehdit düzeyleri artmaktadır ($\beta = .71$, $SE = .05$, $p < .001$, %95 GA [.61, .81]). Bu model, varyansın %37'sini açıklamaktadır; $R^2 = .37$, $F(1,649) = 185,79$, $p < .001$. Yetkecilik'in gerçekçi çevreci tehdit algısı üzerindeki etkisinin de anlamlı olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, kişilerin yetkecilik düzeyleri arttıkça gerçekçi çevreci tehdit algıları da artmaktadır ($\beta = .62$, $SE = .05$, $p < .001$, %95 GA [.52, .72]). Bu model, varyansın %32'sini açıklamaktadır; $R^2 = .32$, $F(1,577) = 149,05$, $p < .001$. Yetkecilik'in çevreci tutumlar üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile kişilerin yetkecilik düzeyleri arttıkça çevreci tutumları azalmaktadır ($\beta = -.13$, $SE = .04$, $p < .001$, %95 GA [-.20, -.05]). Modelde, sembolik çevresel tehdidin çevreci tutumlar üzerinde doğrudan anlamlı bir etkisi olmadığı gözlemlenirken ($\beta = .01$, $SE = .03$, $p > .05$, %95 GA [-.07, .08]) gerçekçi çevreci tehdit algısının anlamlı etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Gerçekçi çevreci tehdit algısı arttıkça çevreci tutumlar anlamlı düzeyde azalmaktadır ($\beta = -.27$, $SE = .04$, $p < .001$, %95 GA [-.35, -.19]). Modeldeki

dolaylı etkiler incelendiğinde ise yetkeciliğin sembolik tehdit algısı aracı rolü ile çevreci tutumlar üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür ($\beta = .01$, $SE = .03$, $p < .05$, %95 GA $[-.05, -.06]$). Yetkeciliğin gerçekçi çevreci tehdit algısı aracı rolü ile çevreci tutumlar üzerindeki dolaylı etkisinin ise anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile bireylerin yetkecilik düzeyleri arttıkça, gerçekçi tehdit algıları artmakta bu da çevreci tutumlara sahip olma düzeylerinin azalması ile sonuçlanmaktadır ($\beta = -.17$, $SE = .03$, $p < .05$, %95 GA $[-.23, -.11]$). Bu modelde, gerçekçi tehdit algısı varyansın %38'ini açıklamaktadır; $R^2 = .38$, $F(0,467) = 63,78$, $p < .001$.

Modelde çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin, sağ kanat yetkeciliğin çevreci tutumlarla olan ilişkisinde anlamlı bir düzenleyici etkisinin olmadığı tespit edilmiştir ($\beta = .01$, $SE = .04$, $p > .05$, %95 GA $[-.07, .01]$).

3.2.3.2. Sağ-Kanat Yetkecilik ve Çevreci Davranış Arasındaki İlişkide Çevreci Tehdit Algılarının (Sembolik ve Gerçekçi) Aracı Rolüne ve Psikolojik Mesafenin Düzenleyici Rolüne İlişkin Model.

Şekil 3.2'de paylaşılan modelde, sağ kanat yetkecilik bağımsız değişken, çevreci davranış bağımlı değişken, sembolik ve gerçekçi tehdit ise aracı değişkenlerdir. Analizde sağ kanat yetkeciliğin (X) sembolik tehdit (M_1) aracılığı ile çevreci davranış (Y) üzerindeki dolaylı etkisi, sağ kanat yetkeciliğin (X) gerçekçi tehdit (M_2) aracılığı ile çevreci davranış (Y) üzerindeki dolaylı etkisi, sağ kanat yetkeciliğin (X) çevreci davranış (Y) üzerindeki doğrudan etkisi ve psikolojik mesafenin (W) sağ kanat yetkeciliğin (X) çevreci davranışlara (Y) etkisi üzerindeki düzenleyici etkisi incelenmektedir. Başka bir ifade ile sağ kanat yetkeciliğin çevreci davranışı, sembolik tehdidi, gerçekçi tehdidi ve sembolik ve gerçekçi tehdidin de sonuçta çevreci davranışı yordaması beklenmektedir. Ayrıca çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin, sağ kanat yetkeciliğin çevreci davranışla olan ilişkisinde düzenleyici etkiye sahip olması beklenmektedir.

* $p < .05$, *** $p \leq .001$

Şekil 3.2 Sağ kanat yetkencilüğün çevreci davranışlar ile ilişkisinde çevrecilere yönelik sembolik ve gerçekçi tehdit algısının aracı rolüne ilişkin model ve Beta (β) değerleri.

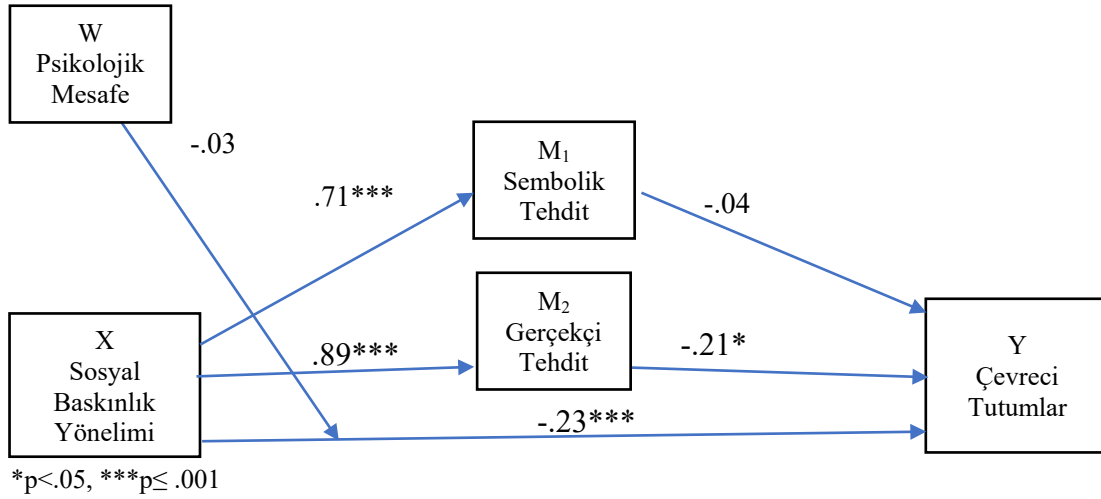
Modelde doğrudan etkiler incelendiğinde, yetkencilüğün sembolik tehdit üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = .71$, $SE = .05$, $p < .001$, %95 GA [.61, .81]). Bu bilgi, kişilerin yetkencilik düzeyleri arttıkça sembolik tehdit algı düzeylerinin azaldığı anlamına gelmektedir. Model, varyansın %37'sini açıklamaktadır; $R^2 = .37$, $F(1,649) = 185,79$, $p < .001$. Yetkencilüğün gerçekçi tehdit algısı üzerindeki etkisinin de anlamlı olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, kişilerin yetkencilik düzeyleri arttıkça gerçekçi tehdit algıları da artmaktadır ($\beta = .62$, $SE = .05$, $p < .001$, %95 GA [.52, .72]). Bu model varyansın %32'sini açıklamaktadır; $R^2 = .32$, $F(1,577) = 149,05$, $p < .001$. Yetkencilüğün çevreci davranış üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle; kişilerin yetkencilik düzeyleri arttıkça çevreci davranışları da azalmaktadır ($\beta = -.04$, $SE = .01$, $p < .05$, %95 GA [-.06, -.01]). Sembolik tehdidin çevreci davranış üzerindeki doğrudan anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir ($\beta = .01$, $SE = .01$, $p > .05$, %95 GA [-.04, .01]). Gerçekçi tehdit algısının ise çevreci davranışlar üzerindeki doğrudan etkisi anlamlıdır. Kişilerin gerçekçi tehdit algısı arttıkça çevreci davranışları anlamlı düzeyde azalmaktadır ($\beta = -.05$, $SE = .01$, $p < .001$, %95 GA [-.08, -.20]). Modeldeki değişkenler arasındaki dolaylı etkiler incelendiğinde ise yetkencilüğün gerçekçi tehdit algısı aracılığı ile çevreci davranış üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Diğer bir ifade ile bireylerin

yetkecilik düzeyleri arttıkça, gerçekçi tehdit algıları artmakta bu da çevreci davranışlarının azalması ile sonuçlanmaktadır ($\beta = -.03$, $SE = .01$, $p < .05$, %95 GA $[-.04, -.01]$). Bu model varyansın %21'ini açıklamaktadır; $R^2 = .21$, $F(0,062) = 16,97$, $p < .001$.

Modelde çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin sağ kanat yetkeciliğin çevreci davranışla ilişkisinde düzenleyici etkisinin anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($\beta = .01$, $SE = .01$, $p > .05$, %95 GA $[-.02, .01]$).

3.2.3.3 Sosyal Baskınlık Yöneliminin Çevreci Tutumlarla Olan İlişkisinde Sembolik ve Gerçekçi Çevresel Tehdidin Aracı ve Psikolojik Mesafenin Düzenleyici Rolüne İlişkin Model.

Şekil 3.3'te verilen modelde, sosyal baskınlık yönelimi bağımsız değişken, çevre merkezci yaklaşım bağımlı değişken, sembolik ve gerçekçi tehdit ise aracı değişkenlerdir. Analizde sosyal baskınlık yöneliminin (X) sembolik tehdit (M_1) aracılığı ile çevreci tutumlar (Y) üzerindeki dolaylı etkisi, sosyal baskınlık yöneliminin (X) gerçekçi tehdit (M_2) aracılığı ile çevreci tutumlar (Y) üzerindeki dolaylı etkisi, sosyal baskınlık yöneliminin (X) çevreci tutumlar (Y) üzerindeki doğrudan etkisi ve psikolojik mesafenin (W) sosyal baskınlık yöneliminin (X) çevreci tutumlara (Y) olan etkisi üzerindeki düzenleyici rolü incelenmektedir. Başka bir ifade ile sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutumları, sembolik tehdidi, gerçekçi tehdidi ve sembolik ve gerçekçi tehdidin de sonuçta çevreci tutumları yordaması beklenmektedir. Ayrıca çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin, sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutumlarla olan ilişkisinde düzenleyici etkiye sahip olması beklenmektedir.

Şekil 3.3 Sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutumlar ile ilişkisinde çevrecilere yönelik sembolik ve gerçekçi tehdit algısının aracı rolüne ilişkin model ve Beta (β) değerleri.

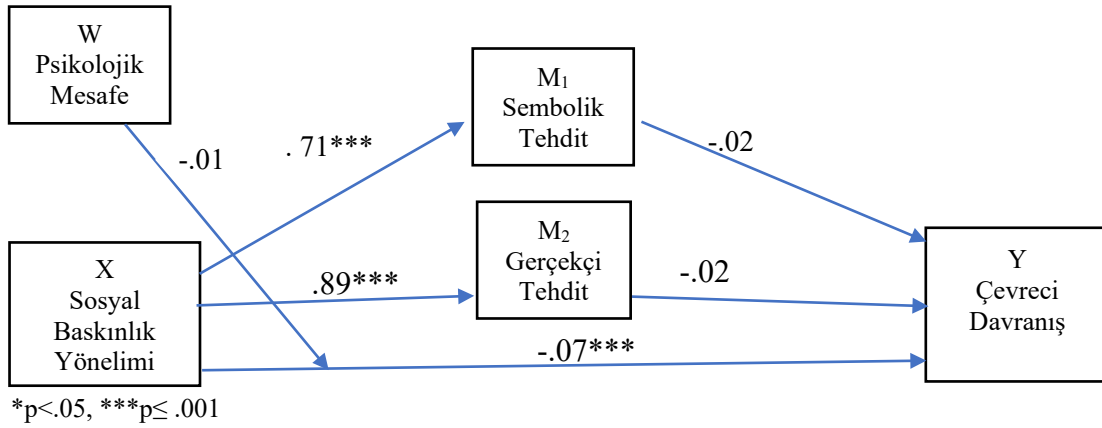
Model analizinde öncelikle doğrudan etkiler incelenmiştir. Sosyal baskınlık yöneliminin sembolik tehdit algısı üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = .71$, $SE = .07$, $p < .001$, %95 GA [.58, .86]). Bu demektir ki; kişilerin sosyal baskınlık yönelimi arttıkça sembolik tehdit algısı da artmaktadır. Bu model varyansın %24'ünü açıklamaktadır; $R^2 = .24$, $F(1,985) = 100,53$, $p < .001$. Sosyal baskınlık yöneliminin gerçekçi tehdit algısı üzerindeki etkisinin de anlamlı olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle kişilerin sosyal baskınlık düzeyleri arttıkça gerçekçi tehdit algıları da artmaktadır. ($\beta = .89$, $SE = .06$, $p < .001$, %95 GA [.77, 1.01]). Bu model varyansın %41'ini açıklamaktadır; $R^2 = .41$, $F(1,349) = 228,19$, $p < .001$. Sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutumlar üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Bu demektir ki kişilerin sosyal baskınlık düzeyleri arttıkça çevreci tutum düzeyleri azalmaktadır ($\beta = -.23$, $SE = .04$, $p < .001$, %95 GA [-.31, -.14]). Sembolik tehdidin çevreci tutumlar üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir ($\beta = -.04$, $SE = .04$, $p > .05$, %95 GA [-.10, .03]). Gerçekçi tehdit algısının ise çevreci tutumlar üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı ve negatif yöndedir. Gerçekçi tehdit algısı arttıkça çevreci tutum düzeyi anlamlı şekilde azalmaktadır. ($\beta = -.21$, $SE = .04$, $p < .001$, %95 GA [-.29, -.12]). Dolaylı etkileri incelendiğinde ise, sosyal baskınlık yöneliminin

gerçekçi tehdit algısı aracı rolü ile çevreci tutumlar üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Diğer bir ifade ile bireylerin sosyal baskınlık yönelimi düzeyleri arttıkça, gerçekçi tehdit algıları artmakta bu da çevreci tutumlara sahip olma düzeylerinin azalması ile sonuçlanmaktadır ($\beta = -.18$, $SE = .05$, $p < .001$, %95 GA $[-.28, -.09]$). Bu model varyansın %40'ını açıklamaktadır; $R^2 = .41$, $F(0,446) = 43,19$, $p < .001$.

Modelde çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin, sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutumlarla ilişkisinde düzenleyici etkisinin anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($\beta = .03$, $SE = .04$, $p > .05$, %95 GA $[-.04, .11]$).

3.2.3.4 Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Çevreci Davranış Arasındaki İlişkide Çevreci Tehdit Algılarının (Sembolik ve Gerçekçi) Aracı Rolüne ve Psikolojik Mesafenin Düzenleyici Rolüne İlişkin Model.

Şekil 3.4'te verilen modelde, sosyal baskınlık yönelimi bağımsız değişken, çevreci davranış bağımlı değişken, sembolik ve gerçekçi tehdit ise aracı değişkenlerdir. Analizde sosyal baskınlık yöneliminin (X) sembolik tehdit (M_1) aracılığı ile çevreci davranış (Y) üzerindeki dolaylı etkisi, sosyal baskınlık yöneliminin (X) gerçekçi tehdit (M_2) aracılığı ile çevreci davranış (Y) üzerindeki dolaylı etkisi, sosyal baskınlık yöneliminin (X) çevreci davranış (Y) üzerindeki doğrudan etkisi ve psikolojik mesafenin (W) sosyal baskınlık yöneliminin (X) çevreci davranış (Y) etkisi üzerindeki düzenleyici etkisi incelenmektedir. Başka bir ifade ile sosyal baskınlık yöneliminin, sembolik tehdidi, gerçekçi tehdidi ve sembolik ve gerçekçi tehdidin de sonuçta çevreci davranışı yordaması beklenmektedir. Ayrıca çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin, sosyal baskınlık yöneliminin çevreci davranışla olan ilişkisinde düzenleyici etkiye sahip olması beklenmektedir.

Şekil 3.4 Sosyal baskınlık yöneliminin çevreci davranış ile ilişkisinde çevrecilere yönelik sembolik ve gerçekçi tehdit algısının aracı rolüne ilişkin model ve Beta (β) değerleri.

Model analizinde ortaya çıkan doğrudan etkiler incelendiğinde, sosyal baskınlık yöneliminin sembolik tehdit üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = .71$, $SE = .07$, $p < .001$, %95 GA $[-.58, -.86]$). Bir başka ifade ile kişilerin sosyal baskınlık yönelimi arttıkça sembolik tehdit algısı da artmaktadır. Bu model varyansın %24'ünü açıklamaktadır; $R^2 = .24$, $F(1,985) = 100,53$, $p < .001$. Sosyal baskınlık yöneliminin gerçekçi tehdit algısı üzerindeki etkisinin de anlamlı olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, kişilerin sosyal baskınlık düzeyleri arttıkça gerçekçi tehdit algıları da artmaktadır ($\beta = .89$, $SE = .06$, $p < .001$, %95 GA $[.77 - 1,01]$). Bu model varyansın %42'sini açıklamaktadır; $R^2 = .42$, $F(1,349) = 228,19$, $p < .001$.

Sosyal baskınlık yöneliminin çevreci davranış üzerinde etkisinin anlamlı ve negatif olduğu görülmektedir. Bu demektir ki kişilerin sosyal baskınlık düzeyleri arttıkça çevreci davranış düzeyleri azalmaktadır ($\beta = -.08$, $SE = .02$, $p < .001$, %95 GA $[-.11, -.04]$). Sembolik tehdidin çevreci davranış üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir ($\beta = -.02$, $SE = .04$, $p > .05$, %95 GA $[-.05, .00]$). Aynı şekilde gerçekçi tehdit algısının da çevreci davranış üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı değildir ($\beta = -.02$, $SE = .02$, $p > .05$, %95 GA $[-.05, .01]$). Dolaylı etkileri incelendiğinde ise,

sosyal baskınlık yöneliminin sembolik tehdit algısı ve gerçekçi tehdit algısı aracı rolü ile çevreci davranış üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Bu model varyansın %24'ünü açıklamaktadır; $R^2 = .24$, $F(0,060) = 20,23$, $p < .001$.

Modelde çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin, sosyal baskınlık yöneliminin çevreci davranışla ilişkisinde düzenleyici etkisinin anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($\beta = -.01$, $SE = .01$, $p > .05$, %95 GA $[-.03, .02]$).

3.3 Tartışma

Bu çalışmada çevreci tutum ve davranışların yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi, çevreci tehdit algısı (sembolik ve gerçekçi) ve çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe değişkenleri ile ilişkileri incelenmiştir. Yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutum ve davranışlarla olan ilişkilerinde çevreci tehdidin (sembolik ve gerçekçi tehdit) aracı rolü, çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin ise düzenleyici rolü olup olmadığı belirlenmiştir. Bu bölümde araştırmanın hedefi doğrultusunda kurulan hipotezleri test etmek amacıyla yapılan analizlerin bulguları tartışılmıştır.

3.3.1 Korelasyon Analizi Bulgularının Tartışılması

Giriş kısmından hatırlanacağı gibi, araştırmanın ilk hipotezinde; sağ kanat yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi, algılanan çevreci tehdit (sembolik ve gerçekçi) ve çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe değişkenlerinin birbirleriyle pozitif yönde ilişkili olması beklenmektedir. Korelasyon analizi sonuçlarına göre, beklendiği gibi sağ kanat yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi, algılanan sembolik ve gerçekçi çevreci tehditler ve çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe değişkenlerinin birbirleriyle pozitif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Sağ kanat yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminden beslenen geleneksel toplumsal düzenin ve normların zarar göreceği kaygısı (Altemeyer, 2004) ve sosyal baskınlık yönelimiyle ilişkisi bulunan insanların hayvanlardan üstün olduğu düşüncesi (Sidanius ve Pratto, 1999) insan çevre etkileşimini belirleyen ideolojik nedenler arasında görülmektedir (Milfont ve ark., 2013). Nitekim Hoffarth ve Hodson (2016), yaptıkları araştırmada yetkenin korunması ve büyümesine yönelik isteklilik arttığında çevreci etkinliklerin toplumsal düzeni tehdit edeceği kaygısının da arttığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla sağ kanat yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tehdit algısıyla (sembolik ve gerçekçi) pozitif yönde ilişkisi olması beklenmiştir. Beklendiği gibi korelasyon analizi sonuçları da sağ kanat yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi (ve onun eşitliğe karşı olma ve baskınlık boyutlarıyla) ve çevreci tehdit algısı (ve onun sembolik ve gerçekçi tehdit algısı boyutları) arasında pozitif yönde ilişkiler olduğunu göstermiştir.

Hatırlanacağı gibi, yetkeciliğin geleneksellik alt boyutu yetkeci bireylerin var olan toplumsal normları sürdürmeye ve korumaya istekliliğini ifade etmektedir (Altemeyer, 2004). Sembolik tehditler de toplumsal düzen ve gelenekler açısından algılanan tehditleri kapsamaktadır (Stephan ve Stephan, 2000). Bu kapsamda yetkeciliğin sembolik tehditlerle ilişkili olması (Mirisola ve ark., 2014; Charles Toussaint ve Crowson, 2010; Crowson, 2009; Feldman ve Stenner, 1997) beklenen yöndedir. Benzer şekilde, hiyerarşik yapının ve ekonomik büyümenin sürdürülme ve geliştirilme isteğini kapsayan sosyal baskınlık yöneliminin (Sidanius ve Pratto, 1999) ekonomi ve güvenlikle ilgili olan gerçekçi tehditlerle ilişkili olması (Charles Toussaint ve Crowson, 2010; Crowson, 2009; Hakkinen ve Akami, 2014) da beklenen yöndedir.

Giriş kısmından hatırlanacağı gibi, iklim değişimini azaltmak için gösterilmesi gereken çabaların tehdit olarak algılandığından ve sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin bu nedenle iklim değişimini inkârâ daha eğilimli olduğundan

bahsedilmişti (Hakkinen ve Aknami 2014; Jyllha ve Aknami, 2015). Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin iklim değişimi konusunda gösterdikleri bu tepkinin diğer çevre sorunları için de geçerli olabileceği ve bu durumun onların çevre sorunlarına ilişkin psikolojik mesafelerini artırabileceği tahmin edilmişti. Aynı zamanda benzer bir ilişkinin sosyal baskınlık yönelimi gibi (Duckitt, 2001) tehdit algısına duyarlı olan sağ kanat yetkecilik değişkeni (örn., Milfont ve ark., 2013) için de geçerli olabileceği öne sürülmüştü. Başka bir deyişle yetkeci bireylerin de çevre sorunlarını tehdit olarak algılayabilecekleri, bu tehditlerden kaçınmak için onları inkâr yoluna gidebilecekleri ve söz konusu sorunlarla aralarına mesafe koyabilecekleri tahmin edilmişti. Elde edilen bulguların bu tahminleri desteklediği söylenebilir.

Araştırmanın ikinci hipotezinde; sağ kanat yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi, algılanan çevreci tehdit (sembolik ve gerçekçi) ve çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe değişkenlerinin çevreci tutum ve davranışlarla negatif yönde ilişkili olması beklenmiştir. Bulgular bu beklentiyle tutarlı olarak, sağ kanat yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi, algılanan çevreci tehdit (sembolik ve gerçekçi) ve çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin çevreci tutum ve çevreci davranışlarla negatif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir. Daha önce değinildiği gibi sağ kanat yetkeciliğin bir özelliği olan boyun eğme ve eğdirme eğilimi çevre sorunlarını ihmal ve çevreye zarar veren kararların kabulüyle ilişkilidir (Feygina, 2013). Bu durum, yetkecilik ile çevreci tutum ve davranışlar arasında gözlenen negatif ilişkilerin bir açıklaması olabilir. Araştırmalar, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin; insanın diğer canlılardan üstün olduğu, diğer canlıların insan için var olduğu inancını desteklediklerini ve bu nedenle çevreci eğilimlerinin düşük olduğunu göstermektedir (Örn., Sidainus ve Pratto, 1999). Bu bilgi ise sosyal baskınlık yönelimi ve çevreci tutum ve davranışlar arasındaki ilişkinin anlaşılmasına yardımcı olabilir. Toplumsal düzenin ve hiyerarşinin korunmasının yanı sıra yetkenin sürdürülmesi ve büyümesine yönelik isteklilik

arttığında, bu duruma zarar verebilecek bir tehdit olarak görülen çevreciliğe (Hoffarth ve Hodson, 2016) verilen destek azalıyor olabilir. Nitekim önceki araştırma bulguları (örn., Peterson ve ark., 1993; Schultz ve Stone, 1994, Son Hing ve ark., 2007) ve bu araştırmanın 1. Çalışmasının bulguları yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutum ve davranışlarla negatif yönde ilişkili olduğu yönündedir.

Çevreci etkinliklerin toplumsal düzen için bir tehdit olarak görülmesinin, çevre sorunlarını inkâra eğilimi arttırarak çevreci tutum ve davranışlar için bir engel oluşturması (Hakkinen ve Akami, 2014; Hoffarth ve Hodson, 2016) çevreci tehdit algısının ve alt boyutlarının psikolojik mesafe ile pozitif yönde, çevreci tutum ve davranışlarla negatif yönde ilişkili olmasını kısmen de olsa açıklar niteliktedir. Araştırmalar, çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin çevre sorunları için harekete geçmeye isteklilikle negatif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir (örn., Loy ve Spence 2020, Spence ve ark., 2017). Bu çalışmada da yazınla tutarlı olarak çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin çevreci tutum ve davranışlarla negatif yönde ilişkili olduğu görülmektedir.

3.3.2. Sağ Kanat Yetkeciliğin ve Sosyal Baskınlık Yöneliminin Çevre Tutum ve Davranışlarla Olan İlişkisinde Sembolik ve Gerçekçi Çevreci tehditlerin Aracı Rolünün Tartışılması

Hatırlanacağı gibi sağ kanat yetkeciliğin ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutum ve davranışları, sembolik ve gerçekçi tehdit algısı aracılığıyla anlamlı olarak yordaması beklenmekteydi (Hipotez 3). Sonuçta sembolik çevreci tehdit algısının bu ilişkilerde anlamlı bir aracı role sahip olmadığı ancak gerçekçi çevreci tehdit algısının belli ilişkilerde anlamlı bir aracı etkisinin olduğu görülmüştür. Daha açık ifade etmek gerekirse, üçüncü hipotezin a maddesinde sağ kanat yetkeciliğin çevreci tutum ve davranışları sembolik çevreci tehditler aracılığıyla anlamlı olarak yordaması beklenmiştir. Bununla birlikte bulgular söz konusu ilişkiye sembolik çevreci tehditlerin

değil, gerçekçi çevreci tehditlerin aracılık ettiğini göstermiştir. Başka bir deyişle katılımcıların yetkecilik düzeyleri arttıkça algıladıkları gerçekçi tehdit düzeyleri artmakta, bunun sonucunda çevreci tutum ve davranış düzeyleri azalmaktadır. Tuna (2006) Türkiye’de gerçekleştirdiği çevrecilik hakkındaki kapsamlı çalışmasında bireylerin çevresel değerler ve ekonomik kalkınma arasında ikilemde kaldığını belirtmektedir. Tuna (2002), bu durumun Türkiye’ye özgü olmadığını ve bu ikilemin yıkıcılık yerine sürdürülebilirliğin temel bir ilkeye dönüşmesiyle aşılabileceğini önermektedir. Bu araştırmada yetkecilik ile çevreci tutum ve davranışlar arasındaki ilişkide toplumsal düzen ve gelenekleri kapsayan sembolik tehdidin anlamlı bir aracı rol oynamaması, ekonomi ve güce dayalı gerçekçi tehdidin anlamlı bir aracı rol oynaması bu bilgiyle örtüşerek gerçekçi tehdidin daha ön planda olduğunu düşündürmektedir. Böylece çevresel sorunlar alanında sembolik tehdidin günümüz bağlamında katılımcıların çevreci tutum ve davranışlarına belirleyici düzeyde etki etmediği sonucuna varılabilir. Bulgular doğrultusunda çevreci tutum ve davranışlar konusunda bir değişim amaçlandığında, özellikle çevreci değerlerin ekonomi ve güce dayalı değerlerle çatışmasına yönelik kaygının uygun ve doğru söylemlerle giderilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Üçüncü hipotezin b maddesinde sosyal baskınlık yöneliminin, çevreci tutum ve davranışları, gerçekçi tehdit algısı aracılığıyla anlamlı olarak yordaması beklenmiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde, beklendiği gibi gerçekçi tehdidin sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutumlarla ilişkisindeki aracı rolünün anlamlı olduğu görülmüştür. Ancak sosyal baskınlık yöneliminin çevreci davranışlarla olan ilişkisindeki aracı rolünün anlamlı olmadığı görülmüştür. Sosyal baskınlık yöneliminin gerçekçi tehdit algısıyla ilişkilendirilmesi (Charles Toussaint ve Crowson, 2010; Crowson, 2009) ve çevreci etkinliklerin de toplumsal düzeni ve kalkınmayı tehdit ediyor olduğunun düşünülmesi (Hoffarth ve Hodson, 2016) ilişkinin yazında karşılık bulduğunu

göstermektedir. Aynı etkinin sosyal baskınlık yöneliminin çevreci davranışlarla ilişkisinde görülmemesi kısmen, Gifford ve Sussman'ın (2012) çevreci tutum ve davranışlar arasındaki ilişkinin çok fazla aracı değişkenin etkisinde olduğu ve dolayısıyla araştırmalarda zaman zaman tutarlılık görülemeyebileceği görüşüyle açıklanabilir.

3.3.3 Sağ Kanat Yetkeciliğin ve Sosyal Baskınlık Yöneliminin Çevreci tutum ve Davranışlarla Olan İlişkisinde Psikolojik Mesafenin Düzenleyici Rolünün Tartışılması

Dördüncü hipotezde sağ kanat yetkecilik ile sosyal baskınlık yöneliminin, çevreci tutumlar ve çevreci davranışlarla olan ilişkilerinde çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin düzenleyici rol oynaması beklenmektedir. Bu hipotezi test etmek için kurulan 4 modelin hiçbirinde (sağ kanat yetkeciliğin çevreci tutumlarla ilişkisi, sağ kanat yetkeciliğin çevreci davranışlarla ilişkisi, sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutumlarla ilişkisi ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci davranışlarla ilişkisi) psikolojik mesafenin düzenleyici etkisinin anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, çevreciliğin çevre sorunlarından ne kadar mesafe algılandığına bakılmaksızın sağ kanat yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminden etkilendiğini düşündürmektedir. Chu ve Yang da (2018) daha önce bahsedildiği gibi, özellikle güçlü ideolojik inançlara sahip bireylerin insan çevre ilişkisi gibi spesifik konularda iklim etkilerinin uzak veya yakın resmedilmesine bakmaksızın değerlerine göre düşündüğünü ve hareket ettiğini vurgulamıştır. Bu çalışmanın örnekleminde de psikolojik mesafenin düzenleyici bir etkisinin ortaya çıkmaması, bireylerin ideolojik tutumlarının çevre sorunlarına ilişkin tutum ve davranışlarını güçlü bir şekilde etkilemiş olabileceğini akla getirmektedir. Bunun dışında, son dönemde yazında kurgu düzeyi kuramı kapsamında ele alınan psikolojik mesafe değişkeninin kullanımıyla ilgili yeni bir görüş yer almaktadır. Brügger (2020), psikolojik mesafenin kurgu düzeyi kuramının temel bir

parçası olduğunu ancak onu sabit bir bireysel inanç olarak ele almanın işlevsel olmayabileceğine dikkat çekmektedir. Onun bu görüşüyle tutarlı olarak, iklim değişimi sorununa yönelik yapılan bazı araştırmalarda da iklim değişimiyle ilgili psikolojik mesafe algısının görsel ve yazılı materyaller kullanılarak incelendiği görülmektedir (örn., Loy ve Spence, 2020). Bu bilgiler doğrultusunda ileriki araştırmalarda, çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe algısı belirlenirken ölçeklerin yanı sıra konuyla ilgili çeşitli yazılı ve görsel materyallerin de kullanılması uygun olabilir.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmada yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutum ve davranışlarla ilişkisinde özellikle ekonomi ve güce dayalı tehditleri içeren gerçekçi tehditlerin (Stephan ve Stephan, 2000) aracı etkisinin olduğu görülmektedir. Bu bulgu doğrultusunda, çevreci etkinliklerin ve çevreciliğin ekonomiye ve ülkenin gücüne zarar vereceğinin düşünüldüğü ve bunun çevreci tutum ve davranışlara olumsuz yönde yansıdığı öne sürülebilir. Bu doğrultuda, çevreci tutum ve davranışları geliştirmek için özellikle otorite konumundakiler tarafından bu kaygıların doğru söylemlerle giderilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Hoffarth ve Hodson (2016) da gündemdeki siyasetçiler tarafından verilen mesajlarda, çevreciliğin ve çevrecilerin sağ kanat ideolojiler için tehdit olarak vurgulandığını ancak bunun henüz araştırmalara yansımadığını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda sonraki araştırmalarda çevrecilik ve çevreciliğe dair söylemlerin incelenmesinin ve çevrecilikle ilgili tehdit algısını azaltacak söylem önerilerinde bulunulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Yazından ve bu çalışmadan elde edilen bulgulardan, bireylerin yetkecilik ve sosyal baskınlık yönelimi gibi ideolojik tutumlarının onların tehdit algılarını ve dolayısıyla çevreci tutum ve davranışlarını etkilediği çıkarımında bulunulabilir. Daha önce de belirtildiği gibi, çevreciliğin düzen karşıtlığı olarak görülmesi, özellikle baskın ideolojiyi benimseyen bireylerin çevreci tutum ve davranışlara yönelmesinin önünde bir engeldir (örn., Chu ve Yang, 2018; Hoffarth ve Hodson, 2016). Bu bilgiler doğrultusunda, çevreciliğin tüm ekolojik sistemin geleceği için ideolojiler üstü bir dille teşvik edilmesinin çevreci tutum ve davranışları arttırılmasında yararlı olabileceği düşünülmektedir. Bu düşünceyle tutarlı olarak Balçıklı, Karayeğen Balent ve Hasta (2020, s. 204), sağlıklı ve doğal bir çevrenin var olan düzenin sürdürülmesinin bir yolu olarak vurgulanmasının, düzenin sürekliliğini önemseyen bireylerin de çevreciliğe

yönelmesinde etkili olacağını ifade etmişlerdir. Ayrıca onların da belirttiği gibi otorite figürlerinin söylemlerinin yanı sıra sergiledikleri çevreci davranışlarla da örnek oluşturmaları durumunda, çevrecilik konusunda gözle görülür farklılıkların ortaya çıkacağı tahmin edilmektedir.

Araştırmanın bazı sınırlılıklarından da söz edilebilir. Örneğin, araştırmada kullanılan Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği'nde çok sayıda madde, madde test korelasyon değerleri standartların altında kaldığı için analiz dışı bırakılmıştır. Bu durum çevreci tutumların ölçümünde nispeten güçlük yaratmıştır. Sonraki araştırmalarda, bahsedilen ölçekle ilgili olarak günümüz bağlamı da göz önünde bulundurularak bir revizyon çalışmasına gidilmesi önerilebilir.

Son olarak, Brügger'in (2020) psikolojik mesafenin nasıl ele alınması gerektiği konusundaki görüşleri dikkate alınarak, ileriki çalışmalarda çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe değişkeninin ölçeklerin yanı sıra görsel ve yazılı materyaller aracılığıyla da değerlendirilmesi yararlı olabilir.

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutum ve davranışlarla olan ilişkilerinde çevreci tehdidin (sembolik ve gerçekçi tehdit) aracı rolünü, çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin ise düzenleyici rolünü incelemektir. Bunun için ilk olarak, 300 katılımcı üzerinden gerçekleştirilen bir çalışmayla Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği, Çevreci Tehdit Ölçeği ve Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği Kısa Formu Türkçeye uyarlanmıştır. Ardından araştırmanın temel amacı doğrultusunda, 322 katılımcıyla gerçekleştirilen temel çalışmaya geçilmiştir. Bu çalışmanın bulguları, sağ kanat yetkeciliğinin çevreci tutum ve çevreci davranışlarla olan ilişkilerinde gerçekçi tehditlerin aracı rolü olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde, sosyal baskınlık yönelimiyle çevreci tutumlar arasındaki ilişkide de gerçekçi tehditlerin aracı rolü olduğu tespit edilmiştir. Sosyal baskınlık yöneliminin çevreci davranışlarla olan ilişkisinde ise gerçekçi çevresel tehditlerin aracı rolü anlamlı değildir. Ek olarak, sağ kanat yetkecilik ve sosyal baskınlık yöneliminin çevreci tutumlar ve çevreci davranışlarla ilişkilerinde; sembolik tehditlerin aracı rolü ve çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafenin düzenleyici rolü de anlamlı değildir.

Anahtar Kelimeler: Sağ kanat yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi, çevrecilik, çevre merkezci yaklaşım, çevreci davranış, çevre sorunlarına yönelik psikolojik mesafe, çevreci tehdit.

ABSTRACT

The main purpose of this study is to examine the mediating role of environmental threat (symbolic and realistic threat) and the moderating role of psychological distance of environmental issues in the relationship between authoritarianism and social dominance orientation with environmental attitudes and behaviors. For this, firstly, Measure of Psychological Distance of Environmental Issues, Environmentalist Threat Scale and Short Form of Right Wing Authoritarianism Scale were adapted into Turkish with a study conducted with 300 participants. Then, in line with the main purpose of the research, the basic study was carried out with 322 participants. The findings of this study showed that realistic threats has a significant mediating role in the relationship between right-wing authoritarianism with environmental attitudes and environmental behaviors. Similarly, it has been determined that realistic threats have a mediating role in the relationship between social dominance orientation and environmentalist attitudes. The mediating role of realistic environmental threats in the relationship between social dominance orientation and environmental behavior is not significant. In addition, in the relationship between right-wing authoritarianism and social dominance orientation with environmental attitudes and environmental behaviors; the mediating role of symbolic threats and the moderator role of psychological distance of environmental issues are also not significant.

Keywords: Right wing authoriterianism, social dominance orientation, environmentalism, new environmental paradigm, psychological distance of environmental issues, environmentalist threat.

5. KAYNAKÇA

- Adak, N. (2010). Geçmişten Bugüne Çevreye Sosyolojik Yaklaşım, *Ege University Faculty of Economics and Administrative Sciences*, vol. 10(1), 371-382.
- Adorno, T., Frenkel-Brunswick, E., Levinson, D., ve Sanford, N. (1950). *The authoritarian personality*. Harper.
- Alınışık, Ü. (2010). “Çevreci yönelim ve çevre dostu davranış ve demografik özellikler: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma”, *Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (20), 507-532. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susead/issue/28415/302484>
- Altemeyer, B. (1981). *Right-wing authoritarianism*. Winnipeg: University of Manitoba Press.
- Altemeyer, B. (1998). The Other “Authoritarian Personality.” *Advances in Experimental Social Psychology Volume* 30, 47–92. 2601(08)60382
<https://doi.org/10.1016/s0065>
- Altemeyer, B. (2004). Highly dominating, highly authoritarian personalities. *The Journal of Social Psychology*, 144(4), 421–448.
<https://doi.org/10.3200/SOCP.144.4.421-448>
- Arcury, T. (1990). Environmental Attitude and Environmental Knowledge. *Human Organization*, 49(4), 300–304. doi:10.17730/humo.49.4.y6135676n433r880
- Arcury, T. A., Johnson, T. P., ve Scollay, S. J. (1986). Ecological Worldview and Environmental Knowledge: The “New Environmental Paradigm.” *The Journal of Environmental Education*, 17(4), 35–40.
<https://doi.org/10.1080/00958964.1986.9941424>
- Atalay, C. (2016). *Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği ile organik gıda tüketicilerinin çevreye yönelik tutumlarının değerlendirilmesi: Ankara ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Aytaç, M. ve Öngen, B. (2012). Doğrulayıcı faktör analizi ile yeni çevresel paradigma ölçeğinin yapı geçerliliğinin incelenmesi. *İstatistikçiler Dergisi* 5, 14-22.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jssa/issue/10046/123887>
- Balçıklı, B., Karayeğen Balent, G., Hasta, D. (2020). Sağ Kanat Yetkecilik, Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramları Açısından Çevrecilik. *Çevre Psikolojisi* (187 – 204). Kırıl Uçar, G., Hasta D. Ankara: Nobel.
- Blake, J. (1999). Overcoming the “value-action gap” in environmental policy: Tensions between national policy and local experience. *Local Environment*, 4(3), 257-278. doi:10.1080/13549839908725599
- Bisconti, A. S. (2000). Environmental Concerns And Changing Attitudes. *Progress In Nuclear Energy*, 37(1-4), 77-80. [https://doi.org/10.1016/S0149-1970\(00\)00028-7](https://doi.org/10.1016/S0149-1970(00)00028-7)
- Brick, C., ve Lai, C. K. (2018). *Explicit (but not implicit) environmentalist identity predicts pro-environmental behavior and policy preferences. Journal of Environmental Psychology*, 58, 8–17. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2018.07.003>
- Chao, Y.-L., ve Lam, S.-P. (2009). *Measuring Responsible Environmental Behavior: Self-Reported and Other-Reported Measures and Their Differences in Testing a Behavioral Model. Environment and Behavior*, 43(1), 53–71. <https://doi.org/10.1177/0013916509350849>
- Carmi, N., ve Kimhi, S. (2015). Further than the eye can see: Psychological distance and perception of environmental threats. *Human and Ecological Risk Assessment: An International Journal*, 21(8), 2239–2257. <https://doi.org/10.1080/10807039.2015.1046419>.
- Catton, W. R., Dunlap, R.E., (1980). A new ecological paradigm for post-exuberant sociology. *American Behavioral Scientist*. 24, 15–47. <https://doi.org/10.1177/000276428002400103>
- Çağlar Akoğlu, S., (2014). *Ekolojik İkilemler ve Hayvan Hakları: Yetkecilik, Sosyal*

Baskınlık Yönelimi ve Değerler, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cevher Kalburan, F. N. (2009). “Çocuklar İçin Çevresel Tutum Ölçeği” ile “Yeni Ekolojik Paradigma Öleği”nin Geçerlik Güvenirlik Çalışması ve Çevre Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi, (Doktora Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Charles-Toussaint, G. C., ve Crowson, H. M. (2010). Prejudice against international students: The role of threat perceptions and authoritarian dispositions in U.S. students. *The Journal of Psychology*, 144(5), 413–428. <https://doi.org/10.1080/00223980.2010.496643>

Chu, H., ve Yang, J. Z. (2018). *Taking climate change here and now – mitigating ideological polarization with psychological distance. Global Environmental Change*, 53, 174–181. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2018.09.013>

Crowson, H. M. (2009). Right-wing authoritarianism and social dominance orientation As mediators of worldview beliefs on attitudes related to the war on terror. *Social Psychology*, 40, 93-103. <https://doi.org/10.1027/1864-9335.40.2.93>

Demirel, M , Gürbüz, B , Karaküçük, S . (2009). Rekreatyonel aktivitelere katılımın çevreye yönelik tutum üzerindeki etkisi ve yeni ekolojik paradigma ölçeğinin geçerliği ve güvenirliliği. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* , 7 (2) , 47-50 . DOI: 10.1501/Sporm_00000000155

De Groot, J. I. M., ve Steg, L. (2007). Value orientations and environmental beliefs in five countries: Validity of an instrument to measure egoistic, altruistic, and biospheric value orientations. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 38, 318–332.

Desjean-Perrota, B., Moseley, C. and Cantu, L. E. (2008). Preservice teachers’ perceptions of the environment: does ethnicity or dominant residential

- experience matter?. *Reports ve Research*, 39(2), 21-31.
- Dietz, T., Fitzgerald, A., ve Shwom, R. (2005). Environmental values. *Annual Review of Environmental Resources*, 30, 335-372.
<https://doi.org/10.1146/annurev.energy.30.050504.144444>
- Duckitt, J. (2001). *A dual-process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice*. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology*, Vol. 33 (p. 41–113). Academic Press.
- Duckitt, J., Wagner, C., du Plessis, I., ve Birum, I. (2002). The psychological bases of ideology and prejudice: Testing a dual process model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(1), 75–93. doi:10.1037/0022-3514.83.1.75
- Duckitt, J. (2015). International Encyclopedia of the Social ve Behavioral Sciences. Authoritarian Personality., 255–261. 8.24042-7
<https://doi.org/10.1016/b978-0-08-097086>
- Dunlap, R. E. ve Van Liere, K. (1978). “The New Environmental Paradigm: A Proposed Measuring Instrument and Preliminary Results.” *Journal of Environmental Education* 9, 10-19.
- Dunlap, R. E., Van Liere, K. D., Mertig, A. G. ve Jones, R. E. (2000). Measuring endorsement of the new ecological paradigm: A revised NEP scale. *Journal of Social Issues*, 56, 425-442.
- Dunlap, R. E. (2002). Environmental Sociology: A Personal perspective on its first Quarter century. *Organization and Environment*, 15, 10-36.
<https://doi.org/10.1177/1086026602151002>
- Eckersley, R. (1992). *Environmentalism and Political Theory*. State University of New York Press, New York.
- Esses, V. M., ve Hodson, G. (2006). The Role of Lay Perceptions of Ethnic Prejudice in

- the Maintenance and Perpetuation of Ethnic Bias. *Journal of Social Issues*, 62(3), 453–468. doi:10.1111/j.1540-4560.2006.00468.x
- Feldman, S., ve Stenner, K. (1997). Perceived threat and authoritarianism. *Political Psychology*, 18(4), 741–770. <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00077>
- Feygina, I. (2013). *Social Justice and the Human–Environment Relationship: Common Systemic, Ideological, and Psychological Roots and Processes*. *Social Justice Research*, 26(3), 363–381. doi:10.1007/s11211-013-0189-8
- Forgas, J. P., ve Jolliffe, C. D. (1994). How conservative are Greenies? Environmental attitudes, conservatism, and traditional morality among university students. *Australian Journal of Psychology*, 46(3), 123–130. <https://doi.org/10.1080/00049539408259486>
- Fujita, K., Henderson, M. D., Eng, J., Trope, Y., ve Liberman, N. (2006). Spatial Distance and Mental Construal of Social Events. *Psychological Science*, 17(4), 278–282. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2006.01698.x>
- Furman, A. (1998), A note on environmental concern in a developing country. Results from an Istanbul survey. *Environment ve Behavior*, 30, 520–534. <https://doi.org/10.1177/001391659803000406>
- Geiger, N., Swim, J. K., ve Fraser, J. (2017). Creating a climate for change: Interventions, efficacy and public discussion about climate change. *Journal of Environmental Psychology*, 51, 104–116. <https://dx.doi.org/10.1016/j.jenvp.2017.03.010>
- Gifford, R., ve Sussman, R. (2012). *Environmental attitudes*. In S. D. Clayton (Ed.), *Oxford library of psychology. The Oxford handbook of environmental and conservation psychology* (p. 65–80). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199733026.013.0004>
- Güldü, Ö. (2011). Sağ Kanat Yetkeciliği Ölçeği: Uyarlama çalışması. *Ankara*

- Gülsoy, A ve Topal, M. (2018). Değerlerin, risk algısının ve nükleer farkındalığın nükleer santrallerin sosyal kabulü üzerindeki etkisi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (16), 423-444.
- Hadlock, T. D., Beckwith, J. A. (2002), Recommendations to Improve Recovery of Endangered Species in the United States, *Human Dimensions of Wildlife*, 7, 37-53.
- Hakkinen, K., ve Akrami, N. (2014). Ideology and climate change denial. *Personality and Individual Differences*, 70, 62 65. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.06.030>
- Haley, H., ve Sidanius, J. (2006). The Positive and Negative Framing of Affirmative Action: A Group Dominance Perspective. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(5), 656–668. <https://doi.org/10.1177/0146167205283442>
- Harland, P., Staats, H., ve Wilke, H. A. M. (2007). Situational and personality factors as direct or personal norm mediated predictors of pro-environmental behavior: Questions derived from norm-activation theory. *Basic and Applied Social Psychology*, 29(4), 323–334. <https://doi.org/10.1080/01973530701665058>
- Harper, C. L. (1996). *Environment and Society: Human Perspectives on Environmental Issues*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Hayes, A. F. (2016). The process macro for SPSS and SAS. <http://www.processmacro.org/download.html>
- Hasta, D. ve Dönmez, A. (2009). Yetkecilik, Bilişsel Karmaşıklık Düzeyi ile Siyasal İdeoloji Arasındaki İlişki. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (64), 19-29.
- Hirsh, J. B. (2010). Personality and environmental concern. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 245–248. doi:10.1016/j.jenvp.2010.01.004.
- Hoffarth, M.R. ve Hodson, G. (2016). Green on the outside, red on the inside: Perceived

- environmentalist threat as a factor explaining political polarization of climate change. *Journal of Environmental Psychology*, 45, 40-49.
<https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2015.11.002>
- Ho, A. K., Sidanius, J., Kteily, N., Sheehy-Skeffington, J., Pratto, F., Henkel, K. E., Foels R. ve Stewart, A. L. (2015). The nature of social dominance orientation: Theorizing and measuring preferences for intergroup inequality using the new SDO₇ scale. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(6), 1003-1028.
<https://doi.org/10.1037/pspi0000033>
- Ho, A. K., Sidanius, J., Pratto, F., Levin, S., Thomsen, L., Kteily, N. ve Sheehy Skeffington, J. (2012). Social dominance orientation: Revisiting the structure and function of a variable predicting social and political attitudes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(5), 583-606.
<https://doi.org/10.1177/0146167211432765>
- Hornsey, M. J., Harris, E. A., Bain, P. G., ve Fielding, K. S. (2016). Meta-analyses of the determinants and outcomes of belief in climate change. *Nature Climate Change*, 6(6), 622-626. <https://dx.doi.org/10.1038/nclimate2943>.
- Hu, S., Jia, X., Zhang, X., Zheng, X., & Zhu, J. (2017). How political ideology affects climate perception: Moderation effects of time orientation and knowledge. *Resources, Conservation & Recycling*, 127, 124-131.
<https://dx.doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.003>
- Jackson, L. M., Bitacola, L. M., Janes, L. M., ve Esses, V. M. (2013). Intergroup ideology and environmental inequality. *Analyses of Social Issues and Public Policy (ASAP)*, 13(1), 327–346. <https://doi.org/10.1111/asap.12035>
- Jackson, L. M., ve Esses, V. M. (2000). Effects of perceived economic competition on people's willingness to help empower immigrants. *Group Processes and Intergroup Relations*, 3, 419-435.

Joireman, A. J., Lasane, T. P., Bennet, J., Richard, D., ve Solaimani, S. (2001).

Integrating social value orientation and the consideration of future consequences within the extended norm activation model of proenvironmental behaviour.

British Journal of Social Psychology, 40, 133- 155.

<https://doi.org/10.1348/014466601164731>

Jones, C., Hine, D. W., and Marks, A. D. G. (2016). The future is now: reducing psychological distance to increase public engagement with climate change. *Risk Anal.* 37, 331–341. doi: 10.1111/risa.12601

Jost, John T.; Glaser, Jack; Kruglanski, Arie W.; Sulloway, Frank J. (2003). *Political conservatism as motivated social cognition.. Psychological Bulletin*, 129(3), 339 375. doi:10.1037/0033-2909.129.3.339

Jylhä, K. M., ve Akrami, N. (2015). Social dominance orientation and climate change denial: The role of dominance and system justification. *Personality and Individual Differences*, 86, 108–111. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.05.041>

Kaiser, F. G., Ranney, M., Hartig, T., ve Bowler, P. A. (1999). Ecological behavior, environmental attitude, and feelings of responsibility for the environment. *European Psychologist*, 4(2), 59–74. <https://doi.org/10.1027/1016-9040.4.2.59>

Karayeğen, G. (2015). *Çevreci Tutum ve Davranışlar: Sosyal Baskınlık Yönelimi, Yetkecilik ve Ahlak Açısından Bir Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Kaynak, B. D., Kaynak Malatyalı, M., ve Hasta, D. (2021). Yeni Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'nin (SBY7) Türkçeye uyarlanması. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology*. <https://doi.org/10.26650/SP2020-0108>

Karp, D. (1996). ‘Values and their effect on pro-environmental behavior’, *Environment And Behavior*, Vol. 28, pp. 111–133.

Kıral Uçar, Gözde (2020). “Değer Yönelimleri ve Çevre Yanlısı Davranışlar”. *Uludağ*

Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 21, S. 39, s.
801- 822.

Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed.).
Guilford Press.

Kollmuss, A., ve Agyeman, J. (2002). Mind the Gap: Why Do People Act
Environmentally and What Are the Barriers to Pro-Environmental Behavior?
Environmental Education Research, 8(3), 240-259.

Kortenkamp, K. V., ve Moore, C. F. (2001). Ecocentrism and anthropocentrism: Moral
reasoning about ecological commons dilemmas. *Journal of Environmental
Psychology*, 21(3), 261–272. <https://doi.org/10.1006/jevp.2001.0205>

Kugler, M. B., Cooper, J. ve Nosek, B. A. (2010). Group-based dominance and
opposition to equality correspond to different psychological motives. *Social
Justice Research*, 23(2-3), 117-155. <https://doi.org/10.1007/s11211-010-0112-5>

Lehman, F. K., Geller, E.S. (2004), "Behavior Analysis and Environmental Protection:
Accomplishments And Potential For More", *Behavior and Social Issues*, 13(1),
13- 32.

Liberman, N., Trope, Y., ve Stephan, E. (2007). *Psychological distance*. In A.
W. Kruglanski ve E. T. Higgins (Eds.), *Social psychology: Handbook of basic
principles* (p. 353–381). The Guilford Press.

Loy, L. S. ve Spence, A. (2020). Reducing, and bridging, the psychological distance of
Climate change. *Journal of Environmental Psychology* 67, 101388.
<https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2020.101388>

Meinhold, J. L., ve Malkus, A. J. (2005). Adolescent Environmental Behaviors.
Environment and Behavior, 37(4), 511–532. doi:10.1177/0013916504269665

Menzel, S., ve Bögeholz, S. (2010), “Values, beliefs and norms that fos- ter Chilean and

- German pupils' commitment to protect biodiversity", *International Journal of Environmental ve Science Education*, 5 (1), 31-49.
- McDonald, R. I., Chai, H. Y., ve Newell, B. R. (2015). Personal experience and the 'psychological distance' of climate change: An integrative review. *Journal of Environmental Psychology*, 44, 109–118.
<https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2015.10.003>
- McFarland, S. (2010). Authoritarianism, Social Dominance, and Other Roots of Generalized Prejudice. *Political Psychology*, 31(3), 453–477.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2010.00765.x>
- Milfont, T. L. (2007). *Psychology of environmental attitudes: A cross-cultural study of Their content and structure*. University of Auckland, New Zeland.
- Milfont, T. L., Bain, P. G., Kashima, Y., Corral-Verdugo, V., Pasquali, C., Johansson, L.-O., Guan, Y., Gouveia, V. V., Garðarsdóttir, R. B., Doron, G., Bilewicz, M., Utsugi, A., Aragonés, J. I., Steg, L., Soland, M., Park, J., Otto, S., Demarque, C., Wagner, C., . . . Einarsdóttir, G. (2018). On the relation between social dominance orientation and environmentalism: A 25-nation study. *Social Psychological and Personality Science*, 9(7), 802–814. <https://doi.org/10.1177/1948550617722832>
- Milfont, T. L., ve Duckitt, J. (2010). The Environmental Attitudes Inventory: A valid and reliable measure to assess the structure of environmental attitudes. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 80–94.
<https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.09.001>
- Milfont, T. L., Richter, I., Sibley, C. G., Wilson, M. S., ve Fischer, R. (2013). Environmental consequences of the desire to dominate and be superior. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(9), 1127–1138. <https://doi.org/10.1177/0146167213490805>

- Milfont, T. L., ve Sibley, C. G. (2016). *Empathic and social dominance orientations help explain gender differences in environmentalism: A one-year Bayesian mediation analysis. Personality and Individual Differences, 90, 85–88.*
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.10.044>
- Mirisola, A., Roccato, M., Russo, S., Spagna, G., ve Vieno, A. (2013). Societal threat to safety, compensatory control, and right-wing authoritarianism. *Political Psychology, 35*(6), 795–812. <https://doi.org/10.1111/pops.12048>
- Oskamp, S. (1995). Applying social psychology to avoid ecological disaster. *Journal of Social Issues, 51*(4), 217–238.
<https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1995.tb01356.x>
- Pe'er, S., Goldman, D., ve Yavetz, B. (2007). Environmental Literacy in Teacher Training: Attitudes, Knowledge, and Environmental Behavior of Beginning Students. *The Journal of Environmental Education, 39*(1), 45–59.
[doi:10.3200/joe.39.1.45-59](https://doi.org/10.3200/joe.39.1.45-59)
- Peterson, B. E., Doty, R. M., ve Winter, D. G. (1993). Authoritarianism and attitudes toward contemporary social issues. *Personality and Social Psychology Bulletin, 19*(2), 174–184. <https://doi.org/10.1177/0146167293192006>
- Pratto, F., Sidanius, J. ve Levin, S. (2006). Social dominance theory and the Dynamics of intergroup relations: Taking stock and looking forward. *European Review of Social Psychology, 17*, 271-320. <http://dx.doi.org/10.1080/10463280601055772>
- Richardson, D. R., "Bridging Psychological Distance in Construal of Climate Change Consequences Through Intergenerational Dialogue" (2021). Walden Dissertations and Doctoral Studies. 10364.
<https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations/10364>
- Rüdiger, W. (2001). Western European Studies: Environment. *International Encyclopedia of the Social ve Behavioral Sciences, 16463–16467.*

doi:10.1016/b0-08-043076-7/03255-1

Schultz, P. W., ve Stone, W. F. (1994). Authoritarianism and attitudes toward the environment. *Environment and Behavior*, 26(1), 25- 37.

<https://doi.org/10.1177/0013916594261002>

Sibley C. G., Duckitt J., (2008). “Personality and Prejudice: A Meta-analysis and Theoretical Review”, *Personality and Social Psychology Review*, 12, S. 3, ss. 248-79. <https://doi.org/10.1177/1088868308319226>

Sidanius, J., ve Pratto, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. Cambridge University Press.

<https://doi.org/10.1017/CBO9781139175043>

Sidanius, J., Pratto, F., van Laar, C., ve Levin, S. (2004). Social Dominance Theory: Its Agenda and Method. *Political Psychology*, 25(6), 845

880. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2004.00401.x>

Son Hing, L. S., Bobocel, D. R., Zanna, M. P., ve McBride, M. V. (2007). Authoritaria dynamics and unethical decision making: High social dominance orientation leaders and high right-wing authoritarianism followers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(1), 67–81. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.92.1.67>

Spence, A., Poortinga, W., Butler, C., ve Pidgeon, N.F. (2011). Perceptions of climate change and willingness to save energy related to flood experience. *Nature Climate Change*, 1(1), 46-29.

Spence, A., Poortinga, W., Pidgeon, N., (2012). The Psychological Distance of Climate Change. *Risk Anal.* 32, 957–972.

<https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2011.01695.x>

Stanley, S. K., Wilson, M. S., Sibley, C. G., ve Milfont, T. L. (2017). Dimensions of Social dominance and their associations with environmentalism. *Personality and Individual Differences*, 107, 228–236. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.11.051>

- Stanley, S. K.; Wilson, Marc S. (2018). Meta-analysing the association between social dominance orientation, authoritarianism, and attitudes on the environment and climate change. *Journal of Environmental Psychology*, (61), S0272494418303359. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2018.12.002>
- Steg, L., Dreijerink, L., ve Abrahamse, W. (2005), "Factors influencing the acceptability of energy policies: A test of VBN theory", *Journal of Environmental Psychology*, 25, 415-425.
- Stephan, W. G., ve Stephan, C. W. (2000). An integrated threat theory of prejudice. S. Oskamp (Ed.), "The Claremont Symposium on Applied Social Psychology" *Reducing prejudice and discrimination* (p. 23–45). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Stern, P. C. (1992). Psychological dimensions of global environmental change. *Annual Review of Psychology*, 43, 269–302. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.43.020192.001413>
- Stern, P. C. (2000). New environmental theories: toward a coherent theory of Environmentally significant behavior. *Journal of Social Issues*, 56(3), 407- 424. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00175>
- Stern, P. C., Dietz, T., ve Guagnano, G. A. (1995). The New ecological paradigm in social psychological context. *Environment and Behavior*, 27(6), 723–743. <https://doi.org/10.1177/0013916595276001>
- Stern, Paul C.; Dietz, Thomas; Abel, Troy D.; Guagnano, Greg; and Kalof, Linda, "A Value Belief-Norm theory of support for social movements: The Case of Environmentalism" (1999). *Huxley College on the Peninsulas Publications*. 1.
- Stern P.C. ve Oskamp, S. (1987). Managing scarce environmental resources. Stokols. D., Altman., I. (editörler) *Handbook of environmental psychology*, vol 2. (ss. 1043–1088). Wiley: New York.

- Travis, H. J. G. (2007). *The effects of a required ecological course on the environmental attitudes of eighth grade students in a western Pennsylvania school district*. (Doctoral dissertation, Indiana University of Pennsylvania, USA).
- Trope, Y., ve Liberman, N. (2003). Temporal construal. *Psychological Review*, 110(3), 403–421. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.110.3.403>
- Trope, Y., ve Liberman, N. (2010). Construal-level theory of psychological distance. *Psychological Review*, 117(2), 440–463. <https://doi.org/10.1037/a0018963>
- van Vugt, M., Griskevicius, V., ve Schultz, P. W. (2014). Naturally green: Harnessing stone age psychological biases to foster environmental behavior. *Social Issues and Policy Review*, 8(1), 1–32. <https://doi.org/10.1111/sipr.12000>
- Tuna, M. (2006). *Türkiye’de Çevrecilik: Türkiye’de Çevreye İlişkin Toplumsal Eğilimler*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- VandenBos, G. R. (Ed.). (2007). *APA Dictionary of Psychology*. American Psychological Association.
- van Vugt, M., Griskevicius, V., ve Schultz, P. W. (2014). Naturally green: Harnessing stone age psychological biases to foster environmental behavior. *Social Issues and Policy Review*, 8(1), 1–32. <https://doi.org/10.1111/sipr.12000>
- Wiseman, M., Wilson, G., ve Bogner, F. X. (2012). Environmental values and authoritarianism. *Psychology Research*, 2(1), 25-31.
- Zakrisson, I. (2005). Construction of a short version of the Right-Wing Authoritarianism (RWA) scale. *Personality and Individual Differences* 39, 863–872. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.02.02>

6. EKLER

6.1. Kullanılan Ölçekler

6.1.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Bu araştırma; Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Psikoloji Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Derya Hasta danışmanlığında, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji yüksek lisans öğrencisi Gülşah Toy Kaplan tarafından yürütülmektedir. Yüksek lisans tez çalışması kapsamında yürütülen bu araştırmanın amacı, çevreci tehdit algısı ile çevreye bakış açısı, sosyal baskınlık yönelimi ve yetkecilik gibi bazı değişkenlerin ilişkisini incelemektir. Bu amaçla size bazı sorular sorulmaktadır. Hiçbir sorunun ya da ifadenin doğru veya yanlış bir yanıtı yoktur. Önemli olan sizin bu konuda ne düşündüğünüz ve ne hissettiğinizdir. Bu nedenle bütün soruları **yalnızca kendi duygu ve düşüncelerinizi yansıtacak** şekilde içtenlikle cevaplandırmanız araştırmamız için çok önemlidir. Sorulara başkalarının ne düşündüğü ya da genel olarak neyin kabul edildiğine göre değil gerçekten sizin ne yaşadığınız ve hissettiğinize göre yanıt veriniz. Lütfen, anketteki tüm soruları, **ilgili açıklamaları dikkatlice okuyarak ve boş soru bırakmadan** yanıtlayınız.

Ankete verilen yanıtlar toplu olarak değerlendirilecek ve herhangi bir kişisel değerlendirme yapılmayacaktır. Bu nedenle anket üzerine isminizi yazmayınız. Araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederiz. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Gülşah Toy Kaplan (e-mail: gulsahtoy@gmail.com) ile iletişim kurabilirsiniz.

Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı ve araştırmanın sonuçlarının bilimsel dergilerde yayınlanmasını kabul ediyorsanız aşağıdaki kutucuğu işaretleyiniz.

☐Kabul ediyorum.

6.1.2. Demografik Bilgi Formu

Lütfen Aşağıdaki Soruları Yanıtlayınız.

1. Cinsiyetinizi belirtiniz.

- () Kadın
() Erkek
() Diğer:.....

2. Yaşınızı yazınız.

.....

3. Eğitim durumunuzu belirtiniz.

Okur Yazar	()	İlkokul Mezunu	()
Ortaokul Mezunu	()	Lise Mezunu	()
Üniversite öğrencisi	()	Üniversite mezunu	()
Yüksek lisans öğrencisi	()	Yüksek lisans mezunu	()
Doktora öğrencisi	()	Doktora mezunu	()

4. Çevrenizle karşılaştırdığınızda sosyoekonomik durumunuzu en iyi hangi seçenek yansıtıyor?

- () Alt () Alt-orta () Orta () Orta-Üst () Üst

5. En uzun süre kaldığınız yerleşim birimini belirtiniz.

- () Metropol (İzmir, İstanbul, Ankara)
() Şehir
() İlçe
() Kasaba
() Köy

6. Yaşamakta olduğunuz ilin ismini yazınız.

.....

7. Yaşamakta olduğunuz bölgeyi çevre ile ilgili sorunlar açısından ne kadar risk altında gördüğünüzü belirtiniz.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Risksiz								Çok riskli

6.1.3. Çevre Sorunlarına Yönelik Psikolojik Mesafe Ölçeği

Lütfen aşağıda verilen her bir ifadeye katılıp katılmama düzeyinizi o ifadenin yanında yer alan rakamlardan birini işaretleyerek belirtiniz. Soruların doğru ya da yanlış yanıtı yoktur, önemli olan sizin ne düşündüğünüzdür. Hiçbir ifadeyi atlamamanız ve ifadeleri samimiyetle değerlendirmeniz son derece önemlidir. Ayrıca, araştırmanın bilimselliği açısından her bir ifade için tek bir seçeneği işaretlemeniz gerekmektedir.

	İfadeler	Kesinlikle katılmıyorum	Oldukça katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Oldukça katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Çevreyle ilgili sorunların vahim sonuçları daha çok başka insanları etkilemektedir.	1	2	3	4	5	6	7
2	Çevreyle ilgili sorunların ciddi sonuçları, ağırlıklı olarak buradan çok uzakta olan yerlerde meydana gelmektedir.	1	2	3	4	5	6	7
3	Çevreyle ilgili sorunların ciddi sonuçları daha çok gelecekte hissedilecektir.	1	2	3	4	5	6	7
4	Çevresel sorunların ciddiyeti konusunda kuşkuluyum.	1	2	3	4	5	6	7
5	Çevreyle ilgili sorunlar çoğunlukla tanımadığım insanları etkilemektedir.	1	2	3	4	5	6	7
6	Çevreyle ilgili sorunlar çoğunlukla dünyanın diğer bölgelerini etkilemektedir.	1	2	3	4	5	6	7
7	Çevreyle ilgili sorunların etkileri daha çok gelecekte görülecektir.	1	2	3	4	5	6	7
8	Çevre ile ilgili sorunların nedenleri konusunda emin değilim.	1	2	3	4	5	6	7
9	Çevreyle ilgili sorunlar daha çok başkaları için ciddi bir sorundur.	1	2	3	4	5	6	7
10	Çevreyle ilgili sorunlar, daha çok buradan uzakta olan yerlerde ciddi bir sorundur.	1	2	3	4	5	6	7
11	Çevreyle ilgili sorunlar, içerisinde bulunduğumuz zamandan ziyade, gelecekte ciddi bir problem olacaktır.	1	2	3	4	5	6	7
12	Çevre ile ilgili sorunların etkilerinin neler olduğundan emin değilim.	1	2	3	4	5	6	7
13	Çevreyle ilgili sorunların etkileri, ağırlıklı olarak gelişmekte olan ülkelerde yaşanmaktadır.	1	2	3	4	5	6	7

6.1.4. Çevreci Tehdit Ölçeği

Lütfen aşağıda verilen her bir ifadeye katılıp katılmama düzeyinizi o ifadenin yanında yer alan rakamlardan birini işaretleyerek belirtiniz. Soruların doğru ya da yanlış yanıtı yoktur, önemli olan sizin ne düşündüğünüzdür. Hiçbir ifadeyi atlamamanız ve ifadeleri samimiyetle değerlendirmeniz son derece önemlidir. Ayrıca, araştırmanın bilimselliği açısından her bir ifade için tek bir seçeneği işaretlemeniz gerekmektedir.

		Kesinlikle katılmıyorum	Oldukça katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Oldukça katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Çevreciliğin yükselişi ülkemizin kültürel örf ve adetlerine tehdit oluşturmaktadır.	1	2	3	4	5	6	7
2	Ülkemize özgü önemli gelenekler, çevreciliğin yükselişi nedeniyle yok olmaya yüz tutmaktadır.	1	2	3	4	5	6	7
3	Doğal kaynakları kullanmak, kültürel alışkanlıklarımızın ve kimliğimizin bir parçasıdır ve bazı insanlar buna daha çok saygı duymalıdır.	1	2	3	4	5	6	7
4	Çevreciler, doğal kaynakları kullanmayı da içinde barındıran geleneksel örf ve adetlerimize karşı daha çok saygılı olmalıdırlar.	1	2	3	4	5	6	7
5	Önemli aile gelenekleri ve kutlamaları, çevrecilerin varlığı nedeniyle giderek bozulmakta ve yok olmaktadır.	1	2	3	4	5	6	7
6	Çevrecilik Türkiye ekonomisi üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir.	1	2	3	4	5	6	7
7	Çevreci hareket, yerel ve ulusal siyasete çok fazla müdahil olmaktadır (karışmaktadır).	1	2	3	4	5	6	7
8	Günümüzde insanlar, altyapı ve ekonomik büyüme söz konusu olunca, çevreci bir azınlığın isteklerine çok fazla kulak vermektedirler.	1	2	3	4	5	6	7
9	Eğer çevrecileri dinlersek Türkiye ekonomisi gücünü koruyamayacaktır.	1	2	3	4	5	6	7
10	Türkiye’de gecesini gündüzüne katıp çalışan insanlar, çevrecilerden olumsuz bir şekilde etkilenmektedir.	1	2	3	4	5	6	7
11	Eğer Türkiye’nin ekonomik açıdan rekabetçi olmasını istiyorsak çevrecileri çok fazla dikkate almamalıyız.	1	2	3	4	5	6	7
12	Eğer Türkiye’de hükümet çevreyi korumak için değişiklikler yaparsa diğer ülkeler çevreyi kirletmeye devam edecek ve ekonomik avantaj kazanacaklardır.	1	2	3	4	5	6	7

6.1.5. Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği

Aşağıda katılabileceğiniz ya da karşı olabileceğiniz bir grup ifade verilmiştir. Lütfen okuduktan sonra her bir ifadeye katılıp katılmama düzeyinizi cümlelerin altlarında verilen 1’den 9’a kadar olan rakamlardan birini daire içine alarak belirtiniz. İlk düşündüğünüz yanıtların en uygun yanıtlar olduğunu unutmayınız.

	İfadeler	Kesinlikle katılmıyorum	Oldukça katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Oldukça katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Ülkemizin, günümüz toplumuna hâkim olan radikal ve ahlaksız akımları yok etmek için güçlü bir lidere ihtiyacı var.	1	2	3	4	5	6	7
2	Çoğu insanı rahatsız etse bile ülkemizin, geleneksel şeylere karşı çıkma cesareti gösterebilecek özgür düşünen bireylere ihtiyacı var.	1	2	3	4	5	6	7
3	“Modası geçmiş şeyler” ve “modası geçmiş değerler” yaşam için hala en iyi rehberdir.	1	2	3	4	5	6	7
4	Eğer geleneksel olmayan değerlere ve fıkirlere karşı daha toleranslı ve anlayışlı olsaydık toplumumuz daha iyi durumda olurdu.	1	2	3	4	5	6	7
5	Kürtaj, pornografi ve evlilik konusunda Allah’ın koyduğu yasalar çok geç olmadan katı bir şekilde uygulanmalı ve bu yasaları ihlal edenler mutlaka cezalandırılmalıdır.	1	2	3	4	5	6	7
6	Dünya o kadar da kötü ve tehlikeli bir yer değil; toplumun güçlü bir lidere değil farklı düşünen insanlara kulak vermeye ihtiyacı var.	1	2	3	4	5	6	7
7	Gazeteler/sosyal medya sansürlenseydi en iyisi olurdu, böylece insanlar zararlı ve iğrenç içeriklerin etkisi altında kalmazdı.	1	2	3	4	5	6	7
8	Çoğu iyi insan devlete meydan okumakta, dini eleştirmekte ve “normal bir yaşam tarzına” itibar etmemektedir.	1	2	3	4	5	6	7
9	Atalarımız toplumumuzu inşa etme şekilleri nedeniyle daha fazla onurlandırılmalıdır. Aynı zamanda onların inşa ettiği bu toplumu yok eden güçleri durdurmalıyız.	1	2	3	4	5	6	7
10	İnsanlar kutsal kitaplara ve dine daha az önem verip onların yerine kendi ahlaki standartlarını geliştirmelidir.	1	2	3	4	5	6	7
11	Bir şeyleri mahvetmeye çalışan pek çok radikal ve ahlak yoksunu insan var; toplum onları durdurmalıdır.	1	2	3	4	5	6	7
12	Kötü edebiyata katlanmak onu sansürlemekten daha iyidir.	1	2	3	4	5	6	7

	İfadeler	Kesinlikle katılmıyorum	Oldukça katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Oldukça katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
13	Gerçekler gösteriyor ki kanun ve düzeni sağlamak için suça ve cinsel ahlaksızlığa karşı daha sert olmalıyız.	1	2	3	4	5	6	7
14	Sorun çıkaranlara akıllıca ve insanca muamele yapılmış olsaydı, günümüz toplumu şimdikinden daha iyi bir durumda olurdu.	1	2	3	4	5	6	7
15	Eğer toplum öyle istiyorsa, ülkemizi içeriden zehirleyen kötülüğü ortadan kaldırmaya yardım etmek her gerçek yurttaşın görevidir.	1	2	3	4	5	6	7

6.1.7. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği

Lütfen aşağıda verilen her bir ifadeye katılıp katılmama düzeyinizi o ifadenin yanında yer alan rakamlardan birini işaretleyerek belirtiniz. Soruların doğru ya da yanlış yanıtı yoktur, önemli olan sizin ne düşündüğünüzdür. Hiçbir ifadeyi atlamamanız ve ifadeleri samimiyetle değerlendirmeniz son derece önemlidir. Ayrıca, araştırmanın bilimselliği açısından her bir ifade için tek bir seçeneği işaretlemeniz gerekmektedir.

	İfadeler	Kesinlikle katılmıyorum	Oldukça katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Oldukça katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Ne kadar çaba gerektirirse gerektirsin, tüm grupların hayatta eşit şansa sahip olmasını sağlamak için mücadele etmeliyiz.	1	2	3	4	5	6	7
2	Grupların eşitliği öncelikli hedefimiz olmamalıdır .	1	2	3	4	5	6	7
3	Bazı insan grupları elbette diğer gruplardan daha aşağı konumdadır.	1	2	3	4	5	6	7
4	En alttaki gruplar bulundukları yerde kalmak zorunda olmamalıdır .	1	2	3	4	5	6	7
5	Bazı insan grupları bulundukları yerde tutulmalıdır.	1	2	3	4	5	6	7
6	Toplumda hiçbir grup baskın olmamalıdır .	1	2	3	4	5	6	7
7	Bütün grupların eşit yaşam koşullarına sahip olmasını güvence altına almaya çabalamamalıyız .	1	2	3	4	5	6	7
8	İdeal bir toplum, bazı grupların en üstte diğer grupların ise en altta olmasını gerektirir.	1	2	3	4	5	6	7
9	Grupların eşitliği idealimiz olmalıdır.	1	2	3	4	5	6	7
10	Tüm gruplara başarılı olmaları konusunda eşit şans vermek için çalışmalıyız.	1	2	3	4	5	6	7
11	Farklı grupların koşullarını eşitlemek için elimizden ne geliyorsa yapmalıyız.	1	2	3	4	5	6	7
12	Grupları eşit hale getirmeye çalışmak adaletli bir şey değildir .	1	2	3	4	5	6	7
13	Grup baskınlığı kötü bir şeydir.	1	2	3	4	5	6	7
14	En alttaki gruplar da tıpkı en üsttekiler kadar değerlidir.	1	2	3	4	5	6	7
15	Grupların eşit olması için uğraşmamalıyız .	1	2	3	4	5	6	7
16	Belirli grupların en üstte diğerlerinin en altta olması belki iyi bir şeydir.	1	2	3	4	5	6	7

6.1.6. Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği

Lütfen aşağıda verilen her bir ifadeye katılıp katılmama düzeyinizi o ifadenin yanında yer alan rakamlardan birini işaretleyerek belirtiniz. Soruların doğru ya da yanlış yanıtı yoktur, önemli olan sizin ne düşündüğünüzdür. Hiçbir ifadeyi atlamamanız ve ifadeleri samimiyetle değerlendirmeniz son derece önemlidir. Ayrıca, araştırmanın bilimselliği açısından her bir ifade için tek bir seçeneği işaretlemeniz gerekmektedir.

	İfadeler	Kesinlikle katılmıyorum	Oldukça katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Oldukça katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Dünyada yaşayabilecek insan sayısının sınırına yaklaşmaktayız.	1	2	3	4	5	6	7
2	İnsanlar, ihtiyaçları için doğal çevrede değişiklik yapma hakkına sahiptir.	1	2	3	4	5	6	7
3	İnsanların doğaya müdahalesi, genelde felaketle sonuçlanmaktadır.	1	2	3	4	5	6	7
4	İnsanın yaratıcılığı dünyanın yaşanmaz bir hal almayacağını garanti eder/almasını engelleyecektir.	1	2	3	4	5	6	7
5	İnsanlar, çevreye çok fazla zarar vermektedir.	1	2	3	4	5	6	7
6	Eğer biz nasıl geliştireceğimizi öğrenebilirsek dünyamız çok fazla doğal kaynağa sahiptir.	1	2	3	4	5	6	7
7	Bitki ve hayvanların da en az insanlar kadar var olma hakkı vardır.	1	2	3	4	5	6	7
8	Doğanın dengesi, sanayileşmenin olumsuz etkileriyle mücadele edecek kadar güçlüdür.	1	2	3	4	5	6	7
9	Özel yeteneklerine rağmen insanoğlu hala doğanın kurallarına bağımlıdır.	1	2	3	4	5	6	7
10	İnsanlığın karşı karşıya kaldığı “ekolojik kriz” çok abartılmaktadır.	1	2	3	4	5	6	7
11	Dünya, sınırlı yer ve kaynaklara sahiptir.	1	2	3	4	5	6	7
12	İnsanlar doğanın kalan kısmına da hükmetmeyi istemişlerdir.	1	2	3	4	5	6	7
13	Doğanın dengesi, çok hassastır ve kolayca bozulabilir.	1	2	3	4	5	6	7
14	İnsanlar eninde sonunda doğayı nasıl kontrol edebileceklerini öğreneceklerdir.	1	2	3	4	5	6	7
15	Şu an içinde bulunduğumuz durum aynen devam ederse yakında büyük bir çevre felaketi yaşayacağız.	1	2	3	4	5	6	7

6.1.8. Çevreci Davranış Ölçeği

1. Son beş yılda çevreyi desteklemek için gerçekleştirilen herhangi bir imza kampanyasına katıldınız mı?
Evet () Hayır ()
2. Son beş yılda çevreci bir gruba para yardımında bulundunuz mu?
Evet () Hayır ()
3. Son beş yılda çevreyi kirlettiğini düşündüğünüz bir şirketin ürünlerini almaktan kaçındığınız ya da boykot ettiğiniz oldu mu?
Evet () Hayır ()
4. Son beş yılda en azından, kısmen de olsa çevrenin sıkı bir şekilde korunması yanlısı olduğu için bir adaya seçimlerde oy verdiniz mi?
Evet () Hayır ()
5. Temel amacı çevreyi korumak ya da kollamak olan bir gruba üye misiniz?
Evet () Hayır ()
6. Son on iki ayda çevreci bir grup tarafından yazılmış herhangi bir bülten, dergi veya başka bir yayını okudunuz mu?
Evet () Hayır ()